

לקוטי תורה • פרשת האזינו • מאמר 1

האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי יערוף...

”האזינו השמים ואדברה, ותשמע הארץ אמרי פי”

ישראל ביקשו מה' שיבוא "כגשם" — אהבה הנמשכת מלמעלה בעקבות התשובה והמאמץ שלנו; ה' השיב: "אהיה כטל" — אהבה שמקורה למעלה משורש הנשמה עצמו, ושום מעשה שלמטה אינו יכול להגיע אליה. התשובה, שהיא שיבת הנשמה למקורה שלמעלה מהו"י, מביאה את הגשם, ולאחר שהגשם בא — הטל מגיע מאליו.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית

/likuteitorah.com/he/likutei-torah/haazinu/1

הנקודה

ישראל ביקשו מה' שיבוא "כגשם" — אהבה הנמשכת מלמעלה בעקבות התשובה והמאמץ שלנו; ה' השיב: "אהיה כטל" — אהבה שמקורה למעלה משורש הנשמה עצמו, ושום מעשה שלמטה אינו יכול להגיע אליה. התשובה, שהיא שיבת הנשמה למקורה שלמעלה מהוי', מביאה את הגשם, ולאחר שהגשם בא — הטל מגיע מאליו.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

הגמרא אומרת שישראל ביקשו שלא כראוי שה' יבוא "כגשם", והוא השיב כראוי: "אהיה כטל". אדמו"ר הזקן פותח בתשובה, ש"קדמה לעולם". הנשמה יורדת בארבעה שלבים — האציל, ברא, יצר ונפח — כנגד ארבע אותיות הוי', ואילו שורשה, המזל, נשאר למעלה בדרגת האין. תשובה היא "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה": שיבת הנשמה אל שורשה, שלמעלה מהוי', באמצעות ביטול. היא מתרחשת מדי יום בקריאת שמע, באופן שלם יותר בשבת ("תשב", לשון שיבה), ובעיקר ביום הכיפורים, שבו מתגלה הרצון העליון והלוחות השניים ניתנו מתוך רצונו הפנימי של הלב. הגשם הוא האהבה הנמשכת בעקבות אתערותא דלתתא: המרידות על הריחוק מה' עולה כערפל אל הכתר הנסתר, והמצוות, "איברי המלך", תופסות בה' עצמו — אך רק באמצעות התורה, השמים והארץ שבשירת משה. הטל בא מהאור הבדולחי של עתיק, למעלה מהמזל של הנשמה: הוא אינו פוסק לעולם, מאיר בסוכות, ועתיד להחיות את המתים.

מבנה

1	גשם וטל; ירידת הנשמה והמזל שלה	11
השאלה על הגשם והטל והמפתח לפתרונו: התשובה קדמה לעולם. הנשמה יורדת בארבעה שלבים המקבילים לאותיות הוי'; רק הארה ממנה נכנסת לגוף, ואילו שורשה, המזל שבדרגת האין, נשאר למעלה. התשובה היא שיבת הנשמה אליו.		
2	למעלה מהוי'	21
בעת קריעת ים סוף ישראל "עברו מעבר להוי'" — מעבר לדרגת הצמצום וההתפשטות המביאה את הבריאה לידי קיום — והגיעו למזל ולאין, לדרגת "והרוח תשוב".		
3	הערת הסבר: מדוע "אלקים" ומדוע רוח	31-8
היובל ויום הכיפורים כ"שיבה". אלקים ורוח בפסוקים האלה מציינים את הדרגה הנסתר שלמעלה מחכמה, את כתר, מקור "רוח החיים" העליונה. התשובה ממשיכה את הרוח הזאת למטה, ולעיתים היא תינתן "במתנה", מתוך העין הפתוחה תמיד שלמעלה.		
4	תשובה בכל יום: קריאת שמע	91-11
בלילה הנשמה חוזרת רק לשלב ה"נפיקה"; מדי יום, בקריאת שמע, על האדם לאסוף את כוחות הנפש הפזורים ולמסור את עצמו למקור הכול. ההתבוננות בכך שה' הוא חיי החיים כולם מעוררת את הלב, והדבר נכון גם למי שמעולם לא חטא.		
5	שבת כתשובה	12-13
שבת היא "תשב", לשון שיבה: אורו של ה' מסתלק מהתפשטותו החיצונית בבריאה ושב לדרגה שלמעלה מחכמה, בדומה לאדם שמפסיק לעבוד ומפנה את תשומת לבו לעצמו. תפילות ימות השבוע, שהן "טורח בערב שבת", ממשיכות הארה ממנה לכל יום.		

יום הכיפורים הוא "שבת שבתון", והוא מגלה את הרצון העליון "לפני הוי", כמענה לביטול הרצון שכלב, ומלכין את החטא כצמר העליון. הלוחות השניים, ששתי הדיברות הראשונות שבהם כוללות את כל המצוות, ניתנו בו בחשאי, מתוך רצונו הפנימי של הלב, שאין לכוחות החיצוניים אחיזה בו.

המרידות על הריחוק מה' עולה כערפל אל הכתר הנסתר וממשיכה את האהבה הגדולה; באמצעות המצוות, איברי המלך, האדם "תופס" את ה' עצמו. משה המשיך את השפע הזה אל השמים, שנדמו כדי לקבלו, אך הוא מגיע לאדם רק באמצעות התורה שבכתב והתורה שבעל פה.

הטל מגיע מאילוי, מאור הבדולח של עתיק, למעלה ממזלות הנשמות; הוא מאיר בסוכות, הופך את דיבורו של האדם לדיבורו של ה' עצמו, אינו פוסק לעולם, ועתיד להחיות את המתים. הגשם והטל הם ה"אחור" וה"פנים" של הרצון העליון.

סיכום הטיעון, חלק אחר חלק.

מושגים

תשובה תשובה	גשם וטל גשם וטל
שיבת הנשמה אל מקורה, ולא רק חרטה על חטא. התשובה העליונה של "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה" מגיעה למעלה מהוי, אל שורש הנשמה, והיא שייכת בכל יום, גם למי שמעולם לא חטא.	הגשם הוא אהבת ה' הנמשכת כמענה לאתערותא דלתתא; הטל הוא אהבה שמקורה למעלה משורש הנשמה, ששום מעשה אינו יכול להגיע אליה, והיא באה מאליה.
מזל מזל	רעותא דליבא רעותא דליבא
שורש הנשמה שנשאר למעלה, כאשר רק הארה ממנה נכנסת לגוף. המילה קשורה ל"נוזל", שכן השפעה ומחשבות של תשובה נוזלות ממנו אל האדם שלמטה.	ביטול הרצון העמוק ביותר, מתוך ההכרה שרק ה' קיים. הוא מגלה כיום הכיפורים את הרצון העליון, ובו אין לכוחות החיצוניים אחיזה.
אין אין	טל הבדולח טל הבדולח
הדרגה שלמעלה מהשכל, שממנה נובעת חכמה; היא נקראת "אין" מפני שאין שום הבנה יכולה להשיג אותה.	האור העליון של עתיק שממנו בא הטל, למעלה מהמזלות; רק ה"שיריים" שלו מטהרים את הטמאים, ואילו עצמותו תביא לתחיית המתים.
הוי' הוי'	אתערותא דלתתא / אתערותא דלעילא אתערותא דלתתא / אתערותא דלעילא
השם שארבע אותיותיו מורות על צמצום, התפשטות, המשכה והתפשטות — התהליך שבו הכול בא לידי קיום; התשובה "עוברת מעבר" לו.	יוזמה אנושית הממשיכה מענה אלוקי, והנתינה האלוקית מלמעלה; הגשם בא כמענה להתעוררות שלנו, ואילו הטל הוא מתנה שלמעלה ממנה.

קטע 1 • 11

גשם וטל; ירידת הנשמה והמזל שלה

1 האזינו השמים¹ ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי יערוף כמטר² לקחי³ וגו'. הנה אמרו רז"ל [רבתינו זכרונם לברכה] כנסת ישראל שאלה שלא כהוגן⁴ ויבא כגשם לנו⁵ (בהושע ס"ו) והקב"ה השיבה כהוגן אהיה כטל לישראל.⁶

"האזינו, השמים, ואדברה; ותשמע הארץ אמרי פי. יערוף כמטר לקחי" וגו'. והנה אמרו רבתינו ז"ל: כנסת ישראל שאלה שלא כהוגן: "ויבוא כגשם לנו" (בהושע, פרק 6), והקדוש ברוך הוא השיב לה כהוגן: "אהיה כטל לישראל".

המאמר פותח בשני הפסוקים הראשונים משירת משה בפרשת האזינו, ומביא לאחר מכן את דברי הגמרא על שני דימויים לברכת ה'. ישראל ביקשו שה' יבוא אליהם "כגשם", והוא השיב שיהיה "כטל". הגמרא מכנה את הבקשה בלתי ראויה, מפני שלעתים רוצים בגשם ולעתים לא, ואילו הטל רצוי תמיד.

להבין משל ומליצה דברי חכמים⁷ מה שהם המשילו⁸ השראת הקב"ה על כנסיי [כנסת ישראל] לגשם או לטל וההפרש שבין גשם לטל⁹ הענין כי הנה תשובה קדמה לעולם.^{10, 11, 12}

כדי להבין "משל ומליצה", דברי חכמים: מדוע דימו את השראת הקדוש ברוך הוא על כנסת ישראל לגשם או לטל, ומה ההבדל בין גשם לטל — העניין הוא שתשובה קדמה לעולם.

הביטוי "משל ומליצה", דברי חכמים" לקוח ממשלי א, ו; כאן הוא מאותת שהדימויים של החכמים לגשם ולטל הם משלים מכוונים שיש לפענח. המפתח שמציע אדמו"ר הזקן הוא המאמר שתשובה נבראה לפני העולם, כלומר היא למעלה מכל סדר הבריאה.

וביאור ענין תשובה וגם מה שאמרו רז"ל [רבתינו זכרונם לברכה] נמצא כל ימיו בתשובה¹³ איך הוא כל ימיו. הנה עיקר התשובה¹⁴ הוא כמ"ש והרוח תשוב^{15, 16} אל האלהים אשר נתנה (בקהלת ס"ב).

וביאור ענין התשובה, וגם מה שאמרו רבתינו ז"ל "נמצא כל ימיו בתשובה" — כיצד ייתכן שיהיה כל ימיו בתשובה? הנה עיקר התשובה הוא כמו שכתוב: "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה" (בקהלת, פרק 12).

הגמרא מיעצת לאדם לשוב אל ה' בכל יום, משום שאולי ימות מחר, כדי שכל ימיו יהיו בתשובה; השאלה היא כיצד הדבר שייך למי שאין לו בכל יום חטאים חדשים שעליהם יתחרט. התשובה מתחילה מפסוק בסוף קהלת: עיקר התשובה הוא "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה" — שיבת הנשמה אל מקורה, ולא רק חרטה על חטאים.

וביאור הדבר הנה¹⁷ אומרים נשמה שנתת בי טהורה¹⁸ היא¹⁹ אתה בראתה אתה יצרתה ואתה נפחתה בי.

וביאור הדבר: הנה אנו אומרים: "נשמה שנתת בי טהורה היא, אתה בראתה, אתה יצרתה ואתה נפחתה בי".

כדי להסביר את השיבה הזאת, אדמו"ר הזקן פונה לברכת "אלקי נשמה", הנאמרת בכל בוקר. הברכה מתארת ארבעה שלבים שבהם הנשמה מגיעה אל הגוף: ה' "נתן" אותה, "ברא" אותה, "יצר" אותה ו"נפח" אותה.

פי נפחתה הוא בחי' הבל העליון להיות נפרד דבר ויש בפני עצמו כאדם הנופח הבל²⁰ מפיו שההבל נעשה נפרד לעצמו

פירוש "נפחתה" הוא בחינת הבל העליון, כדי שהדבר ייפרד ויהיה ישות בפני עצמה, כמו אדם הנופח הבל מפיו, ואז הבל נעשה נפרד לעצמו.

"נפחתה" מתאר את השלב האחרון והנמוך ביותר. כשם שהבל היוצא מפיו של אדם נעשה דבר נפרד ממנו, כך בשלב זה הנשמה נעשית ישות מוכחנת העומדת בפני עצמה.

וכן אצל הנשמה כתיב ויפח באפיו נשמת חיים²¹ והוא בחי' רוח פיו ומוצא פי' ה' וכמ"ש

וכך גם בנוגע לנשמה, כתוב: "ויפח באפיו נשמת חיים"; וזו בחינת "רוח פיו" ו"מוצא פי ה'", כמו שכתוב:

התורה משתמשת באותו פועל, "ויפח", לתיאור יצירת נשמתו של האדם (בראשית ב, ז). לכן הנשמה נמשלה לנשימתו של ה' ולמה ש"יוצא מפיו" — לשון של דיבור.

כי על כל מוצא פי²² ה' יחיה האדם ומוצא היינו בצאתו מההעלם אל הגילוי²³ ועי' בזהר פ' תזריע (דמ"ז ע"ב).²⁴

"כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם". ו"מוצא" פירושו היציאה מן ההעלם אל הגילוי. ועיין בזהר, פרשת תזריע (דף 447).

בדברים ח, ג מדובר כמה ש"יוצא" מפי ה'; אדמו"ר הזקן מפרש את היציאה כמעבר מן ההעלם אל הגילוי — השלב שבו הנשמה מופיעה לראשונה מחוץ למקורה. הקטע בזהר שהוא מציין עוסק בהבל, בנשימה.

אבל בחי' בראתה הוא כמשל בחי' המחשבה שהיא עודנה בהעלם ומתאחדת עם הנפש.^{25,26} והנה פרט ארבעה דברים בנשמה בצאתה מההעלם אל הגילוי להתלבש בגוף.

אבל בחינת "בראתה" היא, בדרך משל, כמו בחינת המחשבה, שהיא עדיין בהעלם ומאחדת עם הנפש. והנה [הברכה] מפרטת ארבעה דברים בנשמה, בצאתה מן ההעלם אל הגילוי כדי להתלבש בגוף:

"בראתה" הוא שלב נעלה הרבה יותר, הנמשל למחשבה שעדיין לא באה לידי ביטוי והיא מאחדת עדיין עם הנפש החושבת. ארבעת הפעלים שבברכה מתארים אפוא את דרכה של הנשמה מאחדות נסתרת עם ה' ועד לקיום נפרד בתוך גוף.

נתת בראתה יצחרתה נפחתה לפי שמקור חוצבה הוא הגבה למעלה וכדי שתדל פלאים להתלבש בגוף צריכה להתצמצם ולהתפשט בכמה מיני צמצומים והתפשטות.

"נתת", "בראת", "יצרת", "נפחת". שכן המקור שממנו נחצבה הנשמה גבוה מאוד למעלה, וכדי שתדל פלאים [למטה] ותתלבש בגוף, עליה לצמצם את עצמה ולהתפשט באמצעות סוגים רבים של צמצומים והתפשטויות.

מכיוון ששורש הנשמה גבוה כל כך, היא אינה יכולה להיכנס ישירות לגוף. עליה לעבור צמצומים רבים, המגבילים את אורה, והתפשטויות, הפורשות את מה שנותר בכל מדרגה נמוכה יותר.

ודרך כלל נחלקים לדי בחיי כמ"ש (באיוב סי' כ"ח) אז ראה ויספרה הכינה ²⁷ וגם חקרה ^{28, 29, 30, 31, 32} ויאמר לאדם. ^{33, 34, 35}

ובאופן כללי הם מתחלקים לארבע מדרגות, כמו שנאמר (באיוב, פרק כח): "אז ראה ויספרה, הכינה וגם חקרה; ויאמר לאדם".

השלבים הרבים האלה מתכנסים לארבעה שלבים כלליים, שהאדמו"ר הזקן מוצא באיוב כח, כז: "ראה", "ויספרה", "הכינה", "חקרה". רק לאחר מכן נאמר בפסוק הבא: "ויאמר לאדם".

שעד שבאה לכלל ויאמר לאדם דהיינו להתלבש בגוף צריך בתחלה להיות בחיי ראה ויספרה וכו' שכן לפני שהיא מגיעה למצב של "ויאמר לאדם", כלומר להתלבש בגוף, עליה לעבור תחילה את הבחינה של "ראה ויספרה" וכו',

"ויאמר לאדם" מציין את הגעת הנשמה לגוף אנושי. ארבעת הפעלים שקדמו לכך הם השלבים שעליה לעבור כדי להגיע אליו.

שהם די בחיי ³⁶ צמצום והתפשטות המשכה והתפשטות כנגד ד' אותיות הוי"ה וע"ז מורה ג"כ שם הוי"ה שהיו"ד בחיי צמצום והה"א הוא בחיי התפשטות אורך ורוחב והוי"ו הוא המשכה כו'

שהן ארבע מדרגות: צמצום והתפשטות, המשכה והתפשטות, כנגד ארבע אותיות הוי". לכך רומז גם שם הוי": היו"ד היא בחינת צמצום, הה"א היא בחינת התפשטות לאורך ולרוחב, והוי"ו היא המשכה וכו',

ארבעת השלבים מקבילים לארבע אותיות שם הוי": היו"ד הקטנה היא צמצום לנקודה; הה"א, שיש בה אורך ורוחב, היא התפשטות; הוי"ו הארוכה היא המשכה כלפי מטה; וכפי שמשמע מהמילה "וכו", הה"א האחרונה היא התפשטות שנייה. השם המבטא את האופן שבו הי' מביא דברים לידי מציאות מתאר גם את ירידת הנשמה.

כנודע (וע' מענין אז ראה כו' במדרש רבה ר"פ כי תשא פ"מ ³⁷ ובלק"ת [ובלקוטי תורה (להאריז"ל)] ר"פ בראשית ³⁸ ובזהר נזכר פסוק זה ח"א [חלק א'] דף ה' סע"א [סוף עמוד א'] ודקצ"ט א'.

כידוע. (וראו בעניין "אז ראה" וכו' במדרש רבה, בתחילת פרשת כי תשא, פרק מ, ובליקוטי תורה של האריז"ל, בתחילת פרשת בראשית. ובזהר נזכר פסוק זה: חלק א, דף ה' ע"א ודף קצ"ט ע"א;

הסוגריים מציינים מקורות שבהם נידון הפסוק "אז ראה": המדרש בתחילת פרשת כי תשא, ליקוטי תורה של האריז"ל על פרשת בראשית, ומקומות אחדים בזהר.

ח"ב [חלק ב'] דר"ו ב' ח"ג [חלק ג'] קי"א ב' ³⁹ ופסוק ויאמר לאדם בח"א [בחלק א'] דע"ט סע"א [סוף עמוד א'] וזהו כי חלק ^{40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47} ה' עמו יעקב חבל נחלתו.

חלק ב, דף ר"ו ע"ב; חלק ג, דף קי"א ע"ב; והפסוק "ויאמר לאדם" בחלק א, דף ע"ט ע"א. וזהו [פירוש] "כי חלק הוי' עמו, יעקב חבל נחלתו".

לאחר רשימת המקורות, הטקסט מיישם את הרעיון בפסוק מפרשת השבוע, דברים לב, ט: ישראל הם "חלקו" של ה', ויעקב הוא "חבל נחלתו".

פי' שהנשמה היא חלק הוי' עצמו שיורדת דרך צמצום והתפשטות כו' כמו שם הוי' עד שבאה להתלבש בבחי' יעקב חבל נחלתו הוא הגוף⁴⁸

כלומר, הנשמה היא חלק מהוי' עצמו, והיא יורדת באמצעות צמצום והתפשטות וכו', בדומה לשם הוי', עד שהיא מגיעה להתלבש בבחינת "יעקב חבל נחלתו", שהיא הגוף.

חלק מן הדבר חולק את מהותו של השלם; לכן הנשמה היא חלק מהוי' עצמו. היא יורדת דרך ארבעת השלבים המתוארים בשם הוי', עד שהיא מגיעה ל"יעקב חבל", שהאדמו"ר הזקן מזהה כאן עם הגוף.

(ועי' מענין כי חקל ברבות פי' תולדות פס"ה ע"פ ואנכי איש חלק^{49, 50} דע"ג אי' ויצא פס"ח דע"ז [דעבודה זרה] ב' בפסוק

(וראו בעניין "כי חלק" במדרש רבה, פרשת תולדות, פרק סה, על הפסוק "ואנכי איש חלק", דף ע"ג ע"א; פרשת ויצא, פרק סח, דף ע"ז ע"ב, על הפסוק

הסוגריים מביאים מדרשים העוסקים במילה "חלק", ובהם המדרש על דברי יעקב "ואנכי איש חלק" ועל סולם יעקב. (בדפוס נכתב "חלק" בטעות במקום "חלק").

והנה סולם^{51, 52} וס"פ תרומה דק"נ ע"ד נשא רפ"ט דרכ"ח ע"ב פי' בלק פ"כ דרע"ט אי' ועי' בזהר ח"ב [חלק ב'] דצ"ו אי' ודפ"ו אי' ח"ג [חלק ג'] דצ"ד אי' ק"ז אי' דרע"ח ב').

"והנה סולם"; ובסוף פרשת תרומה, דף 150, עמוד ד; נשא, תחילת פרק 9, דף 228; פרשת בלק, פרק 20, דף 279א. וראו זוהר, חלק ב, דף 96א ודף 86א; חלק ג, דף 94א, 107א ודף 278ב).

הרשימה נמשכת במדרשים נוספים, בפרשות תרומה, נשא ובלק, וכן בקטעים בזהר העוסקים בפסוק "כי חלק הי' עמו".

והנה לא כל הנשמה יורדת למטה להתלבש בגוף רק הארה ממנה בלבד דרך צמצום כו' כנ"ל.

והנה, לא הנשמה כולה יורדת למטה ומתלבשת בגוף, אלא רק הארה ממנה, בדרך של צמצום וכו', כנזכר לעיל.

נקודה חדשה: רק הארה מן הנשמה נכנסת בפועל לגוף, לאחר שעברה את הצמצומים שתוארו לעיל.

אבל כל הנשמה ומקורה נשארה למעלה ונקי מזל ובזה אמרו אדם אית ליה מצולא והכל תלוי במזל.

אבל הנשמה כולה ומקורה נשארים למעלה, והם נקראים מזל. על כך אמרו: "יש לו לאדם מזל" ו"הכול תלוי במזל".

עיקר הנשמה, יחד עם מקורה, נשאר למעלה, והחלק העליון הזה נקרא מזל. אדמו"ר הזקן קושר זאת לאמירות שלכל אדם יש מזל ושהכול תלוי במזל.

ומה שאמרו אין מזל לישראל⁵³ היינו ענין מזלות השרים וכוכבים אשר חלק לכל העמים⁵⁴ עובדי כוכבים

ומה שאמרו "אין מזל לישראל", הכוונה למזלות של השרים [של מעלה] ושל הכוכבים, שה' הקצה לכל העמים עובדי הכוכבים;

כדי למנוע בלבול עם אסטרולוגיה, הוא מסביר את דברי הגמרא "אין מזל לישראל": הכוונה לכוכבים ולשרים המלאכים שה' מינה על העמים האחרים. ישראל אינם נתונים לשליטתם; כאן המילה מזל מציינת עניין אחר.

אבל יש בחיי מזל מקור הנשמה ושרשה ונקרא מזל מלשון נוזל אלא שנוזל הוא לשון נפעל ומזל הוא לשון פועל (ועיין בפרדס בעה"כ [בערכי הכינויים] ערך מזל)

אבל יש בחינת מזל שהיא מקור הנשמה ושרשה. היא נקראת מזל מלשון "נוזל", אלא ש"נוזל" הוא לשון נפעל, ואילו "מזל" הוא לשון פועל (וראו פרדס, בערכי הכינויים, הערך "מזל"):

המזל שעליו מדובר כאן הוא שורש הנשמה עצמה. המילה קשורה ל"נוזל": "נוזל" מתאר את מה שזורם, ואילו "מזל" מתאר את המקור שממנו הוא זורם.

שהוא המקור להיות נוזל ממנו ההשפעה ורוח חיים להחיות רוח שפלים⁵⁵ גם שפע אלהי והרהורי תשובה שבאים לאדם הם באים מכח בחיי המזל

שהוא המקור שממנו נוזלים השפע ורוח החיים, להחיות רוח שפלים. גם השפע האלוקי והרהורי התשובה שבאים לאדם באים מכוח בחינת המזל.

המזל הזה הוא המקור שממנו נמשכים חיים והשפעה אלוקית לחלק הנשמה שבגוף, "להחיות רוח שפלים" (ישעיהו נו, טו). גם הרהורי תשובה פתאומיים שבאים לאדם, כביכול משום מקום, נובעים מן החלק העליון הזה של נשמתו.

כי אע"ג [אף על גב] דאיהו לא חזי מזלי [מזליה] חזי שרואה ושומע הכרוזין של מעלה בת קול יוצאת ומכרזת כו'.

כי אף על פי שהוא אינו רואה, מזלו רואה: הוא רואה ושומע את ההכרזות שלמעלה, "בת קול יוצאת ומכרזת" וכו'.

הגמרא אומרת שגם כשאדם אינו רואה דבר, "מזלו רואה". הנשמה העליונה קולטת את ההכרזות השמימיות הקוראות לאנשים לשוב, אף שהאדם שלמטה אינו שומע דבר.

וע"י זה משפעת למטה להיות התעוררות בלב כו' כי ההארה שירדה ונתפשטה למטה בגוף אינו דבר נפרד לגמרי ממקורה ושרשה שלמעלה (ועמ"ש בד"ה כי תצא)

ועל ידי כך היא משפיעה למטה, כדי שתהיה התעוררות בלב וכו'. שכן ההארה שירדה והתפשטה למטה בגוף אינה דבר נפרד לגמרי ממקורה ומשרשה שלמעלה (וראו מה שכתוב במאמר המתחיל "כי תצא"),

מכיוון שהנשמה העליונה קולטת את הקריאות האלה, היא מעוררת התעוררות בלבו של האדם. הדבר אפשרי משום שההארה שבגוף לעולם אינה נפרדת לגמרי משרשה שלמעלה.

לבד מחייבי כריתות שנכרתה הנפש דהיינו ההארה שנתפשטה וירדה למטה נכרתה ממזלי ושרשה (ועמ"ש מזה בד"ה ביום השמיני עצרת).

למעט מי שחייב כרת, שהנפש נכרתת בהם; כלומר, הקרן שהתפשטה וירדה למטה נכרתת מהמזל שלה ומשורשה (וראו מה שנכתב על כך במאמר המתחיל "ביום השמיני עצרת").

החריג הוא מי שחייב כרת, עונש התורה של "היכרתות" על חטאים חמורים מסוימים: במקרה זה הקשר בין הקרן שלמטה לבין המזל שלה שלמעלה ניתק. אדמו"ר הזקן מפנה למאמר אחר להרחבה בנושא.

והנה כתיב ונוזלים מן לבנון.⁵⁶ פי ע"ד והחכמה מאין תמצא⁵⁷ כי החכמה תחיה⁵⁸ שהוא ראשית התפשטות החיות נמשך מבחי שלמעלה מן השכל והוא בחי אין שאינו מושג.

והנה כתוב: "ונוזלים מן לבנון". פירוש הדברים הוא על דרך "והחכמה מאין תמצא". הרי "החכמה תחיה": היא ראשית התפשטות החיות, הנמשכת מבחינה שלמעלה מן השכל; וזו בחינת אין, שאינה מושגת.

בשיר השירים מדובר על מים "הנוזלים מן לבנון". בקריאה של הפסוק באיוב כ"החכמה באה מן האין", מסביר אדמו"ר הזקן שחכמה, הנקודה הראשונה של חיות ושכל גלויים, נמשכת מבחינה שלמעלה מן השכל, שאינה מושגת כלל ולכן נקראת "אין".

וזהו בחינת לבנון וממנו נוזל ההשפעה (עי' [עיינ'] בזהר פי האזינו דף רצ"ח ע"א) ומזה יובן מהות התשובה שתשוב הנפש בבחי ביטול במסירת נפש למקורה ושרשה העליון שממנה לוקחה ש הוא בחי אין בחינת מזל.

וזהו בחינת לבנון, וממנה נוזלת ההשפעה (ראו בזהר, פרשת האזינו, דף רצ"ח ע"א). מכאן יובן מהותה של התשובה: שהנפש חוזרת בבחינת ביטול, במסירת נפש, אל מקורה ושורשה העליון שממנו נלקחה — בחינת אין, בחינת מזל.

"לבנון", המקור הנסתר שממנו נמשכת ההשפעה, הוא בחינת אין, שהיא גם המזל של הנפש. התשובה היא אפוא חזרת הנפש, מתוך ביטול מוחלט ונכונות למסור את עצמה, אל המקור שממנו נלקחה.

וזהו תכלית ירידתה לעוה"ז שתהא במעלה ומדרגה יותר נעלה ממה שהיתה בגן עדן נהנית מזיו השכינה לפי השגתה

וזו תכלית ירידתה לעולם הזה: שתהיה במעלה ובדרגה נעלות יותר מכפי שהייתה בגן עדן, כשהיא נהנית מזיו השכינה לפי מידת השגתה,

הדברים מסבירים מדוע הנפש יורדת לעולם ומתלבשת בגוף. באמצעות התשובה היא מגיעה למדרגה גבוהה מזו שהייתה בה בגן עדן, שם נהנתה מזיו השכינה רק לפי מידת הבנתה.

והוא ע"י בחי צמצום בחי חכמה משא"כ על ידי התשובה היא בבחי ביטול לגמרי למקורה ושרשה שלמעלה מעלה מבחי חכמה שהוא בחי אין.^{59, 60}

וזה באמצעות בחינת צמצום, בחינת חכמה; ואילו באמצעות התשובה היא מגיעה לביטול מוחלט אל מקורה ושרשה, שלמעלה מעלה מבחינת חכמה, והיא בחינת אין.

הנאת הנפש בגן עדן מוגבלת על פי השגתה, השייכת לחכמה ולצמצום שבה. התשובה מעלה אותה אל מעבר להשגה, אל שורשה שבאין, שלמעלה אף מבחינת חכמה.

קטע 2 • 21

למעלה מהוי

2 וזהו שכתוב בקריעת ים סוף עד יעבור עמך⁶¹ הוי כי על ידי קריעת ים סוף נתעלו ישראל במעלה ומדרגה גבוהה מאד נעלה למעלה מעלה מבחי הוי שהוא בחי צמצום והתפשטות כוי

וזהו [פירוש] הכתוב בנוגע לקריעת ים סוף: "עד יעבור עמך הוי". שכן, באמצעות קריעת ים סוף התעלו ישראל למדרגה גבוהה ונשגבת ביותר, למעלה הרבה מבחינת הוי, שהיא בחינת צמצום והתפשטות וכו'.

בשירת הים נאמר: "עד יעבור עמך הוי". אדמו"ר הזקן מפרש זאת כ"עד שיעבור עמך מעבר להוי": בקריעת ים סוף התעלו ישראל מעל המדרגה שהשם הוי מבטא — מדרגת הצמצום והתפשטות.

שעל זה מורה שם הוי כנ"ל והוא שרש ענין ההתהוות כי שם הוי פי שהוא מהוה כל הנמצאים וההתהוות מאין ליש הוא ע"י צמצום והתפשטות כוי.

שהרי על כך מורה שם הוי, כפי שהוסבר לעיל, וזהו שורש ענין ההתהוות. שכן פירוש השם הוי הוא שהוא מהוה את כל הנמצאים, וההתהוות מאין ליש היא באמצעות צמצום והתפשטות וכו'.

כפי שהוסבר לעיל, אותיות השם הוי מתארות צמצום והתפשטות. השם פירושו גם "מהוה" — מי שמביא דברים לידי מציאות. כדי להביא דבר לידי מציאות מאין ליש נדרשים דווקא צמצום והתפשטות כאלה.

משא"כ בחי מזל שהוא בחי אין לא שייך שם בחי התהוות כלל וזהו עד יעבור עמך הוי"ה כלומר שעברו למעלה מבחי הוי"ה לבחי מזל בחינת אין בחינת תשובה והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה⁶²

לעומת זאת, בבחינת מזל, שהיא בחינת אין, אין כלל מקום לבחינת התהוות. וזהו "עד יעבור עמך הוי" — כלומר, הם עברו מעל לבחינת הוי והגיעו לבחינת מזל, לבחינת אין, לבחינת תשובה: "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה".

מזל, בחינת אין, נעלה מכל תהליך של התהוות. "לעבור מעבר להוי" פירושו להגיע לבחינת מזל ואין, לבחינת התשובה המתוארת במילים "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה".

כי נתינתה וירידתה למטה בבחי' צמצום והתפשטות כו' שנתת בראתה יצרתה כו' והתשובה הוא להיות בבחי' ביטול לגמרי כמו קודם ירידתה ויתר על כן כנ"ל:

שהרי נתינתה וירידתה למטה הן באופן של צמצום והתפשטות וכו' — "שנתת", "בראתה", "יצרתה" וכו'; ואילו התשובה היא להיות בביטול גמור, כפי שהייתה קודם ירידתה, ואף למעלה מזה, כפי שהוסבר לעיל.

הנשמה "נתינתה" וירדה למטה באמצעות ארבעת השלבים של צמצום והתפשטות. התשובה הופכת את הכיוון: הנשמה חוזרת לביטול גמור, כפי שהייתה קודם ירידתה, ואף למדרגה נעלית יותר.

קטע 3 • 31-8

הערת הסבר: מדוע "אלקים" ומדוע רוח

3 ב (ועיין בבחי' פ' יתרו)⁶³ גבי לא תשא את שם מענין והרוח תשוב שהוא כמשי"כ [כמה שכתוב] ועיין ברע"מ [ברע"א מהימנא] פ' בהר) (דק"ח סע"ב [סוף עמוד ב]) שבחי' והרוח תשוב כו' זהו כענין מ"ש בשנת היובל הזאת תשובו^{64, 65} כו'.

2. (ועינינו ברבנו בחי', פרשת יתרו, על "לא תשא את שם", בענין "והרוח תשוב", שהוא כפי שכתוב [כאן]; ועינינו גם ברע"א מהימנא, פרשת בהר) (דף קח, סוף ע"ב): בחינת "והרוח תשוב" וכו' היא בדומה למה שכתוב: "בשנת היובל הזאת תשובו" וכו'.

כאן מתחילה הערת אגב, המשובצת בתוך המאמר, והיא מסתיימת בפסקה 8. היא מביאה את דברי רבנו בחי' על "לא תשא את שם" ואת דברי רע"א מהימנא על פרשת בהר, המשווה בין "והרוח תשוב" לשנת היובל, שבה "איש אל אחוזתו תשובו".

ועמ"ש מענין יובל סד"ה וימצאו איש⁶⁶ מקושש עצים⁶⁷ וסד"ה והיה ביום ההוא⁶⁸ יתקע בשופר גדול⁶⁹. שזהו ג"כ בחי' יום הכפורים יום התשובה.

ועינינו במה שנכתב בענין היובל בסוף המאמר הפותח במילים "וימצאו איש מקושש עצים", ובסוף המאמר הפותח במילים "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול": שגם זו בחינת יום הכיפורים, יום התשובה.

שני מאמרים אחרים דנים ביובל בהקשר זה וקושרים אותו ליום הכיפורים, יום התשובה. שנת היובל עצמה הוכרזה בתקיעת שופר ביום הכיפורים.

4 ומ"ש אל האלקים אשר נתנה אף על גב דתשובה זו הוא בחי' עד יעבור עמך⁷⁰ הוי' שהיא למעלה גם משם הוי' כנ"ל.

ומה שנאמר "אל האלקים אשר נתנה", אף שתשובה זו היא בחינת "עד יעבור עמך הוי'", שהיא למעלה אפילו משם הוי', כנוצר לעיל:

השאלה היא: אם תשובה זו היא למעלה אפילו משם הוי', מדוע נאמר בפסוק שהרוח שבה "אל האלקים" — שם שבדרך כלל מציין מדרגה נמוכה יותר, את ה' כפי שהוא נסתר בתוך הטבע?

וכה"ג [וכהאי גוונא] נתבאר לעיל בד"ה אתם נצבים גבי לעברך בברית⁷¹ כו' להיות לך לאלקים דפי לעברך בברית היינו כענין עד יעבור עמך הוי' כו' ע"ש.

וכעין זה נתבאר לעיל, במאמר המתחיל "אתם נצבים", בעניין "לעברך בברית" וגוי, "להיות לך לאלקים": פירוש "לעברך בברית" הוא בדומה לעניין "עד יעבור עמך הוי'" וגוי. עיין שם.

אותו קושי עלה במאמר על פרשת ניצבים: "לעברך בברית" התפרש שם כמעבר אל מעבר להוי', ובכל זאת הפסוק ממשיך ואומר "להיות לך לאלקים".

אך הענין יובן ע"פ מ"ש שוש אשיש⁷² גבי תגל נפשי באלקי⁷³ ובד"ה ביום השמיני עצרת⁷⁴ בענין פי צור לבבי וחלקי אלקים לעולם⁷⁵

אך העניין יובן על פי מה שנתבאר על הפסוק "שוש אשיש", בעניין "תגל נפשי באלקי", ובמאמר המתחיל "ביום השמיני עצרת", בעניין פירוש "צור לבבי וחלקי אלקים לעולם";

התשובה נשענת על שני מאמרים אחרים, העוסקים ב"תגל נפשי באלקי" וב"חלקי אלקים לעולם". בפסוקים האלה אלקים מציין מדרגה שלמעלה מהוי', ולא למטה ממנה.

ויוכן זה עוד עפמ"ש [על פי מה שכתוב] בזהר ע"פ עין לא ראתה⁷⁶ אלקים זולתך^{77,78} יעשה⁷⁹ למחכה לו והוא בפרשה פנחס (דרלי"ט ע"ב)

והעניין יובן עוד על פי מה שנאמר בזהר על הפסוק "עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה למחכה לו"; הדברים נמצאים בפרשת פנחס (רלי"ט ע"ב)

דברי הזהר על ישעיהו ס"ד, ג' מוסיפים אור על העניין. בפסוק הזה אלקים לבדו רואה את מה שנעלם מכל עין, ולכן שם זה עשוי לציין מדרגה שלמעלה מכל גילוי.

ובפי' ואתחנן (דרס"ז ע"ב) ועיין מק"מ [מקדש מלך] שם ושם. ועיין עוד מזה בזהר ויקהל (דרי"י [דרכינו יצחק] ע"ב).

ובפרשת ואתחנן (רס"ז ע"ב). ועיין במקדש מלך שם ושם. ועיין עוד בעניין זה בזהר, פרשת ויקהל (רי"ע ע"ב).

הזהר דן באותו פסוק גם בפרשת ואתחנן, ומקדש מלך, פירוש על הזהר, מבאר את שני המקומות. בזהר על פרשת ויקהל מובאים דברים נוספים בנושא.

עוד נזכר מענין והרוח תשוב^{80,81,82,83,84} ברכות משפטים פל"א (דקמ"ט ע"ג [עמוד ג']) ובפי' מצורע פי"ח (דקפ"ה א').

עניין "והרוח תשוב" נזכר עוד ברכות, פרשת משפטים, פרק ל"א (קמ"ט ע"ג), ובפרשת מצורע, פרק י"ח (קפ"ה ע"א).

גם מדרש רבה דן ב"והרוח תשוב" בשני מקומות: בפרשת משפטים ובפרשת מצורע.

ובקהלת רבה על פסוק זה. ובכל זה אתי שפיר דקדוק לשון רז"ל [רבותינו זכרונם לברכה] במשנה פ"ד דאבות יפה שעה⁸⁵ אחת של קורת רוח בעולם⁸⁶ הבא כו'

ובקהלת רבה על פסוק זה. ועל פי כל זה מתבאר היטב הדיוק בלשון חז"ל במשנה, פרק ד' דאבות: "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא" וגו'.

גם קהלת רבה דן בפסוק הזה. כל הדברים האלה מסבירים את הדיוק בלשון המשנה באבות: "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה". "קורת רוח" פירושה שלווה ורוגע, ולשון "קורת" קשורה לקירור הרוח.

קורת רוח דוקא כדכתיב והרוח תשוב ועי' עוד בזהר ח"ב [חלק ב'] בפ' תרומה (קמ"א ב' עד קמ"ב א') ובפ' משפטים (צ"ז ב').

דווקא "קורת רוח", כפי שנאמר "והרוח תשוב". ועיין עוד בזהר, חלק ב', בפרשת תרומה (קמ"א ע"ב עד קמ"ב ע"א) ובפרשת משפטים (צ"ז ע"ב).

המשנה אומרת דווקא "רוח", משום שעונג העולם הבא הוא בחזרת הרוח אל מקורה, ככתוב "והרוח תשוב". מובאים כאן מקומות בוזהר על פרשת תרומה ועל פרשת משפטים, העוסקים באותו עניין.

ולכאורה הוא בענין אחר קצת ממש"כ [ממה שכתוב] דהרי שם מפרש ענין זה על עליית הרוח מגן עדן התחתון לגן עדן העליון וכאן נתבאר שזהו למעלה מבחי' גן עדן כו' כנ"ל.

לכאורה מדובר כאן במשמעות מעט שונה ממה שנכתב [כאן], שכן שם מוסבר עניין זה כעליית הרוח מגן עדן התחתון לגן עדן העליון, ואילו כאן הוסבר שהדבר הוא למעלה מבחינת גן עדן, וכו', כפי שהוזכר לעיל.

קושיה: בוזהר על תרומה, "והרוח תשוב" מתאר את עליית הרוח מגן עדן התחתון לגן עדן העליון. כאן הוסבר שמדובר במדרגה שמעל לגן עדן בכלל.

אך המעיין בזהר ח"ב [חלק ב'] פ' תרומה שם (דקמ"ב א') במ"ש ועד דהאי נשמה עילאה לא סלקא גו נביעו דעתיקא דעתיקין סתימא דכל סתימין כו'

אבל מי שמעיין בוזהר, חלק ב', פרשת תרומה, שם (דף קמ"ב ע"א), בדברים "ועד שהנשמה העליונה הזאת אינה עולה אל תוך המעיין של עתיקא דעתיקין, הסתום מכל הסתומים", וכו',

המענה הראשון: באותו קטע בוזהר מדובר בהמשך על הנשמה העליונה שעולה אל המעיין של "עתיקא דעתיקין, הסתום מכל הסתומים", מדרגה נעלית בהרבה מגן עדן.

ובזהר שלח (דקנ"ט א') גבי תלת עלמין כוי עלמא קדמא כוי כגוונא דא כוי עד עין לא ראתה אלקים זולתך כוי ובפ"י הרמ"ז [הרב משה זכות] שם ימצא שהכל כוונה אחת.

ובזהר פרשת שלח (דף קנ"ט ע"א), בעניין "שלושה עולמות", וכי, "העולם הראשון", וכי, "בדוגמה זו", וכי, עד "עין לא ראתה אלקים זולתך", וכי — וכעיון בפירוש הרמ"ז שם ימצא שהכול מכוון לעניין אחד.

הזוהר על פרשת שלח, המתאר שלושה עולמות שעולים עד העולם שעליו נאמר "עין לא ראתה", כשהוא נלמד עם פירוש הרמ"ז, מלמד שכל הקטעים האלה מבטאים משמעות אחת: העלייה מגיעה למדרגה העליונה והנסתרת ביותר.

ועוד דבזהר תרומה שם מדבר על בחי' ומדרגת הרוח⁸⁷ שמבחי' נפש רוח נשמה שלמטה מבחי' ומדרגת נשמה.

ועוד: בזהר, פרשת תרומה, שם, מדובר במדרגה ובדרגה של הרוח מבין [מדרגות] נפש, רוח ונשמה, שהיא למטה ממדרגת הנשמה;

המענה השני: בזהר על פרשת תרומה, "רוח" היא אחת משלוש מדרגות הנפש — נפש, רוח ונשמה — כלומר המדרגה שמתחת לנשמה.

וכאן מדברים בענין והרוח תשוב גם על בחינת הנשמה ממש ומ"ש והרוח תשוב היינו לפי דעלייה זו הוא למעלה מעלה גם משם הוי' דהיינו למעלה מהחכמה.

ואילו כאן אנו עוסקים בעניין "והרוח תשוב", החל גם על בחינת הנשמה עצמה. והסיבה שנאמר "והרוח תשוב" היא שהעלייה הזאת היא למעלה מעלה אפילו משם הוי', כלומר, למעלה מחכמה,

לעומת זאת, כאן "והרוח תשוב" חל על הנשמה עצמה. הפסוק מכנה אותה רוח, משום שהעלייה הזאת נמשכת מעבר לשם הוי' ומעבר לחכמה, אל מדרגה הנקראת רוח.

אשר שם הוא בחי' רוח וכמ"ש בזהר בפ' בראשית (דל"ז ע"ב⁸⁸ ודנ"ח ע"א) ע"פ לא ידון רוחי⁸⁹ באדם.

ושם היא בחינת רוח, כמו שכתוב בזהר בפרשת בראשית (דף ל"ז ע"ב ודף נ"ח ע"א), על הפסוק "לא ידון רוחי באדם":

הזוהר על פרשת בראשית, בפירוש הפסוק "לא ידון רוחי באדם" (בראשית ו', ג'), מדבר על רוח עליונה כזאת.

כד בני עלמא זכאין כוי קודשא ב"ה אתער רוחא דחיי דלעילא^{90.91} עד דמטון אינון חייך לאתר דיעקב שריא ביה כוי

"כאשר בני העולם זכאים", וכי, "הקדוש ברוך הוא מעורר את רוח החיים שלמעלה, עד שהחיים האלה מגיעים למקום שבו יעקב שורה", וכי.

הזוהר אומר שכאשר בני האדם זכאים, ה' מעורר את "רוח החיים" העליונה, והיא נמשכת למטה עד שהיא מגיעה ל"מקום שבו יעקב שורה".

ומבואר בלקי"ת [בלקוטי תורה (להאריז"ל)] ס"פ בראשית דהמשכת רוחא דחיי דלעילא היינו מאריך אנפין דתמן אריכו דחייך וכ"ה בזהר תרומה (דקע"ח סע"ב [סוף עמוד ב])

ומבואר בלקוטי תורה של האריז"ל, בסוף פרשת בראשית, שהמשכת "רוח החיים שלמעלה" היא מאריך אנפין, ששם יש "אורך ימים"; וכך הוא גם בזהר, פרשת תרומה (דף קע"ח סוף ע"ב).

האריז"ל מסביר שרוח החיים העליונה הזאת נמשכת מאריך אנפין, "ארך אפיים", שהוא פרצוף של כתר, המדרגה שמעל לחכמה; לכן היא מביאה "אורך ימים". מכאן שרוח מציינת מדרגה שמעל לחכמה.

ועי"ד מ"ש במדרש בראשית רבה ספ"ב [סוף פרק ב'] בפסוק ורוח אלקים מרחפת⁹² על פני המים זהו רוחו של משיח האריך מה דאת אמר

ועל דרך מה שנאמר במדרש בראשית רבה, בסוף פרק ב', על הפסוק "ורוח אלקים מרחפת על פני המים": "זוהי רוחו של משיח, כדרך שאתה אומר,

המדרש מפרש את הפסוק "ורוח אלקים מרחפת על פני המים", המתאר את הבריאה, כרוחו של משיח, שעליו אומר ישעיהו: "רוח הוי' תנוח עליו".

ונחה עליו רוח⁹³ ה' באיזו זכות ממשמשת ובאה. מרחפת ע"פ המים בזכות התשובה שנמשלה כמים שנאמר⁹⁴ שפכי כמים לבך⁹⁵ עכ"ל [עד כאן לשונו].^{96, 97}

"ורוח הוי' תנוח עליו". באיזו זכות היא הולכת ומתקרבת? 'מרחפת על פני המים' — בזכות התשובה, שנמשלה למים, כמו שנאמר: 'שפכי כמים לבך'. עד כאן לשונו.

המדרש שואל בזכות מה מתקרבת רוח זו, ומשיב: בזכות התשובה, שנמשלה למים, כמו בפסוק "שפכי כמים לבך". התשובה מורידה אפוא את הרוח העליונה שבראשית א', ב קושר לשם אלקים.

5 והטעם שנקרא בשם רוח יובן עוד מעט מזעיר עפמ"ש [על פי מה שכתוב] בביאור דמזוזה מימין בענין אויר שלמעלה מבחי' אור כו'

הטעם לכך שהוא נקרא בשם רוח יובן עוד מעט יותר על פי הכתוב בביאור "מזוזה מימין", בענין אויר, שהוא למעלה מבחינת אור וכו'.

מדוע הנשמה השבה נקראת רוח, שפירושה גם "רוח" וגם "משב רוח"? אדמו"ר הזקן מפנה לביאורו על "מזוזה מימין", שבו מוסבר שאויר הוא מדרגה שלמעלה מאור.

ע"ש ובס"י [ובספר יצירה] איתא אחת רוח אלקים חיים^{98,99} ולפי הפרד"ס [הפרדס רמונים] ש"ג פ"ה היינו כחי' כתר ע"ש ומכ"ז [ומכל זה] יובן מ"ש והרוח תשוב כו'

ראה שם. ובספר יצירה נאמר: "אחת, רוח אלקים חיים"; ולפי פירוש הפרדס, שער ג, פרק ה, הכוונה היא לבחינת כתר. ראה שם. ומכל זה יובן הכתוב "והרוח תשוב" וכו'.

ספר יצירה מכנה את הראשונה מבין עשר הספירות "רוח אלקים חיים", והפרדס של רבי משה קורדובירו מפרש זאת ככתר, שלמעלה מחכמה. נמצא שרוח מציינת את המדרגה שלמעלה מן השכל.

שלפי שעלייה זו ע"י התשובה הוא אל האלקים אשר נתנה דהיינו למעלה מד' צמצומים הנ"ל דכחי' שנתת בי ובראתה יצרתה נפחתה בי כו' ע"כ נאמר והרוח תשוב.

מכיוון שעלייה זו, באמצעות תשובה, היא אל האלקים שנתנה — כלומר, למעלה מארבעת הצמצומים שהוזכרו לעיל, של הבחינות "שנתת בי", "בראתה", "יצרתה" ו"נפחתה בי" וכו' — לכן נאמר "והרוח תשוב".

התשובה מעלה את הנשמה מעל כל ארבעת הצמצומים שזכרו בברכת הבוקר, אל "אלקים שנתנה". משום כך מכנה הפסוק את הנשמה השבה רוח — שם המדרגה שאליה היא מגיעה.

והיינו לבחי' רוח עליון מה שבדור המכול נאמר לעונש לא ידון רוחי כו' וז"ש [וזהו שכתוב] עד יערה עלינו רוח ממרום¹⁰⁰ כו'

כלומר, [היא שבה] לבחינת רוח עליון, שעליה נאמר כעונש, בדור המכול: "לא ידון רוחי" וכו'. וזהו גם פירוש הכתוב: "עד יערה עלינו רוח ממרום" וכו'.

זוהי הרוח העליונה שה' הסתיר מבני האדם כעונש בדור המכול: "לא ידון רוחי באדם". הבטחת ישעיהו על רוח ש"תיער עלינו ממרום" מדברת על חזרתה.

ועי' בזהר ח"ג [חלק ג'] (דק"ל ע"ב) ע"פ ונחה עליו רוח^{101,102} כו' וח"א [וחלק א'] (דע"ז [דעבודה זרה] א') בשעתא דרוחא דכל רוחין ארים בסימו דנשמתא¹⁰³ כו'.

וראה בזהר חלק ג (דף קל ע"ב), על הפסוק "ונחה עליו רוח" וכו'; ובחלק א (דף עז ע"א): "בשעה שרוח כל הרוחות מעלה את מתיקות הנשמה" וכו'.

הזהר משתמש באותו מונח הן לרוח שתנוח על המשיח (ישעיהו יא, ב), הן ל"רוח כל הרוחות" שמעלה את מתיקות הנשמה.

וזהו אם ישים אליו לבו רוחו ונשמתו אליו¹⁰⁴ יאסוף (באיוב סי' ל"ד) ופי' בזהר תרומה (דקס"ב ב') רוח אמשיך רוח ואיתי רוח¹⁰⁵

וזהו פירוש הכתוב: "אם ישים אליו לבו, רוחו ונשמתו אליו יאסוף" (באיוב, פרק לד). ובזהר, תרומה (דף קסב ע"ב), מבואר: "רוח מושכת רוח ומביאה רוח",

איוב לד, יד נקרא כאן כך: אם אדם מפנה את לבו אל ה', ה' יאסוף אליו את רוחו ואת נשמתו שלו. הזהר קובע את העיקרון: "רוח מושכת רוח ומביאה רוח".

דהיינו שע"י רוח האדם העולה¹⁰⁶ למעלה כשישים אליו ית' אזי רוחו ונשמתו מבחי' סוכי"ע¹⁰⁷ אליו יאסוף כו' וכמ"ש במ"א.

כלומר, באמצעות רוח האדם העולה למעלה, כאשר הוא מפנה את לבו אליו יתברך, אזי את "רוחו ונשמתו", מבחינת סוכב כל עלמין, "יאסוף אליו" וכו', כפי שמבואר במקום אחר.

רוחו של האדם, העולה למעלה בתשובה, מושכת בתגובה רוח ממדרגת סוכב כל עלמין — אור גדול מכדי להיכנס אל העולמות, והוא מקיף אותם. אדמו"ר הזקן מציין שהדבר מבואר במקום אחר.

וברכות בראשית פי"ד [פרק י"ד / פרשה י"ד] ע"פ ויפח באפיו¹⁰⁸ לפי שבעוה"ז בנפיחה לפיכך מת אבל לעתיד בנתינה¹⁰⁹ שנאמר ונתתי רוחי בכם וחיייתם¹¹⁰ וזהו על ידי התשובה בחינת והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה¹¹¹ דוקא.¹¹²

ובמדרש רבה, בראשית, פרק יד, על הפסוק "ויפח באפיו", נאמר: "לפי שבעולם הזה בנפיחה, לפיכך מת; אבל לעתיד, בנתינה, שנאמר: 'ונתתי רוחי בכם וחיייתם'". וזהו על ידי התשובה, בחינת "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה" דווקא.

המדרש מבחין בין הנשמה שניתנה "בנפיחה" בעולם הזה, ולכן האדם מת, לבין הנשמה שתינתן "בנתינה" לעתיד לבוא, כפי שנאמר: "ונתתי רוחי בכם וחיייתם". מדרגת ה"נתינה" מושגת באמצעות התשובה, כשהרוח שבה אל "אלקים אשר נתנה".

6 ומ"ש שבעוה"ז בנפיחה. היינו שבחי' הנשמה המלוכשת בגוף היא נמשכת מבחי' ואתה נפחתה בי שהוא כחי' הכל העליון כו'

ומה שנאמר שבעולם הזה [הנשמה ניתנת] בנפיחה, היינו שבחינת הנשמה המלוכשת בגוף נמשכת מבחינת "ואתה נפחתה בי", שהיא בחינת ההכל העליון וכו';

המדרש אמר שבעולם הזה הנשמה ניתנת "בנפיחה". הכוונה היא לחלק הנשמה המצוי בתוך הגוף, שמקורו בשלב של "ואתה נפחתה בי" — ההכל העליון.

אבל שרשה ומקורה היא מבחי' אשר נתנה אלא שלפי שבהגוף אין מאיר רק מבחי' אתה נפחתה בי ע"כ מת.

אבל שורשה ומקורה הם מבחינת "אשר נתנה". אלא שבגוף מאירה רק בחינת "אתה נפחתה בי", ולכן הוא מת.

שורש הנשמה הוא בדרגה העליונה של "אשר נתנה", אך בגוף מאירה רק בחינת הנפיחה. מכיוון שהגוף מקבל רק את הדרגה הנמוכה הזאת, הוא מת.

אבל לעתיד יאיר בהגוף ממש מבחי" ונתתי רוחי¹¹³ כו' ועיין ברבות פ' כי תשא פמ"א [פרק מ"א / פרשה מ"א]
ע"פ ויתן אל משה¹¹⁴ כי¹¹⁵ ה' יתן חכמה¹¹⁶ כו' ע"ש.

אבל לעתיד לבוא יאיר בגוף עצמו מבחינת "ונתתי רוחי" וכו'. ועיין במדרש רבה, פרשת כי תשא, פרק מ"א, על הפסוק "ויתן אל משה": "כי ה' יתן חכמה" וכו'; עיין שם.

לעתיד לבוא תאיר בגוף עצמו הדרגה של "ונתתי רוחי", והוא יחיה. המדרש על "ויתן אל משה", שגם בו מופיע הפועל "לתת", מובא להשוואה.

7 וגם פ" ונתתי בחי מתנה הוא כענין אתעדל"ע [אתערותא דלעילא] שלמעלה מאתעדל"ת [מאתערותא דלתתא]
ע"ד מתנה טובה יש לי בבית גנזי^{117, 118} ושבת שמה כו' כמ"ש במ"א ועמ"ש ע"פ ומדבר מתנה¹¹⁹ בד"ה צאינה וראינה.

גם פירוש "ואתן", שהוא בחינת מתנה, הוא בדומה לאתערותא דלעילא שלמעלה מאתערותא דלתתא, על דרך "מתנה טובה יש לי בבית גנזי, ושבת שמה" וכו', כפי שמוסבר במקום אחר. וראו גם את מה שנכתב על [הפסוק] "ומדבר מתנה" במאמר המתחיל "צאינה וראינה".

"ואתן" מרמז על מתנה, שבאה מרצונו הטוב של הנותן ולא משום שהמקבל זכה בה. כך גם אתערותא דלעילא שמעבר לכל אתערותא דלתתא דומה ל"מתנה טובה" של שבת, שה' הוציא מבית גנזיו.

גם ע"ד מארז"ל [מאמר רבותינו זכרונם לברכה] נותן בעין יפה¹²⁰ הוא נותן¹²¹ כי כמו שיש כאדם עד"מ עין יפה וכינונית במשנה פ"ד דתרומות¹²² כך עד"מ להבדיל הבדלות לאין

גם על דרך מאמר חז"ל: "נותן בעין יפה הוא נותן". כשם שאצל אדם, למשל, יש "עין יפה" ו"עין בינונית", כפי שנאמר במשנה, פרק ד' בתרומות, כך גם, למשל, להבדיל הבדלות לאין קץ,

חז"ל אומרים שהנותן נותן "בעין יפה". המשנה בדיני תרומה, החלק שניתן לכהן, מבחינה בין עין יפה לעין בינונית; אדמו"ר הזקן אומר שלשתי המידות האלה יש שורש למעלה, תוך הסתייגות מכל השוואה בין ה' לאדם.

קץ יש שרש ומקור לשני בחינות אלו ע"ד שנת' [שנתבאר] סד"ה כי תשמע בקול בענין לעשות הישר בעיני¹²³ ה'. שהן ב' בחינות השגחות כו' ע"ש.

יש שורש ומקור לשתי בחינות אלו, על דרך המבואר בסוף המאמר המתחיל "כי תשמע בקול", בעניין "לעשות הישר בעיני הוי"': שהן שתי בחינות של השגחה וכו'. עיינו שם.

למעלה, שתי המידות מקבילות לשתי דרכים של השגחה אלוקית, כפי שהוסבר במאמר על "כי תשמע בקול". המתנה של "ואת רוחי אתן" באה מבחינת העין היפה.

8 והנה שרש בחינת עין יפה זהו ענין עינא פקחא. ועי' נאמר ביוסף עלי עין¹²⁴ וזהו עין לא ראתה אלקים זולתך¹²⁵ יעשה למחכה לו.

והנה, שורשה של בחינת "עין יפה" הוא עניין "עינא פקחא" — העין הפקוחה. על כך נאמר ביוסף "עלי עין"; וזהו גם "עין לא ראתה אלקים זולתך, יעשה למחכה לו".

שורשה של "עין יפה" למעלה הוא "עינא פקחא" — כינוי קבלי לעין שלמעלה, הפקוחה תמיד. ברכתו של יוסף, "עלי עין", והפסוק "עין לא ראתה אלקים זולתך" מצביעים שניהם על בחינה זו.

ומבחי' זו נמשך ונתתי רוחי כו'. עוד יובן ענין והרוח תשוב^{126, 127, 128, 129, 130} עפמ"ש [על פי מה שכתוב] בזח"א [בזהר חלק א] ויחי (דרמ"ה א' ב')

ומבחינה זו נמשכת הנתינה "ונתתי רוחי" וכו'. את עניין "והרוח תשוב" אפשר להבין עוד על פי הכתוב בזהר, חלק א, ויחי (דף רמ"ה ע"א-ע"ב).

מן העין הפקוחה תמיד נמשכת הנתינה "ונתתי רוחי". הוזהר על פרשת ויחי מובא כדי לבאר עוד את עניין "והרוח תשוב".

ועי' עוד בזהר מענין והרוח תשוב (ח"א [חלק א'] דף פ"ה סע"א [סוף עמוד א] ק"ו ב' ק"ל ע"ב דרי"ז ב' ח"ג [חלק ג'] דר"ט"ו סע"ב [סוף עמוד ב] דרכ"ד סע"ב [סוף עמוד ב])

וראה עוד בזהר בעניין "והרוח תשוב" (חלק א, דף פ"ה ע"א, סוף העמוד; דף ק"ו ע"ב; דף ק"ל ע"ב; דף רי"ז ע"ב; חלק ג, דף רט"ו ע"ב, סוף העמוד; דף רכ"ד ע"ב, סוף העמוד); הוזהר דן בעניין "והרוח תשוב" בכמה מקומות נוספים, המפורטים כאן.

ושם מבואר דבחי' זבחי אלקים רוח נשברה¹³¹ שזהו ענין תשובה זהו בחי' והרוח תשוב אל האלקים כו' עכ"ה [עד כאן הגהה]:

ושם מבואר שבחינת "זבחי אלקים רוח נשברה", שהיא עניין התשובה, היא בחינת "והרוח תשוב אל האלקים" וכו'. עד כאן ההגהה.

במקומות אלה מבואר ש"זבחי אלקים רוח נשברה" (תהילים נא, יט) — הרוח הנשברה של התשובה — היא עצמה "והרוח תשוב אל האלקים". כאן מסתיימת ההגהה.

קטע 4 • 91-11

תשובה בכל יום: קריאת שמע

9 ג וזהו כל ימיו בתשובה כי בכל יום תשוב הנפש שהרי בכל לילה חוזרת נשמתו¹³² רק שבלילה היא חוזרת לבחי" ואתה נפחתה בי

3. וזהו [פירוש] "כל ימיו בתשובה": בכל יום תשוב הנפש. שהרי בכל לילה נשמתו חוזרת; אלא שבלילה היא חוזרת לבחינה של "ואתה נפחתה בי",

הטקסט העיקרי חוזר כעת (סעיף 3) לביטוי "כל ימיו בתשובה". בכל לילה הנשמה חוזרת למקורה בשינה, אך רק עד לבחינה של "ואתה נפחתה בי".

שהוא בחי' הכל העליון שמשם תפרד הנפש להתלבש בגוף ובלילה חוזרת להתכלל ולהתאחד במקורה להזוכים למעלה ומדרגה זו וכמ"ש מי יעלה בהר^{133, 134} הי נקי כפים ובר לבב וגוי.

שהיא בחינת ההבל העליון, שממנו נפרדת הנפש כדי להתלבש בגוף; ובלילה היא חוזרת להיכלל ולהתאחד במקורה — אצל מי שזוכים למדרגה ולבחינה זו, כפי שכתוב: "מי יעלה בהר הי? ... נקי כפיים ובר לבב" וגוי.

בחינה זו, ההבל העליון, היא המקום שממנו נפרדה הנפש לראשונה כדי להיכנס לגוף. בליילה היא שבה ונכללת שם, לפחות אצל מי שזוכים לכך, שכן רק מי ש"נקי כפיים ובר לבב" עולה בהר הי.

משא"כ בכל יום צריך להיות בבחי' תשובה למקורא דכולא ושרשה העליון והוא בשעת התפלה בקי"ש [בקריאת שמע].¹³⁵

אך לא כך בכל יום: הנפש צריכה להיות בבחינת תשובה אל מקור הכול ואל שורשה העליון, וזה קורה בזמן התפילה, בקריאת שמע.

לעומת זאת, בכל יום האדם צריך להתקדם ולשוב בתשובה אל מקור הכול, שהוא שורשה העליון של הנשמה. הדבר מתרחש בזמן התפילה, בקריאת שמע.

10 וזהו שמע ישראל שמע לשון אסיפה וקיבוץ כמו וישמע שאול¹³⁶ פי' שיתאסף ויתקבץ פיזור הנפש בחי' ישראל

וזהו [המשמעות של] "שמע ישראל": "שמע" הוא לשון של אסיפה וקיבוץ, כמו "וישמע שאול"; כלומר, שפיזור [כוחות] הנפש, בחינת ישראל, יתאסף ויתקבץ,

קריאת שמע נפתחת במילים "שמע ישראל", ו"שמע" יכול להתפרש במשמעות של "אסוף", כמו כאשר שאול כינס את העם. הקריאה היא לאסוף את כוחות הנפש שהתפזרו, הנקראים "ישראל".

שהם בחיי ג' שכלים וז' מדות באדם אשר נתפזרו בתענוגי עוה"ז במחשבות האדם ותחבולותיו איש לפי ערכו ומדרגתו ולא הפכא חשוכא לנהורא ולמסור נפשו באחד.¹³⁷

שהם בחינת שלושת כוחות השכל ושבע המדות שבאדם, שהתפזרו בתענוגי העולם הזה, במחשבותיו ובתחבולותיו של האדם, כל אחד לפי ערכו ומדרגתו; ולהפוך חושך לאור, ולמסור את נפשו ב[מילה] "אחד".

כוחות אלה — שלושת כוחות השכל, חכמה, בינה ודעת, ושבע המדות — התפזרו בתענוגי העולם הזה, בתכניותיו ובתחבולותיו של האדם, כל אחד לפי מדרגתו. קריאת שמע אוספת אותם, הופכת חושך לאור ומביאה את האדם למסור את עצמו לגמרי באמירת "אחד".

11 והדרך איך יתהפך לבו הוא בשומו ללבו מה שכתוב ראה נתתי לפניך¹³⁸ היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע ובחרת בחיים¹³⁹ וגוי.

והדרך שבה יתהפך לבו היא שישם אל לבו את הכתוב: "ראה, נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המוות ואת הרע", "ובחרת בחיים" וגוי.

כיצד מתהפך לבו של אדם? על ידי שהוא שם אל לבו את דברי התורה: "ראה, נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב, את המוות ואת הרע... ובחרת בחיים".

כי בכל דבר יש¹⁴⁰ בחיי חיים ובחיי מות הרוחניות הוא בחיי חיים והגשמיות הוא בחיי מות וכן ע"ד זה אפי' [אפילו] בשמים ושמי השמים והגלגלים הנה לכל דבר יש חומר וצורה.

בכל דבר יש בחינה של חיים ובחינה של מוות: הרוחניות היא בחינת החיים, והגשמיות היא בחינת המוות. וכך גם בשמים, בשמי השמים ובגלגלים: לכל דבר יש חומר וצורה.

בכל דבר יש יסוד של חיים ויסוד של מוות: הרוחניות שבו היא חייו, והגשמיות שבו היא מותו. הדבר נכון גם בשמים ובגלגלים השמימיים, שכן כל דבר מורכב מחומר ומצורה.

והחומר הוא בחיי מות לגבי הצורה שהוא רוח חיים שבו וע"ז נאמר ובחרת בחיים שהוא חיי החיים ב"ה וכמ"ש לאהבה את¹⁴¹ ה' אלהיך

החומר הוא בחינת מוות ביחס לצורה, שהיא רוח החיים שבו. על כך נאמר "ובחרת בחיים" — היינו בחיי החיים, ברוך הוא, כמו שכתוב: "לאהבה את ה' אלקיך"

החומר הוא "מוות" בהשוואה לצורה, רוח החיים שבתוכו. "לבחור בחיים" פירושו לבחור בחיי כל החיים, בה' עצמו, כפי שהתורה מוסיפה ואומרת: "לאהבה את ה' אלקיך... כי הוא חיך".

כי הוא חיך (ועמ"ש בד"ה שמע ישראל בפי' ואתחנן ובד"ה שמאלו תחת לראשי בפרשה כי תשא) "כי הוא חיך" (ועיין במה שכתוב במאמר המתחיל "שמע ישראל" בפרשת ואתחנן, ובמאמר המתחיל "שמאלו תחת לראשי" בפרשת כי תשא).

הפסוק מסתיים במילים "כי הוא חיך". כאן מובאים שני מאמרים נוספים להרחבה בנושא.

ואי לזאת יאמר מי לי בשמים¹⁴² ועמך לא חפצתי וגו'. ואם לעוברי רצונו כך¹⁴³ לעושי רצונו עאכ"כ [על אחת כמה וכמה].

ולכן יאמר: "מי לי בשמים, ועמך לא חפצתי" וגו'. ואם למי שעוברים על רצונו כך, לעושי רצונו על אחת כמה וכמה.

מכאן יכול אדם לומר, כדברי בעל התהלים: "מי לי בשמים, ועמך לא חפצתי". על כך חל גם ההיגיון שבדברי הגמרא: "אם למי שעוברים על רצונו כך, לעושי רצונו על אחת כמה וכמה".

פ"י אחר שרואה שנמשך כ"כ [כל כך] חיים¹⁴⁴ בתענוגי העוה"ז שהם בחי' עוברי רצונו¹⁴⁵ כ"ש [כל שכן] וק"ו [וקל וחומר] בבחי' עושי רצונו שהם המצות שנמשכים מפנימית רצונו שאור א"ס ב"ה מתלבש בהם כלומר, לאחר שהוא רואה שחיות רבה כל כך נמשכת לתענוגי העולם הזה, שהם בחינת "עוברי רצונו", קל וחומר שהיא נמשכת בבחינת "עושי רצונו" — המצוות, הנמשכות מפנימיות רצונו, ובהן מתלבש אור אין סוף ברוך הוא, אם חיות רבה כל כך נמשכת לתענוגי העולם, השייכים ל"עוברי רצונו", על אחת כמה וכמה שהיא נמשכת למצוות, "עושי רצונו". המצוות נובעות מפנימיות רצונו של ה', ואור אין סוף עצמו מתלבש בהן.

והוא חיי החיים אשר ע"כ יתהפך לבו מן הקצה אל הקצה מחשוכא לנהורא ולדבקה בה' אחד במסירת נפש ממש מחמת שרואה בנפשו איך שהוא נפרד מן החיים האמיתיים והוא חיי החיים. לכן יתהפך לבו מקצה אל קצה, מחשיכה לאורה, [ויבוא] להידבק בה' אחד במסירות נפש ממש, מפני שהוא רואה בנפשו כיצד הוא נפרד מן החיים האמיתיים.

המצוות כוללות את חיי החיים. כשרואה זאת, מתהפך לבו של אדם מקצה אל קצה, מחשיכה לאורה, והוא משתוקק להידבק בה' במסירות נפש שלמה, מפני שהוא רואה עד כמה הוא רחוק מן החיים האמיתיים.

ולכן במקום שבעלי תשובה עומדים כו' להיות מהפכים מחשוכא לנהורא ויצעקו אל¹⁴⁶ ה' בצר להם ולכן "במקום שבעלי תשובה עומדים" וכו', משום שהם הופכים חושך לאור, ו"יצעקו אל ה' בצר להם".

זו הסיבה שלפי דברי הגמרא, "במקום שבעלי תשובה עומדים" אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד: בעלי התשובה הופכים חושך לאור. וכמו המסופר בתהלים קז: "ויצעקו אל ה' בצר להם".

כי מחמת צרת ומרירות לבו שנגעה עד הנפש צועק אל ה' למעלה מהשגת נשמתו לדבקה בו במסירת נפש ממש

מפני המצוקה והמרירות שבלבו, שהגיעו עד הנפש ממש, הוא זועק אל ה' מעבר להשגת נשמתו, כדי לדבוק בו במסירות נפש ממש.

המצוקה והמרירות שלהם, שמגיעות עד הנפש ממש, גורמות להם לזעוק אל ה' מעבר למה שנשמתם יכולה להשיג, מתוך כמיהה לדבוק בו במסירות נפש שלמה.

ולכן בקריאת שמע הוא בחינת תשובה שמע ישראל דהיינו לאסוף ולקבץ פיזור הנפש מחשוכא לנהורא כדי למסור נפשו באחד וזהו בכל אדם אפי' [אפילו] מי שלא חטא מימיו.

ולכן קריאת שמע היא בחינת תשובה: "שמע ישראל" — כלומר, לאסוף ולקבץ את כוחות הנפש שהתפזרו, מן החושך אל האור, כדי למסור את נפשו ב"אחד". עניין זה שייך לכל אדם, אפילו למי שלא חטא מעולם.

לכן קריאת שמע היא מעין תשובה: "שמע ישראל" אוספת את כוחות הנפש שהתפזרו מן החושך אל האור, כדי שאדם יוכל למסור את עצמו ב"אחד". הדבר שייך לכל אדם, אפילו למי שלא חטא מעולם.

מ"מ בעל כרחך הרי הנפש מלובשת בגוף כו' וכמ"ש במ"א שזהו כל עיקר תכלית ירידת הנשמה לעוה"ז הגשמי כדי להיות בחי' בעל תשובה על זה. על שנפרד מן החיים האמיתיים חיי החיים ב"ה. ^{147, 148, 149}

אף על פי כן, בעל כורחו הנפש מלובשת בגוף וכו'; וכפי שמוסבר במקום אחר, זו כל התכלית העיקרית של ירידת הנשמה לעולם הזה הגשמי: כדי להיות בבחינת בעל תשובה על כך שהיא נפרדה מן החיים האמיתיים, מחיי החיים, ברוך הוא.

גם בלי חטא, הנפש מלובשת בגוף ולכן נפרדת מה', שהוא החיים האמיתיים. עצם תכלית ירידתה לעולם הזה הגשמי היא שתהיה בבחינת בעל תשובה על הפרדה זו.

קטע 5 • 121-13

שבת כתשובה

12 וזהו ענין שבת אותיות תשב. ¹⁵⁰ כי הנה שבת כי בו שבת מכל מלאכתו ¹⁵¹ והרי לא שייך עמל ויגיעה לפניו ית' ¹⁵² ואיך שייך לשון שביתה ומנוחה

וזהו עניינה של שבת, [שאותיותיה הן] תשב, כלומר "תחזור". שהרי נאמר על השבת: "כי בו שבת מכל מלאכתו"; אך עמל ויגיעה אינם שייכים לפניו ית', ואם כן, כיצד שייך לומר "שביתה" ו"מנוחה"?

שבת מורכבת מאותן אותיות כמו תשב, ולכן היא קשורה לתשובה. אדמו"ר הזקן שואל: מאחר שה' אינו עמל, כיצד אפשר לומר שהתורה מתארת אותו כמי ששבת ביום השביעי?

אלא הענין כי ששת ימים עשה ¹⁵³ וגו'. פי' שנתפשט גילוי אור א"ס ב"ה בבחי' עשיה בעשרה מאמרות ¹⁵⁴ שנברא העולם. ¹⁵⁵

אלא, העניין הוא: "כי ששת ימים עשה וגו'". כלומר, גילוי אור אין סוף התפשט בבחינת עשיה, באמצעות עשרת המאמרות שבהם נברא העולם.

התשובה פותחת בכך שבששת ימי הבריאה התפשט גילוי אור אין סוף בבחינת "עשיה", באמצעות עשרת המאמרות שבהם נברא העולם.

13 ובראשית נמי מאמר הוא ¹⁵⁶ וכמ"ש כולם חכמה עשית. שאפילו חכמה נחשבת כעשייה גשמיות לפניו ית' ובשבת הוא גילוי אור א"ס ב"ה

ו"בראשית" היא גם מאמר, כמו שכתוב: "כולם בחכמה עשית"; שכן אפילו חכמה נחשבת לעשייה גשמית לפניו ית'. ובשבת מתגלה אור אין סוף ברוך הוא,

הגמרא אומרת שגם "בראשית", המילה הראשונה בתורה, נחשבת לאחד מעשרת המאמרות, והיא מייצגת את החכמה — "כולם בחכמה עשית". לכן אפילו החכמה נחשבת לעשייה לפני ה', ואילו בשבת מתגלה אור שלמעלה מהחכמה.

בבחי' שלמעלה מבחי' החכמה וזו היא בחי' שביתה ותשובה ע"ד משל באדם המשים עינו ומחשבתו במלאכתו אשר עשה וכששובת ממלאכתו משיב עינו ומחשבתו אל מקורו

בבחינה שלמעלה מבחינת החכמה; וזוהי בחינת השביתה והתשובה. לשם משל, אדם שמקדיש את תשומת לבו ואת מחשבתו למלאכה שעשה; וכשהוא שובת ממלאכתו, הוא מחזיר את תשומת לבו ואת מחשבתו למקורו,

הגילוי הנעלה הזה הוא משמעותן של "שביתה" ו"תשובה". אדם השקוע במלאכתו, כשהוא מפסיק לעבוד, מפנה את תשומת לבו מן המלאכה ומחזיר אותה למקורה.

שהוא מהותה ועצמותה של הנפש המשכלת (ועמ"ש מזה בד"ה לבאר ענין יוהכ"פ [יום הכפורים] ובד"ה שובה ישראל עד).

שהוא מהותה ועצמותה של הנפש המשכלת (ועיינו במה שנכתב על כך במאמר הפותח במילים "לבאר ענין יום הכיפורים", ובמאמר הפותח במילים "שובה ישראל עד").

המקור הזה הוא עצם מהותה של הנפש המשכלת. "שביתה" של ה' בשבת היא חזרה מעין זו: מהתפשטות האור כלפי חוץ, אל בחינה שלמעלה מהחכמה.

וזוהו תשובה קדמה לעולף כי בעשרה מאמרות נברא העולם ובראשית נמי מאמר הוא שהוא בחי' חכמה.

וזוהו "תשובה קדמה לעולם": העולם נברא בעשרה מאמרות, ו"בראשית" היא גם מאמר, והיא בחינת החכמה; כך מתבארת האמירה "תשובה קדמה לעולם": העולם נברא באמצעות עשרת המאמרות, והראשון שבהם, "בראשית", הוא בחינת החכמה.

אבל בחינת התשובה היא קדמה והגבה למעלה מבחי' חכמה כנ"ל (ועיין מ"ש בזה באריכות בד"ה להבין ענין הפסוק מי אל כמוך ¹⁵⁷ כו')

אבל בחינת התשובה קדמה לעולם והיא נעלית מאוד מבחינת החכמה, כנזכר לעיל (ועיינו במה שנכתב על כך באריכות במאמר הפותח במילים "להבין ענין הפסוק מי אל כמוך" וגו').

התשובה "קדמה" לעולם במובן זה שהיא נעלית לאין ערוך מן החכמה, שהיא ראשית הבריאה. המאמר על הפסוק "מי אל כמוך" דן בכך באריכות.

אך מי שטרח בערב שבת¹⁵⁸ כנ"ל כו' הוא ענין התפלה בכל יום כדי שיגיע למדרגת שבת כי בכל יום הארה מעין שבת¹⁵⁹

אבל "מי שטרח בערב שבת", כנזכר לעיל וכי, עניינו התפילה בכל יום, כדי להגיע למדרגת שבת; שכן בכל יום יש הארה מעין שבת.

חז"ל אומרים שרק "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת". כאן הטרחה היא התפילה בכל אחד מימות החול, שמכניסה לכל יום הארה מעין שבת.

וזה יעשה האדם בשעת התפלה שיפנה מכל עסקיו שיהיה אצלו שביתה ומנוחה כבשבת ויסיח דעתו מכל המחשבות זרות הטורדות לקשר נפשו בה' ולמסור נפשו באחד בק"ש [בקריאת שמע]

ואת הדבר הזה יעשה האדם בשעת התפילה: עליו להניח בצד את כל ענייניו, כדי שתהיה אצלו שביתה ומנוחה כמו בשבת, ולהסיח את דעתו מכל המחשבות הזרות המטרידות אותו, כדי לקשור את נפשו בה' ולמסור את נפשו באמירת "אחד" שבקריאת שמע.

בתפילה על האדם להניח בצד את כל ענייניו, כאילו שבת היום, להרחיק מחשבות מטרידות, לקשור את נפשו בה' ולמסור את עצמו לחלוטין באמירת "אחד" שבקריאת שמע.

וזה הוא הכנה ליום השבת שבשבת כל היום בכללו הוא בחי' ומדרגת התשובה ובימות החול הוא רק הארה מעין זה בשעת תפלה:¹⁶⁰

וזהו הכנה ליום השבת; שכן בשבת, היום כולו בכללותו הוא בחינת ומדרגת התשובה, ואילו בימות החול יש רק הארה מעין בחינה זו בשעת התפילה:

התפילה בכל יום היא הכנה לשבת. בשבת היום כולו הוא בחינת תשובה, ואילו בימות החול מאירה ממנה רק הארה בזמן התפילה.

קטע 6 • 14-18

יום הכיפורים והלוחות השניים

14 ד והנה יו"כ [יום כפור] נקרא שבת שבתון שהוא השבת של כל שבתות השנה שכל שבתות השנה הם חשובים נגדו כימות החול לגבי שבת¹⁶¹ שהוא עיקר יום התשובה ובכל השבתות מאיר הארה ממנו בלבד.¹⁶²

ד. והנה, יום הכיפורים נקרא "שבת שבתון" — שבת של כל השבתות, שכן כל שבתות השנה נחשבות ביחס אליו כימות החול ביחס לשבת. הוא היום העיקרי של התשובה, ובכל השבתות מאירה רק הארה ממנו.

יום הכיפורים נקרא "שבת שבתון", כלומר שבת של כל השבתות: בהשוואה אליו, כל שבתות השנה הן כימות החול ביחס לשבת. זהו היום העיקרי של התשובה, וכל שבת מקבלת רק ניצוץ מאורו.

15 וביאור הענין זה כי עיקר התשובה הוא ביול רצונו ולא הפכא מחשוכא לנהורא למעלה מהשגת שכלו ואית רצון ואית רצון¹⁶³ כו'.

וביאור העניין: עיקר התשובה הוא ביטול רצונו והפיכת החושך לאור, למעלה מהשגת שכלו. ועל כך נאמר: "יש רצון ויש רצון" וכו'.

עיקר התשובה הוא ביטול רצונו של האדם והפיכת החושך לאור, למעלה ממה ששכלו יכול להשיג. ועל כך נאמר: "יש רצון ויש רצון" — לרצון יש מדרגות גבוהות ונמוכות.

וביום כפור מתגלה רצון העליון ממדריגה יותר גבוה ונעלה וזהו לפני ה' תטהרו כלומר למעלה מבחינת הוי' ע"ד מ"ש עד יעבור עמך¹⁶⁴ ה' כו' כנ"ל.¹⁶⁵

וביום הכיפורים מתגלה הרצון העליון ממדרגה גבוהה ונעלית יותר. וזוהי [המשמעות של] "לפני הוי' תטהרו", כלומר, למעלה מבחינת הוי', בדומה למה שנאמר: "עד יעבור עמך הוי" וכו', כפי שהוזכר לעיל.

ביום הכיפורים מתגלה הרצון העליון ממדרגה גבוהה יותר מזו שמתגלה בשבת. זו המשמעות של "לפני הוי' תטהרו": ממדרגה שהיא "לפני", כלומר למעלה מהוי', בדומה ל"עד יעבור עמך מעבר להוי"י.

16 ולכן אומרים ביום כפור סלח לנו כי הסליחה היא התגלות הרצון וכמשל אדם שמבקש מחבירו מחילה אפילו אם יודע שלא יעשה לו מאומה אעפ"כ [אף על פי כן] אינו רוצה שיהיה ברוגז עמו וענין הרוגז הוא הפיכת הרצון

ולכן ביום הכיפורים אומרים: "סלח לנו", שכן הסליחה היא גילוי הרצון. הדבר דומה לאדם המבקש מחילה מחברו: גם אם הוא יודע שהחבר לא יעשה לו דבר, בכל זאת אינו רוצה שהחבר יכעס עליו; עניין הכעס הוא היפוך הרצון.

ביום הכיפורים אנו מבקשים "סלח לנו", משום שהסליחה היא גילוי הרצון. אדם המבקש מחילה מחברו עשוי לדעת שהחבר לא יפגע בו, ובכל זאת אינו רוצה שישאר כועס עליו, שכן הכעס הוא היפוך הרצון.

רק רוצה שיטה רצונו אליו כך אנו מבקשים ומתפללים סלח לנו שיתגלה בחי רצון העליון אלא הוא רוצה שהחבר יטה את רצונו אליו. כך גם אנו מבקשים ומתפללים: "סלח לנו", כדי שתתגלה בחינת הרצון העליון.

הוא רוצה שרצון חברו יפנה שוב אליו. כך אנו מבקשים מה' שישלח לנו, כלומר שיתגלה כלפינו הרצון העליון.

(ועד"ז נקרא התפלה צלותא דפי' צלותא כמו אצלי ודוך¹⁶⁶ שהוא לשון הטייה שיטה כביכול להיות גילוי רצון העליון ב"ה וכמ"ש מזה ע"פ תבנה ותכונן עיר סיחון).^{167, 168}

(ובדומה לכך התפילה נקראת "צלותא", שפירושה קשור לביטוי "אצלי ודוך", והוא לשון הטייה: שהי יטה, כביכול, כדי שיתגלה הרצון העליון, ברוך הוא, כפי שמבואר בעניין זה על הפסוק "תבנה ותכונן עיר סיחון").

התפילה נקראת בארמית "צלותא", משורש שמשמעותו "להטות", כמו הביטוי התלמודי "אצלי ודוך". בתפילה אנו מבקשים מה', כביכול, שיטה את רצונו אלינו; המאמר על "עיר סיחון" מבאר זאת בהרחבה.

וזהו סלחתי כדברך¹⁶⁹ כלומר כמו שאתה מבקש כפי אתערותא דלתתא כך אתערותא דלעילא. וכדרך שאדם מבטל רצונו למטה מחשוכא לנהורא

וזהו "סלחתי כדברך": כלומר, כפי שאתה מבקש — כך גם האתערותא דלעילא היא בהתאם לאתערותא דלתתא. וכפי שאדם מבטל את רצונו למטה, מחושך לאור,

תשובת ה' למשה, "סלחתי כדברך", פירושה שהסליחה מלמעלה מתאימה לבקשה מלמטה: כפי מידת האתערותא דלתתא, כך מידת האתערותא דלעילא. המידה תלויה במידת ביטול רצונו של האדם ובפנייתו מן החושך אל האור.

כי הכל תלוי ברצון וכל מחשבות האדם ושכלו ומדותיו מתנהגים עפ"י [על פי] הרצון כך מתגלה אליו רצון העליון ב"ה כי אית רצון ואית רצון כנ"ל.

שהרי הכול תלוי ברצון, וכל מחשבותיו של האדם, שכלו ומדותיו מתנהלים על פי הרצון. בהתאם לכך מתגלה אליו הרצון העליון, ברוך הוא, שכן "יש רצון ויש רצון", כנזכר לעיל.

הרצון הוא הכוח העמוק ביותר באדם, ומחשבותיו, שכלו ורגשותיו נמשכים אחריו. לכן, כשהוא מוותר על רצונו לה', הרצון העליון מתגלה אליו בתגובה, שכן יש מדרגות רבות של רצון, הן למטה והן למעלה.

17 וזהו המרבה לסלוח¹⁷⁰ שיש רבות מדרגות בסליחה לכל אחד ואחד כפי אשר הכין לבו והנה המדרגה היותר נעלה בביטול הרצון באתעדל"ת [באתערותא דלתתא] הוא בחי' רעותא דליבא ופנימית הלב מחמת דעת ה' וכל מאמינים

וזהו [פירוש] "המרבה לסלוח": יש מדרגות רבות בסליחה, לכל אחד ואחד לפי האופן שבו הכין את לבו. והנה, המדרגה הנעלית ביותר בביטול הרצון באמצעות אתערותא דלתתא היא בחינת רעותא דליבא ופנימיות הלב, הנובעות מידעת ה'; ו"כל מאמינים"

בברכת העמידה מכונה ה' "המרבה לסלוח": יש מדרגות רבות בסליחה, וכל אדם זוכה למדרגה המתאימה לאופן שבו הכין את לבו. המדרגה הנעלית ביותר בביטול הרצון היא רעותא דליבא — רצונו הפנימי של הלב — הנובעת מידעת ה'.

שהוא לבדו הוא¹⁷¹ ולית מחשבה תפיסא ביה כלל¹⁷² ובשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד.^{173, 174}

שהוא לבדו הוא, ולית מחשבה תפיסא ביה כלל, ו"בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד".

ידועה זו, כדברי פיוט הימים הנוראים, היא ש"כל מאמינים" שהוא לבדו קיים: שום מחשבה אינה יכולה לתפוס בו כלל, ו"בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד".

18 ואי לזאת אין לו שום רצון וחפץ זולתו וכמ"ש דוד המלך ע"ה [עליו השלום] מי לי בשמים¹⁷⁵ וגו'

ולכן אין לו שום רצון או חשק מלבדו, כפי שאמר דוד המלך עליו השלום: "מי לי בשמים" וגו'.

מי שהגיע למדרגה זו אינו רוצה דבר מלבד ה', כפי שאמר דוד המלך: "מי לי בשמים"?

וסלחתי כדברך¹⁷⁶ כתיב שכך יתעורר מלמעלה שיתגלה רצון העליון ביי"ה כמ"ש אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו^{177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187} אם יאדימו כתולע כצמר העליון יהיו וכמ"ש ושער רישי [רישיה] כעמר נקא^{188, 189} וזו היא בחי' תשובה של יום הכפורים

וכתוב: "סלחתי כדברך" — כך תתעורר מלמעלה אתעוררת דלעילא, שבה יתגלה הרצון העליון, ברוך הוא, כפי שכתוב: "אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו, אם יאדימו כתולע כצמר העליון יהיו"; וכפי שכתוב: "ושער ראשו כעמר נקא". וזוהי בחינת התשובה של יום הכיפורים.

"סלחתי כדברך" פירושו שהתעוררות מלמעלה תואמת להתעוררות מלמטה, ואז מתגלה הרצון העליון. ישעיהו מבטיח שחטאים "אדומים כתולע" ייעשו לבנים "כצמר"; אדמו"ר הזקן קורא זאת כצמר העליון, השער של עתיק יומין בחזון דניאל, "כעמר נקא". זוהי התשובה של יום הכיפורים.

(ועי' מענין זה דילבינו ברבות ויחי פצ"ט¹⁹⁰ בפסוק ולבן שינים מחלב.^{191, 192} ורי"פ ויקרא בפסוק ההר הטוב הזה והלבנון^{193, 194, 195} פ' אמור¹⁹⁶ פכ"ז).

(ועיין בעניין זה של "ילבינו" ברבות, ויחי, פרק צ"ט, על הפסוק "ולבן שיניים מחלב"; ובתחילת פרשת ויקרא, על הפסוק "ההר הטוב הזה והלבנון"; פרשת אמור, פרק כ"ז;

בסוגריים מובאים מדרשים שמפרשים את "ילבינו" כמחילה: על ברכת יעקב "ולבן שיניים מחלב", על "ההר הטוב הזה והלבנון" — לבנון נקרא כרמז לכך שהוא מלבין את עוונות ישראל — ועל פרשת אמור.

במדבר פ' ב' נשא רפ"ח¹⁹⁷ רפ"י¹⁹⁸ ובשה"ש [ובשיר השירים] רבה בפסוק כאהלי קדר^{199, 200, 201} ובפסוק חכו ממתקים^{202, 203} ובפ' צוארך כמגדל השן^{204, 205} כו' אפך כמגדל הלבנון. בשה"ש [בשיר השירים] סי' ז' ה' ועיין בזח"ב [בזהר חלק ב']

במדבר, פרק ב'; נשא, תחילת פרק ח' ותחילת פרק י'; ובשיר השירים רבה על הפסוק "כאהלי קדר", ועל הפסוק "חכו ממתקים", ועל הפסוק "צוארך כמגדל השן" וגו', "אפך כמגדל הלבנון", בשיר השירים, פרק ז', פסוק ה'. ועיין בזהר, חלק ב')

ההפניה ממשיכה למדרש על במדבר ונשא, ולשיר השירים רבה: על "כאהלי קדר" — שישראל מתלכלכים בעוונות במשך כל השנה ומתנקים ביום הכיפורים; על "חכו ממתקים"; ועל "אפך כמגדל הלבנון", שנדרש על בית המקדש המלבין את עוונות ישראל.

(ד"כ ע"א כ"ז סע"ב [סוף עמוד ב] קל"ה א' ח"ג [חלק ג'] מ"וט א' נו"ן סע"ב [סוף עמוד ב] ס"ז א' דרמ"ח ב' ודרנ"ה ב')

(דף כ' ע"א; כ"ז סוף ע"ב; קל"ה ע"א; חלק ג', מ"ט ע"א; נ' סוף ע"ב; ס"ז ע"א; דף רמ"ח ע"ב ודף רנ"ה ע"ב).

הסוגריים מסתיימים ברשימת מקומות בזהר העוסקים באותו עניין של הלבנה.

ומש"ש [ומה שכתוב שם] (דרמ"ח ב') מענין לבון הלכתא ^{206, 207, 208, 209} יובן עפמ"ש [על פי מה שכתוב] בד"ה קול דודי בפי שמות ולכן נתנו בו לוחות אחרונות כי

ואת מה שנאמר שם (דף רמ"ח ע"ב) בעניין ליבון הלכתא, יש להבין על פי מה שנכתב במאמר המתחיל "קול דודי" בפרשת שמות. ולכן ניתנו בו הלוחות האחרונות [ביום הכיפורים]; כי

הזוהר שם עוסק גם בליבון הלכתא, כלומר בבירור ההלכה ובהבהרתה, עניין המתבאר במאמר על "קול דודי". מאחר שיום הכיפורים מגלה רצון של "ליבון" זה, ניתנו בו הלוחות השניים.

הנה עיקר הלוחות הוא אנכי ולא יהיה לך ^{210, 211} שהם כללות הדברות וכללות כל התורה כולה אנכי כללות ²¹² מצות עשה ולא יהיה לך כללות מצות ל"ת [לא תעשה].

הנה, עיקר הלוחות הוא "אנכי" ו"לא יהיה לך", שהם כללות הדיברות וכללות כל התורה כולה: "אנכי" כולל את כל מצוות העשה, ו"לא יהיה לך" כולל את כל מצוות לא תעשה.

עיקר הלוחות הוא שתי הדיברות הראשונות, "אנכי" ו"לא יהיה לך" [אלוהים אחרים], הכוללות את התורה כולה: "אנכי" כולל את כל מצוות העשה, ו"לא יהיה לך" את כל האיסורים.

וביאר הענין כי פי אנכי מי שאנכי ^{213, 214} הוא בחי עצמותו ומהותו ית' כביכול נתגלה להיות אלהיך להיות שורה ומתגלה כך ע"י בחינת הוי"ה שהוא בחי צמצום והתפשטות כו'

וביאר העניין: פירוש "אנכי", כלומר "מי שאנכי", הוא שבחינת עצמותו ומהותו יתברך, כביכול, התגלתה כדי להיות "אלוקיך", לשרות ולהתגלות כך באמצעות בחינת הוי", שהיא בחינת צמצום והתפשטות וכו'.

"אנכי", הנקרא "מי שאנכי", פירושו שעצמותו ממש של ה' התגלתה כדי להיות "אלוקיך" ולשרות בתוך כל אדם. הדבר נעשה באמצעות הוי", שם המבטא צמצום והתפשטות.

(ועמ"ש מזה גבי חג שבועות בד"ה וידבר אלקים כו' אנכי כו' ובד"ה כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך כו')

(ועיינו במה שנכתב על כך בעניין חג השבועות, במאמר המתחיל "וידבר אלקים" וכו', "אנכי" וכו', ובמאמר המתחיל "כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך" וכו').

שני מאמרים שנאמרו לחג השבועות מובאים כאן כמקורות נוספים לעניין.

וכמה ריבוי רבבות צמצומים והתפשטות כו' עד שיהיה בחי אלהיך והיינו ע"י כי אשר קדשנו במצותיו בקדש העליון למעלה מבחי קדוש כו'

וכמה רבבות רבבות של צמצומים והתפשטות כו' נדרשים, עד שמתגלה בחינת "אלוקיך". וזהו באמצעות [המצוות], שכן "אשר קדשנו במצותיו" — בקודש העליון, שלמעלה מבחינת "קדוש" וכו'.

נדרשים צמצומים והתפשטות רבים מספור עד שעצמות ה' נעשית "אלוקיך". הדבר נעשה באמצעות המצוות, שעל ידן "קדשנו" בקדושה העליונה, הנקראת "קדוש", שלמעלה מבחינת "קדוש".

כי רמ"ח מצות עשה הם רמ"ח אברים דמלכא הם רמ"ח המשכות אור א"ס ב"ה כמשל באברים שבאדם שבהם מתפשט הדם הוא הנפש והחיות כו'

כי רמ"ח מצוות עשה הן רמ"ח "איברי המלך"; הן רמ"ח המשכות של אור אין סוף ברוך הוא, בדומה לאיברי האדם, שבהם מתפשט הדם, שהוא הנפש והחיות וכו'.

רמ"ח מצוות עשה נקראות "איברי המלך". כל אחת מהן היא צינור להמשכת אור אין סוף, בדומה לאיברי הגוף שבהם מתפשט הדם, הנושא את הנפש ואת החיות.

וזוהו שמברכין קודם כל מצוה בא"י [ברוך אתה ה'] אמ"ה [אלקינו מלך העולם] אשר קדשנו במצותיו פי' מלך העולם שהעולם הוא מבחי' מלכותו ית'

וזוהו הטעם שמברכים לפני כל מצווה: "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו". פירוש "מלך העולם" הוא שהעולם נובע מבחינת מלכותו יתברך;

לכן פותחים כל מצווה בברכה: "ברוך אתה... מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו". "מלך העולם" פירושו שהעולם נובע ממלכותו, כלומר מבחינת מלכות.

אבל אותנו קדשנו במצותיו והגיענו לבחי' קדש העליון ובחינת אנכי מי שאנכי כו' ודרך כלל נחלקים לגי' בחינות תורה ועבודה וגמ"ח [וגמילות חסדים] גמ"ח [גמילות חסדים] קו ימין מלמעלה למטה ועבודה קו שמאל ממטה למעלה שמאלו תחת לראשי.²¹⁵

אבל אותנו קידש במצוותיו והביא אותנו לבחינת הקודש העליון ולבחינת "אנכי מי שאנכי" וכו'. ובכללות, המצוות נחלקות לשלוש בחינות: תורה, עבודה וגמילות חסדים. גמילות חסדים היא הקו הימני, מלמעלה למטה; ועבודה היא הקו השמאלי, מלמטה למעלה, "שמאלו תחת לראשי".

את ישראל, לעומת זאת, קידש ה' במצוותיו והעלה לבחינת הקודש העליון ולבחינת "אנכי מי שאנכי". המצוות נחלקות לשלוש קבוצות: תורה, עבודה — עבודת התפילה — וגמילות חסדים. החסד הוא הקו הימני, הנמשך מלמעלה למטה, והעבודה היא הקו השמאלי, העולה מלמטה למעלה, ככתוב: "שמאלו תחת לראשי".

פירוש שמרים ראשו למעלה מבחי' השגת שכלו ותורה קו אמצעי כו' כמ"ש במ"א (וע' מזה בד"ה אני ה' אלקיכם דפי' ציצית ובד"ה לסוסתי ובד"ה נאו לחייך בתורים) ולא יהיה לך כללות ל"ת [לא תעשה]²¹⁶

פירוש הדבר שהוא מרים את ראשו למעלה מבחינת החשגה של שכלו. והתורה היא הקו האמצעי וכו', כפי שמוסבר במקום אחר (ועיינו בעניין זה במאמר המתחיל "אני ה' אלקיכם" שבפרשת ציצית, במאמר המתחיל "לסוסתי", ובמאמר המתחיל "נאו לחייך בתורים"). ו"לא יהיה לך" הוא הכללות של מצוות לא תעשה,

העבודה היא בבחינת "תחת לראשי", משום שבה האדם מרים את ראשו מעל למה ששכלו יכול להשיג; והתורה היא הקו האמצעי. לאחר מכן חוזר המאמר לדיבר השני: "לא יהיה לך" כולל את כל האיסורים.

כי עוונותיכם מבדילים²¹⁷ ביניכם לבין אלהיכם שעבירה מטמטמת²¹⁸ לבו של אדם²¹⁹ ואינו שורה ומתגלה אור ה' על נפשו וזהו לא יהיה לך אלהים אחרים על פני

כי "עוונותיכם מבדילים ביניכם לבין אלקיכם", שכן עבירה מטמטמת את לבו של אדם, ואור ה' אינו שורה על נפשו ואינו מתגלה בה. וזהו פירוש "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני";

החטאים יוצרים מחיצה, כדברי ישעיהו: "עוונותיכם מבדילים ביניכם לבין אלקיכם". העבירה מטמטמת את הלב, ולכן אור ה' אינו יכול לשרות על הנפש. זהו פירוש הציווי: "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני".

כי כל העבירות נקראו בשם אלהים אחרים שכל העושה עבירה בורא קטיגור^{220, 221} כו' והוא מקליפות²²² וסטרא אחרא והזהיר הכתוב שלא יהיה לך כח הסט"א [הסטרא אחרא] על פני.

כי כל העבירות נקראות בשם "אלהים אחרים", שהרי "כל העושה עבירה בורא קטיגור" וכו', וכוח זה בא מן הקליפות ומן הסטרא אחרא. והכתוב הזהיר שלא יהיה לך כוח של הסטרא אחרא "על פני".

כל העבירות נקראות "אלהים אחרים", משום שמי שחוטא "בורא קטיגור" — כוח שמקורו בקליפות ובסטרא אחרא, התחום המתנגד לקדושה. המצווה מזהירה שכוח זה לא יעמוד "על פני".

פיי שהם המונעים ומבדילים את פני דהיינו גילוי השראתו וכמ"ש יאר ה' פניו אליך ישא ה' פניו כלומר, הם המעכבים ומסתירים את "פניי", כלומר את גילוי השראתו, כמו שנאמר: "יאר ה' פניו אליך", "ישא ה' פניו".

"פניי" הם גילוי נוכחותו של ה', כמו בברכת הכוהנים: "יאר ה' פניו אליך". החטאים מעכבים וחוסמים את הגילוי הזה.

(ועמ"ש מענין על פני סד"ה זכור את יום השבת לקדשו ובביאור ע"פ יביאו לכוש מלכות גבי הסתר אסתיר פני ביום ההוא).²²³

(וראו מה שנכתב בעניין "על פני" בסוף המאמר הפותח במילים "זכור את יום השבת לקדשו", ובביאור על הפסוק "יביאו לכוש מלכות", בעניין "הסתר אסתיר פני ביום ההוא").

מובאים שני מאמרים נוספים העוסקים ב"על פני", ואחד מהם עוסק ב"הסתר אסתיר פני ביום ההוא".

והנה לוחות הראשונות נתנו בשבועות בקולות וברקים²²⁴ ולכן לא נתקיימו כי ענין הרעש בקולות וברקים הוא מבחי' עלמא דאתגליא ויש משם יניקה לחיצונים ע"י ירידת המדרגות והשתלשלות העולמות וההיכלות.

והנה, הלוחות הראשונות ניתנו בשבועות, בקולות וברקים, ולכן לא התקיימו. שכן הרעש שבקולות וברקים הוא מבחינת העולם הגלוי, וממנו יונקים הכוחות החיצוניים באמצעות ירידת המדרגות והשתלשלות העולמות וההיכלות.

הלוחות הראשונות ניתנו בשבועות בתוך קולות וברקים, ולכן לא החזיקו מעמד. רעש כזה שייך ל"עולם הגלוי", ובאמצעות ירידת המדרגות והעולמות יכולים הכוחות החיצוניים לינוק ממנו.

וכמ"ש רגליה יורדות²²⁵ מות ומלכותו בכל משלה.²²⁶ משא"כ לוחות אחרונות נתנו בחשאי כדכתיב ואיש לא יעלה עמך²²⁷ וגוי

וכמו שנאמר: "רגליה יורדות מות", ו"מלכותו בכל משלה". ואילו הלוחות האחרונים ניתנו בחשאי, כמו שנאמר: "ואיש לא יעלה עמך" וגוי,

בספר משלי נאמר "רגליה יורדות מות", ובתהילים נאמר "מלכותו בכל משלה": הרמה הנמוכה ביותר של מלכות ה' מגיעה אף לתחום המוות, וכך ניזונים הכוחות החיצוניים. לעומת זאת, הלוחות האחרונים ניתנו בחשאי: "איש לא יעלה עמך".

לפי שהם בחי' פנימית הלב בחי' עלמא דאתכסיא בחי' רעותא דליבא^{228, 229, 230} שאין שם אחיזה ויניקה לסט"א [לסטרא אחרא] כלל

משום שהם מבחינת פנימיות הלב, מבחינת העולם הנסתר, מבחינת רצון הלב, שאין לסטרא אחרא שום אחיזה או יניקה שם.

הלוחות האחרונים נבעו מפנימיות הלב, מן "העולם הנסתר" ומרצונו הפנימי של הלב, מקום שאין לסטרא אחרא שום אחיזה.

(ועמ"ש מזה בפרשה תבא בד"ה היום הזה ועיין בזהר ח"א [חלק א'] (ד"נ ע"ב) ובסה"מ [ובספר הדרת מלך] (סי' קל"ח) ובפרשה תרומה (קל"ו א') ובפ' שמיני (דל"ט א').

(וראו מה שנכתב על כך בפרשת כי תבוא, במאמר הפותח במילים "היום הזה"; וראו גם בזהר חלק א') (דף נ ע"ב), ובספר הדרת מלך (סימן קל"ח), ובפרשת תרומה (קל"ו א'), ובפרשת שמיני (דף ל"ט א').

ההערה מפנה למאמר על פרשת כי תבוא ולכמה מקומות בזהר העוסקים בנושא.

ועי מענין מעלת לוחות האחרונות ברבות פי כי תשא פמיו²³¹ גבי ויגד לך תעלומות חכמה^{232, 233} כוי. וזהו שארז"ל [שאמרו רבותינו זכרונם לברכה] עי קר הצעקה בלב²³⁴ עיין בזהר פי שמות (ד"כ רע"א):^{235, 236, 237, 238}

וראו בעניין מעלת הלוחות האחרונים במדרש רבה, פרשת כי תשא, פרק מ"ו, בעניין "ויגד לך תעלומות חכמה" וכו'. וזהו שאמרו רבותינו ז"ל: "עיקר הצעקה בלב"; ראו בזהר, פרשת שמות (דף כ', תחילת ע"א).

המדרש על פרשת כי תשא משבח את הלוחות האחרונים באמצעות הפסוק "ויגד לך תעלומות חכמה". הדבר מסביר גם את דברי חז"ל ש"עיקר הצעקה בלב".

קטע 7 • 191-24

הגשם: אתערותא דלתא, מצוות ותורה

19 ה וזהו ענין ויבא כגשם לנו²³⁹ כי הנה הגשם יורד בענן²⁴⁰ המכסה שמים בעבים²⁴¹ ועבים נתהוו מאדים אשר יעלה מן הארץ²⁴² להיות הענן והחושך

5. וזהו ענין "ויבוא אלינו כגשם". הרי הגשם יורד בענן, "המכסה שמים בעבים"; והעבים נוצרים מן האדים העולים מן הארץ, וכך נעשים הענן והחושך.

סעיף 5 עובר לבקשת ישראל: "יבוא אלינו כגשם". הגשם יורד מן העננים "המכסים את השמים", והעננים נוצרים מן האד העולה מן הארץ, וכך נוצרים ענן וחושך.

דהיינו שישים אל לבו ריחוקו מאור פני ה' והסתר אורו ית' ישת חשך סתרו²⁴³ וכל נהורין מתחשכין קמיה דלית מחשבה תפיסא ביה.

כלומר, עליו לתת אל לבו עד כמה הוא רחוק מאור פני ה', ועד כמה אורו ית' נסתר: "שם חושך סתרו", ו"כל האורות מתחשכים לפניו", שהרי אין מחשבה יכולה להשיג אותו.

האד העולה מן הארץ הוא האדם שנותן אל לבו עד כמה הוא רחוק מאור פני ה' ועד כמה האור הזה נסתר: "שם חושך סתרו", כל האורות חשוכים לפניו, ואין מחשבה יכולה להשיג אותו.

ואזי מרחוק ה' נראה באתערותא דלעילא שיבא כגשם לנו הוא חסד עליון ואהבה רבה שלמעלה לדבקה בה' אחד בגילוי אור א"ס ב"ה על נפשו בחי רצון העליון

ואזי, "מרחוק הוי' נראה", באתערותא דלעילא, כדי ש"יבוא אלינו כגשם". זהו חסד עליון ואהבה רבה שלמעלה, לדבקות בה' אחד, בגילוי אור אין סוף ברוך הוא על נפשו, בבחינת רצון העליון.

אזי "מרחוק הוי' נראה": אתערותא דלעילא נענית, וה' בא "כגשם". גשם זה הוא חסד עליון, אהבה רבה שבאה מלמעלה, שבה אור אין סוף מתגלה על הנפש, בבחינת רצון העליון.

(ועמ"ש מעניין זה איך שהמרירות מהריחוק גורם התגלות אהבה רבה בד"ה אתם נצבים גבי ושקל בפלס הרים)²⁴⁴

(ועיין במה שנכתב בעניין זה, כיצד המרירות על הריחוק גורמת להתגלות אהבה רבה, במאמר המתחיל "אתם ניצבים", בעניין "ושקל בפלס הרים").

המאמר על "אתם ניצבים" מסביר כיצד המרירות על תחושת הריחוק גורמת להתגלות אהבה רבה זו.

וזהו יערוף כמטר לקחי²⁴⁵ לקחי שלוקחין אותו שע"י המצות אשר קדשנו במצותיו לוקחין אותו כביכול ממש וממשיכין אור א"ס ב"ה ממש כי רמ"ח מצות עשה רמ"ח המשכות אברין דמלכא²⁴⁶

וזהו "יערוף כמטר לקחי": "לקחי" מלשון שלוקחים אותו. באמצעות המצוות, "אשר קידשנו במצוותיו", לוקחים אותו כביכול ממש, וממשיכים ממש אור אין סוף ברוך הוא. שהרי רמ"ח מצוות עשה הן רמ"ח המשכות, "איברין דמלכא";

"יערוף כמטר לקחי": "לקחי" נקרא מלשון "לקיחה", כי באמצעות המצוות לוקחים כביכול את ה' עצמו וממשיכים אור אין סוף. רמ"ח מצוות עשה הן רמ"ח "איברין דמלכא", רמ"ח ערוצים של אורו.

כמו למשל האוחז באדם באחד מאבריו ומושכו אליו נמשך כולו אליו כך כביכול על ידי המצות שהם אברין דמלכא ממשיכין כביכול הארה והשפעה מאור א"ס ב"ה ממש

כמו, למשל, אדם האוחז באדם אחר באחד מאבריו ומושך אותו אליו — כולו נמשך אליו. כך גם, כביכול, באמצעות המצוות, שהן "איברין דמלכא", ממשיכים כביכול הארה והשפעה מאור אין סוף ברוך הוא ממש.

המשל הוא לאדם האוחז באחד מאבריו של אדם אחר ומושך אותו אליו: האדם כולו נמשך אחריו. כך, באחיזה במצוות, שהן "איברין דמלכא", ממשיכים כביכול הארה ושפע מאור אין סוף עצמו.

ואף שהמצות הם בענינים גשמיים [גשמיים / גשמיות / גשמית] בחיי חיצונית מ"מ נתפס ונקלט בהם החיות אור א"ס ב"ה המתלבש בהם כמו למשל אברים שבהם מתפשט חיות הדם הוא הנפש.^{247, 248, 249}

ואף שהמצוות עוסקות בעניינים גשמיים, בבחינת חיצוניות, אף על פי כן חיות אור אין סוף ברוך הוא, המתלבשת בהן, נתפסת ונקלטת בהן; כמו, למשל, האיברים, שבהם מתפשטת חיות הדם, שהיא הנפש.

המצוות הן מעשים גשמיים, בבחינת חיצוניות, ואף על פי כן אור אין סוף נתפס ומוחזק בהן ממש, כשם שחיות הנפש מצויה בכל איבר באמצעות הדם.

20 וזהו יערוף כמטר²⁵⁰ בחי עורף בחי חיצוניות ועיי כן לקחי לוקחין אותו ממש כביכול והיינו כמטר וכגשם

וזהו [פירוש] "יערוף כמטר": בחינת עורף, בחינת חיצוניות; ועל ידי כך לוקחים אותו ממש, כביכול. וזהו "כמטר" וכגשם,

"יערוף" קשור ל"עורף", המסמל את החיצוניות: המצוות המעשיות שבאמצעותן אנו "לוקחים" את ה'. זהו המטר, מטר וגשם, שבקשתם של ישראל.

דהיינו עיי אתעדל"ת [אתערותא דלתתא] בבחי תשובה מ עומקא דליבא להיות ואד יעלה מן הארץ המכסה שמים בעבים²⁵¹ וגוי מרחוק ה' נראה כו' כנ"ל.

כלומר, באמצעות אתערותא דלתתא, בדרך של תשובה מעומק הלב, כך ש"אד יעלה מן הארץ", "המכסה שמים בעבים" וגוי, "מרחוק ה' נראה" וגוי, כפי שהוזכר לעיל.

הגשם נמשך באמצעות אתערותא דלתתא: תשובה מעומק הלב, "האד העולה מן הארץ" ונעשה לענן, ולאחר מכן "מרחוק ה' נראה".

(ובפי האזינו השמים כו' יערוף כמטר י"ל [יש לומר] עוד כי השמים היינו המדות עליונות דאצילות הנק' זעיר אנפין דאצילות כמ"ש בזהר פי האזינו)

(ובפירוש "האזינו השמים" וגוי, "יערוף כמטר", אפשר לומר עוד ש"השמים" הם המדות העליונות של אצילות, הנקראות ז"א דאצילות, כפי שכתוב בזהר, פרשת האזינו.)

הסבר נוסף לפסוקים הפותחים: "השמים" הם המדות העליונות של אצילות, הנקראות ז"א, כפי שאומר הזהר על פרשת האזינו.

(דרצ"ו ב') השמים שמים עילאין אינן דאשתמודען דאקרון שמא דקוב"ה [דקודשא בריך הוא]²⁵² כו' ותשמע הארץ ארץ עילאה כו'

(דף רצ"ו ע"ב): "השמים" — אלה הם השמים העליונים, הידועים כנקראים שמו של הקדוש ברוך הוא וכו'; "ותשמע הארץ" — הארץ העליונה וכו',

הזהר אומר ש"השמים" הם השמים העליונים, הידועים כשמו של הקדוש ברוך הוא, ושה"ארץ" היא הארץ העליונה.

היא מדת מלכותו ית' ומרע"ה [ומשה רבינו עליו השלום] אמר להם האזינו ואדברה פי שעל ידי התומ"צ ממשיך בהם אור א"ס ב"ה מלמעלה מעלה מבחי שמים

שהיא מדת מלכותו ית'. ומשה רבנו עליו השלום אמר להם "האזינו ואדברה": כלומר, באמצעות התורה והמצוות הוא ממשיך לתוכם את אור אין סוף ברוך הוא, מלמעלה מעלה, למעלה מבחינת שמים,

הארץ העליונה היא מלכות, מלכותו של ה'. כשמשה אמר "האזינו ואדברה", כוונתו הייתה שבאמצעות התורה והמצוות ימשיך לתוכם את אור אין סוף, ממקור שלמעלה בהרבה מבחינת "שמים".

דהיינו מבחי' ישת חשך סתרו²⁵³ שהוא בחינת כתר עליון ונקרא אריך אנפין וע"ז נאמר יערוף כמטר לקחי וכמ"ש בזהר ס"פ ויקרא (דכ"ה סע"ב [סוף עמוד ב])²⁵⁴

כלומר, מבחינת "ישת חשך סתרו", שהיא בחינת כתר עליון ונקראת אריך אנפין. ועל כך נאמר "יערוף כמטר לקחי", וכמו שכתוב בזהר, סוף פרשת ויקרא (דף כ"ה סוף ע"ב):

המקור העליון הזה הוא בחינת "ישת חשך סתרו", כתר עליון, הנקרא גם אריך אנפין. ממנו נמשך "יערוף כמטר לקחי", כפי שמסביר הזוהר על פרשת ויקרא.

שזהו ענין הרעיפו מים ממעל ממעל ודאי מעתיקא קדישא קא אתיאי ולא מההוא אתר דאקרי שמים²⁵⁵ כו'

שזהו עניין "הרעיפו מים ממעל": "ממעל" — בוודאי מאתיקא קדישא הוא בא, ולא מאותו מקום הנקרא "שמים" וכו'.

הזוהר על "הרעיפו מים ממעל" אומר ש"ממעל" פירושו מאתיקא קדישא, הקדמון הקדוש, שהוא למעלה מהמקום הנקרא "שמים". (בדפוס כתוב "מים", טעות במקום "שמים", כפי שמופיע בפסוק ובדברי הזוהר עצמו.)

וע"ש במק"מ [במקדש מלך] והיינו שמשם נמשך בבחי' שמים להיות הגשם והמטר יורד מבחי' שמים לבחי' ארץ.

ועיין שם במקדש מלך. כלומר, משם הוא נמשך אל בחינת שמים, כדי שהגשם והמטר ירדו מבחינת שמים לבחינת ארץ.

מקדש מלך מעיר על הקטע הזה. הגשם עובר דרך השמים ויורד מבחינת שמים לבחינת ארץ, אך השמים הם רק צינור ההמשכה.

אבל שרש המשכה זו באה מלמעלה וממעל מבחי' שמים וע"כ נאמר האזינו השמים כו' לבחי' המשכה עליונה זו דיערוף כמטר לקחי.

אבל שורש המשכה הזאת בא מלמעלה, למעלה מבחינת שמים. לכן נאמר: "האזינו השמים" וכו' — כדי לקבל את ההמשכה העליונה הזאת, של "יערוף כמטר לקחי".

שורש המשכה הזאת הוא למעלה מן השמים. לכן משה קרא לשמים להאזין: כדי לקבל את ההמשכה העליונה הזאת, של "יערוף כמטר לקחי".

וזי"ש [וזהו שכתוב] במדרש פ' האזינו²⁵⁶ ובקהלת רבה (דצ"ב ע"ד) בפסוק ידעתי כי כל אשר יעשה²⁵⁷ וזי"ל [וזה לשונו] גזר הקב"ה שיהיו השמים מקלסין אותו^{258, 259, 260} שנא' [שנאמר] השמים מספרים כבוד אל²⁶¹ עמד משה ושיתקן שנאמר האזינו השמים ואדברה²⁶² עכ"ל [עד כאן לשונו].

וזהו מה שנאמר במדרש על פרשת האזינו, ובקהלת רבה (דף צ"ב, עמוד ד'), על הפסוק "ידעתי כי כל אשר יעשה", וזו לשונו: "גזר הקדוש ברוך הוא שיהיו השמים מקלסין אותו, שנאמר: 'השמים מספרים כבוד אלי'. עמד משה והשתיק, שנאמר: 'האזינו השמים ואדברה'". סוף ציטוט.

המדרש אומר שה' גזר שהשמים יקלסו אותו — "השמים מספרים כבוד אלי" — אך משה עמד והשתיק אותם באומרו: "האזינו השמים ואדברה".

ועיין מזה ג"כ ברבות בראשית פ"ה והיינו לפי שמשה המשיך בהשמים מבחינה שלמעלה מעלה מבחי' שמים עצמן

ועיין על כך גם במדרש רבה, בראשית, פרק ה'. והיינו משום שמשה המשיך אל השמים מבחינה שלמעלה הרבה מבחינת השמים עצמם.

משה יכול היה להשתיק את השמים משום שהמשיך לתוכם אור ממדרגה שלמעלה בהרבה מן השמים עצמם.

והנה החכם אינו מדבר בפני מי שגדול²⁶³ ממנו בחכמה²⁶⁴ כו' וזהו שעמד משה ושיתקן לקבל מבחי' המשכה וגילוי זה הגדול מהם עצמן.²⁶⁵

והנה, "החכם אינו מדבר בפני מי שגדול ממנו בחכמה" וכו'. וזהו [הטעם] שמשה עמד והשתיק אותם, כדי שיקבלו מבחינת המשכה והגילוי האלה, הגדולים מהם עצמם.

חכם אינו מדבר בפני מי שגדול ממנו בחכמה. לכן השמים השתתקו בפני משה, כדי לקבל את הגילוי הזה, הגדול מהם.

21 ועדי"ז נת' [נתבאר] במ"א בענין קי"ס [קריעת ים סוף] דאגלידו מיא כי איידי דטריד למבלע לא פליט בד"ה

ששת ימים תאכל מצות²⁶⁶ ועמ"ש מענין מוריד הגשם בביאור ע"פ תורה צוה לנו משה מורשה²⁶⁷ כו'.

ועל דרך זה הוסבר במקום אחר בענין קריעת ים סוף, שבו "נקוו המים", שכן "מתוך שהוא טרוד לבלוע אינו פולט", במאמר המתחיל "ששת ימים תאכל מצות". וראו גם את הכתוב בענין "מוריד הגשם" בביאור על [הפסוק] "תורה צוה לנו משה מורשה" וכו'.

אדמור"ר זקן מציין שרעיון דומה מופיע במאמרו "ששת ימים תאכל מצות", העוסק במים שנקוו בעת קריעת ים סוף, לצד העיקרון התלמודי "מתוך שהוא טרוד לבלוע אינו פולט". ברכת "מוריד הגשם" נידונה במאמר אחר.

ועי' בזהר פ' ואתחנן (דרס"ג ע"א) ע"פ שמע ישראל דק"ש [דקריאת שמע] כתיב האזינו השמים אוף הכא שמע ישראל וכולא חד מלה הוא ²⁶⁸ ועי"ש במק"מ [במקדש מלך].

וראו בזהר, פרשת ואתחנן (דף רס"ג ע"א), על [הפסוק] "שמע ישראל" שבקריאת שמע: "כתוב: 'האזינו השמים'; אף כאן 'שמע ישראל', והכול עניין אחד הוא". ועיינו שם במקדש מלך.

הזהר קושר בין "האזינו השמים" לקריאת שמע: כשם שמשעה קרא לשמים להקשיב, כך נאמר בקריאת שמע "שמע ישראל", ושני הדברים הם עניין אחד.

והיינו כי בק"ש [בקריאת שמע] ממשיכים ג"כ מבחי' זו וזהו ענין הוי' אלקינו הוי' אחד ולזה אמר שמע ישראל דלעילא לבחי' המשכה עליונה ועצומה זו וכו'.

כלומר, גם בקריאת שמע ממשיכים מבחינה זו, וזהו עניין "הוי' אלקינו הוי' אחד". ולשם כך נאמר "שמע ישראל" — לישראל שלמעלה, כדי להמשיך המשכה עליונה ועצומה זו וכו'.

גם בקריאת שמע אנו ממשיכים מבחינה עליונה זו, כפי שמתבטא בפסוק "הוי' אלקינו הוי' אחד". "שמע ישראל" פונה לישראל שלמעלה וקורא לו לקבל המשכה עוצמתית זו מלמעלה.

אך הנה כדי להיות המשכה עליונה זו מבחי' כתר ישת חושך סתרו ²⁶⁹ זהו ע"י ואד יעלה מן הארץ ²⁷⁰ שהוא בחי' אתעדל"ת [אתערותא דלתתא] כנ"ל והיא המרירות מהחושך המסתיר אורו ית'

אולם כדי שהמשכה עליונה זו תבוא מבחינת כתר, שבה "ישת חושך סתרו", הדבר נעשה באמצעות "ואד יעלה מן הארץ", שהיא בחינת אתערותא דלתתא, כנזכר לעיל; והיא המרירות על החושך המסתיר את אורו ית'.

כדי שהמשכה מכתר, שבו "ישת חושך סתרו", תוכל לבוא, נדרש תחילה "ואד יעלה מן הארץ" — אתערותא דלתתא: המרירות שהאדם חש לנוכח החושך המסתיר את אור ה'.

ולכן אתערותא דלתתא זו עולה עד בחינת החושך העליון שלמעלה מהאור דח"ע [דחכמה עילאה] והוא בחי' ישת חשך סתרו שמזה נמשך להיות הגשם

ולכן אתערותא דלתתא זו עולה עד לבחינת החושך העליון, שלמעלה מאור החכמה העליונה; זוהי בחינת "ישת חושך סתרו", שממנה נמשכת ירידת הגשם

משום כך אתערותא דלתתא זו יכולה לעלות עד החושך העליון, שמעל אור החכמה העליונה: תחושת החושך של האדם למטה מגיעה אל ה"חושך" שלמעלה. מבחינה זו נמשך הגשם למטה.

יורד בענן אשר שרש הענן ההוא נמשך מבחי' ישת חשך סתרו ועמ"ש מזה ר"פ ויקרא בענין כי שכן עליו הענן ²⁷¹ כו'. ²⁷²

בענן, ששורש אותו ענן נמשך מבחינת "ישת חושך סתרו". וראו מה שנכתב על כך בתחילת פרשת ויקרא, בעניין "כי שכן עליו הענן" וכו'.

הגשם יורד מענן ששורשו באותו חושך עליון. אדמו"ר הזקן מפנה לדיונו בענן ששכן על המשכן, בתחילת פרשת ויקרא.

22 וזהו ענין כי עם קשה עורף הוא ²⁷³ וסלחת. ²⁷⁴ דאיתא במדרש דקשה עורף ²⁷⁵ לשבח קאמר היינו

החיזוק בעבודת ה' למעלה מהשכל ועי"ז ממשיך בחי' יערוף כמטר כו'

וזהו עניינו של הפסוק: "כי עם קשה עורף הוא וסלחת". במדרש נאמר ש"קשה עורף" נאמר לשבח: הכוונה היא לעמידה איתנה בעבודת ה', למעלה מן השכל; ובכך ממשיכים את הבחינה של "יערוף כמטר" וכו'.

המדרש מפרש את בקשת משה, "כי עם קשה עורף הוא וסלחת", כשבח: העקשנות של ישראל, כשהיא משמשת לעבודת ה' למעלה מן ההיגיון, היא מקור כוחם. באמצעות העמידה האיתנה הזאת, שלמעלה מן השכל, הם ממשיכים את "יערוף כמטר" — יערוף קשור ל"עורף" — כמו הגשם.

ועד"ז בקי"ש [בקריאת שמע] שכדי להיות ההמשכה הוא עי" בחי' תשובה והרוח תשוב כו' כמבואר לעיל באריכות ועי' מענין ואד יעלה ²⁷⁶ ברע"מ [ברע"א מהימנא] פ' צו (דכ"ח סע"ב [סוף עמוד ב])

וכך גם בקריאת שמע: כדי שתהיה המשכה, היא נעשית באמצעות בחינת תשובה, "והרוח תשוב" וכו', כפי שהוסבר לעיל באריכות. וראו גם בעניין "ואד יעלה" ברע"א מהימנא, פרשת צו (דף כח, סוף ע"ב).

כך גם בקריאת שמע: השפע נמשך באמצעות תשובה, "והרוח תשוב", כפי שהוסבר לעיל באריכות. הרע"א מהימנא על פרשת צו מובא בהקשר של הפסוק "ואד יעלה".

והנה בחי' תזל כטל ²⁷⁷ זהו עוד המשכה עליונה יותר כדלקמן. אך אמרו רז"ל [רבותינו זכרונם לברכה] לא עם הארץ חסיד ולא בור ירא חטא. ²⁷⁸

והנה, הבחינה של "תזל כטל" היא המשכה עליונה עוד יותר, כפי שיתבאר להלן. אולם חז"ל אמרו: "לא עם הארץ חסיד ולא בור ירא חטא".

"תזל כטל" מתאר המשכה נעלית עוד יותר, שתוסבר להלן. אך תחילה יש תנאי: חז"ל אמרו שעם הארץ אינו יכול להיות חסיד, ובור אינו יכול להיות ירא חטא.

פיי שא"א להמשיך בחי' חסיד והארה מבחי' רב חסד ²⁷⁹ בחי' אהבת ה' אור אי"ס ב"ה על נפשו בחי' גשם ומטר הנ"ל כשהוא עם הארץ שאין לו תורה

כלומר, אי אפשר להמשיך את בחינת החסיד, הארה מבחינת "ורב חסד" — בחינת אהבת ה', אור אין סוף ברוך הוא — אל נפשו, בבחינת הגשם והמטר שנזכרו לעיל, כאשר הוא עם הארץ שאין לו תורה.

המילה "חסיד" קשורה לחסד. ללא תורה אי אפשר להמשיך את האור של "ורב חסד" — אהבת ה', שהיא ה"גשם" המתואר לעיל.

כי אור אי"ס ב"ה שלמעלה מעלה מבחי חכמה מאיר ונמשך למטה בבחי השתלשלות דוקא מעילה לעילה כו' (ועמ"ש מענין ולא ע"ה [עם הארץ] חסיד²⁸⁰ בביאור ע"פ וקבל היהודים)^{281, 282}

שהרי אור אין סוף ברוך הוא, הנעלה הרבה מעבר לבחינת חכמה, מאיר ונמשך למטה רק בדרך של השתלשלות, מעילה לעילה וכו'. (וראו מה שנכתב בעניין "ולא עם הארץ חסיד" בביאור על הפסוק "וקבל היהודים");

אור אין סוף, שלמעלה מחכמה, מגיע למטה רק באמצעות סדר ההשתלשלות, שלב אחר שלב, מעילה לעילה. ביאור נוסף על "וקבל היהודים" דן בדברי חז"ל אלה.

ולכן מתלבש בחכמה תחלה²⁸³ וכמ"ש בזה"ק [בזהר הקדוש] תלת קשרין קוב"ה [קודשא בריך הוא] ואורייתא וישראל²⁸⁴ ישראל מתקשראן באורייתא כו'.

ולכן הוא מתלבש תחילה בחכמה, וכמו שכתוב בזהר הקדוש: "תלת קשרין: קודשא בריך הוא, אורייתא וישראל; ישראל מתקשראן באורייתא" וכו'.

לכן האור מתלבש תחילה בחכמה, שהיא התורה. כפי שאומר הזהר, ישראל, התורה והקב"ה קשורים זה בזה: ישראל קשורים לתורה, והתורה קשורה לה'.

וזהו האזינו השמים²⁸⁵ הוא בחי' תושב"כ [תורה שבכתב] שם מים הוא בחי' חכמה עילאה כמו מים שאין להם גוון כו'.

וזהו פירוש "האזינו השמים": זו בחינת תורה שבכתב. "שמים" נקרא כאן "שם מים" — וזהו בחינת חכמה עילאה, כמו מים שאין להם גוון וכו'.

"האזינו השמים" מתייחס לתורה שבכתב: את "שמים" דורשים כ"שם מים", ומים שאין להם צבע משלהם מסמלים את החכמה העליונה.

23 וכך הוא ענין תורה שבכתב שהוא בחי' חכמה עילאה כמאמר רז"ל [רבותינו זכרונם לברכה] רע"ק [רבי עקיבא] היה דורש על כל קוץ וקוץ²⁸⁶ תלי תילין שכל קוץ וקוץ הוא מרמז על כמה עניני חכמה עילאה נפלאה עצמו מספר

כך הוא גם ענינה של התורה שבכתב, שהיא בחינת חכמה עילאה, כמאמר חז"ל: "רבי עקיבא היה דורש על כל קוץ וקוץ תילי תילים" [של הלכות]. כל קוץ וקוץ רומז לעניינים רבים בחכמה עילאה, נפלאים ורבים מכדי למנות;

התורה שבכתב היא בחינת חכמה עילאה. בתלמוד מסופר שרבי עקיבא היה דורש תילי תילים של הלכות מכל קוץ שבאותיות, שכן כל קוץ זעיר רומז לאינספור עניינים בחכמה עילאה.

וכן כל תמונה וצורת אותיות וטעמיהן ותגיהן ונקודותיהן כולם בחכמה נפלאה למעלה מעלה עד אין קץ ותכלית.

וכן גם לכל צורה ומתאר של האותיות, לטעמיהן, לתגיהן ולנקודותיהן יש חכמה נפלאה, למעלה מעלה, בלי סוף ובלי גבול.

כך גם כל צורה ומתאר של האותיות, הטעמים, התגין והנקודות שלהן — בכולם טמונה חכמה נפלאה שאין לה סוף.

24 ואדברה הוא לשון הנהגה והמשכה כמו ידבר עמים תחתינו²⁸⁷ והיינו כדי להמשיך לישראל בחי' כמטר

לקחי צריך להיות תחלה האזינו השמים ותשמע הארץ²⁸⁸ הוא בחי' תורה שבע"פ [שבעל פה]

"ואדברה" הוא לשון של הנהגה והמשכה, כמו "ידבר עמים תחתינו". כלומר, כדי להמשיך לישראל את הבחינה של "יערוף כמטר לקחי", צריך תחילה להיות "האזינו השמים" ו"תשמע הארץ", שהיא הבחינה של תורה שבעל פה,

"ואדברה" נקרא במשמעות של הנהגה והמשכה, כמו "ידבר עמים תחתינו". כדי להמשיך לישראל את "יערוף כמטר לקחי", צריכים תחילה להיות "האזינו השמים" ו"תשמע הארץ", והארץ היא התורה שבעל פה.

שהיא מקבלת מתושב"כ [מתורה שבכתב] שע"י תושב"כ [תורה שבכתב] ושבע"פ [ושבעל פה] יערוף כמטר לקחי²⁸⁹ וגוי' הוא האהבה בהתגלות אור ה' על נפשו.

המקבלת מן התורה שבכתב. באמצעות התורה שבכתב והתורה שבעל פה "יערוף כמטר לקחי" וגוי' — זוהי האהבה, כאשר אור ה' מתגלה על נפשו.

התורה שבעל פה מקבלת מן התורה שבכתב. באמצעות שתיהן "יערוף כמטר לקחי": אהבת ה', כאשר אורו מתגלה על הנפש.

משא"כ כשאין לו תורה אין אור האהבה שורה ומתגלה בנפשו כי תלת קשרין מתקשראן דא בדא קוב"ה [קודשא בריך הוא] ואורייתא וישראל.²⁹⁰

לעומת זאת, כשאין לאדם תורה, אור האהבה אינו שורה בנפשו ואינו מתגלה בה, כי "תלת קשרין מתקשראן דא בדא: קודשא בריך הוא, ואורייתא, וישראל".

בלי תורה אור האהבה אינו שורה על הנפש, משום שישראל, התורה והקב"ה קשורים זה בזה כ"תלת קשרין" — שלושה קשרים.

ישראל מתקשראן באורייתא ואורייתא בקוב"ה [בקודשא בריך הוא] (ועמ"ש בד"ה כי עמך מקור חיים²⁹¹ בענין פי' המשפילי לראות בשמים ובארץ²⁹² ובענין השקיפה ממעון קדשך מן השמים²⁹³ כו' ע"ש ועמ"ש ע"פ השמים כסאי והארץ הדום רגלי):²⁹⁴

"ישראל מתקשראן באורייתא, ואורייתא בקודשא בריך הוא" (וראו מה שכתוב במאמר המתחיל "כי עמך מקור חיים", בענין פירוש "המשפילי לראות בשמים ובארץ", ובענין "השקיפה ממעון קדשך מן השמים" וגו'; עיינו שם. וראו מה שכתוב על הפסוק "השמים כסאי והארץ הדום רגלי").

הזוהר ממשיך: ישראל קשורים לתורה, והתורה לקב"ה. מובאים כמה מאמרים העוסקים ב"שמים" וב"ארץ" כמדרגות המקבלות את אור ה'.

קטע 8 • 251-26

הטל: למעלה משורש הנשמה

25 ו והנה כל הנ"ל בחי' גשם ומטר זהו בקשת כנ"י [כנסת ישראל] דהיינו שיהיה נמשך ע"י אתעדל"ת [אתערותא דלתתא].

6. והנה, כל האמור לעיל על בחינת הגשם והמטר הוא בקשת כנסת ישראל, כלומר, שההשפעה תימשך באמצעות אתערותא דלתתא.

סעיף 6: כל מה שנאמר על הגשם מתאר את בקשת כנסת ישראל — שההשפעה תימשך באמצעות אתערותא דלתתא.

אך הקב"ה השיב לה אהיה כטל²⁹⁵ טל הוא בחי' ומדרגה גבוהה מאד נעלה מה שא"א להמשיך ע"י אתעדל"ת [אתערותא דלתתא] שאין כח במעשה התחתונים לעורר את האהבה הגדולה הזאת ואעפ"כ [ואף על פי כן] אחרי התעוררות מעשה התחתונים שיבא כגשם²⁹⁶ כו'

אבל הקב"ה השיב לה: "אהיה כטל". הטל הוא בחינה ומדרגה נעלית מאוד, שאי אפשר להמשיכה באמצעות אתערותא דלתתא, שכן אין בכוחם של מעשי התחתונים לעורר אהבה גדולה זו. ואף על פי כן, לאחר התעוררות מעשי התחתונים, שתביא לכך שהוא יבוא כגשם וכו',

תשובת ה', "אהיה כטל", מצביעה על מדרגה גבוהה בהרבה, שאי אפשר להמשיכה באמצעות אתערותא דלתתא, מפני שמעשי האדם אינם יכולים לעורר אהבה גדולה כל כך. ואף על פי כן, היא באה לאחר שמעשי התחתונים הביאו תחילה את ה"גשם".

אזי מאליו וממילא נמשך בחי הטל והוא בחי חג הסוכות וסוכה תהיה לצל יומם וכתוב הי צלך²⁹⁷ ובצל ידי כסיתך²⁹⁸ בחי וימינו תחבקני²⁹⁹ (ואפשר לומר שגם ע"פ לה"ק [לשון הקודש] יש שייכות סוכה לטל והוא ע"פ מ"ש בנחמיה)³⁰⁰

אזי נמשכת מאליה וממילא בחינת הטל. זוהי בחינת חג הסוכות, שעליו נאמר: "וסוכה תהיה לצל יומם"; וכן נאמר: "הוי צלך" ו"ובצל ידי כסיתך" — בחינת "וימינו תחבקני". (ואפשר לומר שגם לפי לשון הקודש יש קשר בין סוכה לטל, על פי מה שנאמר בנחמיה

אז הטל בא מאליו. זוהי בחינת חג הסוכות: הסוכה היא "צל יומם", הי הוא "צלך", ו"וימינו תחבקני". אדמו"ר הזקן מציע שיש קשר בין סוכה לטל גם בלשון הקודש עצמה.

(סי' ג' ט"ו) יבננו ויטללנו³⁰¹ דפירושו כמו סוכה כמ"ש בשרשים וכ"כ [וכן כתב] במצודת ציון שהוא ענין צל

(פרק ג, פסוק ט"ו), "יבננו ויטללנו", שפירושו כמו סוכה, כפי שנכתב בספר השורשים; וכך כתב גם מצודת ציון, שזהו ענין של צל.

בנחמיה נאמר על שער שבונה: "יבננו ויטללנו". ספר השורשים ומצודת ציון מפרשים שהכוונה לסכך אותו כסוכה, כדי שייתן צל.

כי בצל קורתי (בראשית י"ט) תרגם אונקלוס בטלל וכן בגמרא (פ"ג [פרק ג'] דסוכה דל"א) האי כשורה דמטללתא

כי את "בצל קורתי" (בראשית י"ט) מתרגם אונקלוס "בטלל"; וכן בגמרא (פרק ג של סוכה, דף ל"א): "האי כשורה דמטללתא".

בדומה לכך, אונקלוס מתרגם "בצל קורתי" כ"בטלל", ובגמרא נקראת קורת הסיכוך של הסוכה "מטללתא". נמצא ששורש המילה טל משמש גם לציון צל וסיכוך.

וזהו תזל כטל³⁰² ואזי יוכלו לבא לבחי אמרתי להיות האמירה שלי ע"ד ואשים דברי בפ"ך³⁰³ ופי יגיד תהלתך³⁰⁴ יגיד מאליו וממילא כנ"ל

וזהו "תזל כטל"; ואז יוכלו להגיע לבחינת "אמרתי", כך שהדיבור יהיה שלי, בדומה ל"ואשים דברי בפ"ך" ול"פי יגיד תהלתך": הוא יגיד זאת מאליו וממילא, כפי שנאמר לעיל.

זהו "תזל כטל". אז האדם מגיע לבחינת "אמרתי", במובן של "ואשים דברי בפ"ך": הדיבור שלו נעשה לדיבורו של ה', ו"פי יגיד תהלתך" — מאליו.

(וזהו ואשים דברי בפיו ובצל ידי כסיתיו³⁰⁵ שבחיי דברי שבפיו שזהו ענין כטל אמרתי זהו ענין ובצל ידי כוי בחיי אי עם חג הסוכות ועמ"ש מזה בד"ה ביום השע"צ [השמיני עצרת] עוי [ועי] בזהר בראשית)

(וזהו ואשים דברי בפיו ובצל ידי כסיתיו": בחינת "דברי שבפיו", שהיא עניין "כטל אמרתי", היא עניין "ובצל ידי" כוי — בחינה אחת עם חג הסוכות. ועיין במה שנכתב על כך במאמר המתחיל "כיום השמיני עצרת", עוי בזהר בראשית)

ישעיהו מצרף את "ואשים דברי בפיו" ל"ובצל ידי כסיתיו": דברי ה' בפי האדם, בחינת ה"טל" של הדיבור, הם אותה בחינה כמו הצל של חג הסוכות. הזוהר מובא בקשר לפסוק זה.

(דף ד' סע"ב [סוף עמוד ב]) ובפ' צו (דל"ה ע"א) והנה סיפיה דקרא הוא לנטוע שמים וליסוד ארץ ולאמר לציון עמי אתה.

(דף ד' ע"ב), וכן בפרשת צו (דף ל"ה ע"א). והנה סוף הפסוק הוא: "לנטוע שמים וליסוד ארץ ולאמר לציון עמי אתה".

מובא גם הזוהר בפרשת צו. הפסוק בישעיהו מסתיים במילים: "לנטוע שמים וליסוד ארץ ולאמר לציון עמי אתה".

והיינו שבחיי טל נמשך בבחי' שמים וארץ וכמשי"כ [וכמה שכתוב] האזינו השמים כוי תזל כטל כוי ועיין לאמר לציון כוי וכני"ל בענין השקיפה כוי וברך כוי

כלומר, בחינת הטל נמשכת אל בחינת השמים והארץ, כפי שנאמר: "האזינו השמים וכו', "תזל כטל" וכו'; ועל ידי כך מתקיים "לאמר לציון" וכו', כפי שהוזכר לעיל בעניין "השקיפה" וכו' ו"וברך" וכו'.

כך הטל נמשך אל "השמים והארץ", כמו בפסוק "האזינו השמים ... תזל כטל", ועל ידו ה' אומר "לאמר לציון, עמי אתה", כפי שנאמר גם ב"השקיפה ממעון קדשך ... וברך".

ולכן אין הטל נפסק³⁰⁶ כמארו"ל [כמאמר רבותינו זכרונם לברכה] לפי שמקורו מאד נעלה ממעשה התחתונים ואתערותא דלתתא שאין מגיעים אלא עד מקור נשמות ישראל ומזליהם העליון.³⁰⁷

ולכן הטל אינו נפסק, כפי שאמרו חז"ל, מפני שמקורו נעלה מאוד ממעשי התחתונים ומאתערותא דלתתא, שאינם מגיעים אלא עד מקור נשמות ישראל ומזליהם העליונים.

לכן, כפי שאומרים חז"ל, הטל אינו נפסק: מקורו נעלה מאוד ממעשי התחתונים, המגיעים רק עד מקור נשמות ישראל ומזליהם.

אכן הטל יורד ונמשך מאור עליון הנק' טלא בדולחא³⁰⁸ כמ"ש כי טל אורות³⁰⁹ טלך³¹⁰ (בישעיה ס"י כ"ו י"ט) (ועי' בזה"א [בזהר חלק א])

אלא שהטל יורד ונמשך מאור עליון הנקרא "טל הבדולח", כפי שנאמר: "כי טל אורות טלך" (ישעיה, פרק כ"ו, פסוק י"ט; וראו גם בזהר, חלק א').

הטל נמשך מאור עליון הנקרא "טל הבדולח", כפי שנאמר: "כי טל אורות טלך".

[דק"ל סע"ב [סוף עמוד ב] ודרל"ב א') דפי אורות ממש מאינן נהורין עילאין דנהרין לעילא³¹¹ כו' וח"ג [וחלק ג']
[דק"ח ב'] אורות נהורא דחורתא דעתיקא³¹² כו'

[דף ק"ל, סוף עמוד ב', ודף רל"ב עמוד א'), שפירוש "אורות" הוא אורות ממש: "מאותם אורות עליונים המאירים למעלה" וכו'; ובחלק ג' (דף קכ"ח עמוד ב'): "אורות — אור הלובן של עתיקא" וכו'.

הזוהר מפרש "אורות" כפשוטו — האורות העליונים המאירים למעלה, וכן "אור הלובן של עתיקא", העתיק.

הה"ד [הדא הוא דכתיב] ועינו כעין הבדולח³¹³ כו' שהוא למעלה מעלה מבחי' המזלות שהן נוצר חסד ונקא³¹⁴ כו' כמ"ש בזה"ק [בזהר הקדוש] כו'

כפי שנאמר: "ומראהו כמראה הבדולח" וכו'; והוא נעלה הרבה למעלה מבחינת המזלות, שהם "נוצר חסד" ו"נקא" וכו', כפי שנכתב בזהר הקדוש וכו'.

אור זה דומה לבדולח, והוא נעלה הרבה מבחינת המזלות, שהם המדות "נוצר חסד" ו"נקא" משלוש עשרה מדות הרחמים, כפי שמסביר הזוהר.

[וזוהו שבברכת יעקב נאמר ויתן לך האלקים³¹⁵ מטל השמים כו' שזוהו למעלה מעלה מבחי' שרש נש"י
[נשמות ישראל] מצד עצמן שהוא מבחינת המזלות ובוהר פ' תזריע] (דמ"ט ע"א) גבי הזה עליהם מי חטאת³¹⁶
שירי טלא דבדולחא.³¹⁷

[ולכן בברכת יעקב נאמר: "ויתן לך האלקים מטל השמים" וכו', שכן זה נעלה הרבה למעלה משורש נשמות ישראל מצד עצמן, שמקורו מבחינת המזלות. ובוהר, פרשת תזריע] (דף מ"ט עמוד א'), בעניין "הזה עליהם מי חטאת": "שירי טל הבדולח".

לכן בברכת יעקב נאמר: "ויתן לך האלקים מטל השמים" — מתנה הנעלית משורש נשמות ישראל עצמן, שמקורו בבחינת המזלות. הזוהר בפרשת תזריע מכנה את מי החטאת שמזים על הלויים "שירי טל הבדולח".

וזוהו ההמשכה שמבחי' מזל ונוצר חסד כמ"ש באגה"ק [באגרת הקודש] ד"ה למה נסמכה³¹⁸ פ' מרים כו' ע"ש ונקראים רק שירי טלא והיינו כדי לטהר טמא מת.

וזוהי ההמשכה מבחינת המזל "נוצר חסד", כפי שנכתב באגרת הקודש, בקטע המתחיל "למה נסמכה פרשת מרים" וכו'; ראו שם. והם נקראים רק "שירי טל", והיינו כדי לטהר את מי שנטמא למת.

אותם שיריים הם ההמשכה מבחינת המזל ו"נוצר חסד", כפי שמסביר באגרת הקודש. הם רק "שירי" הטל, והם מספיקים לטהר את מי שנטמא למת.

אכן לע"ל [לעתיד לבוא] להיות תחיית המתים ממש זהו על ידי גילוי מבחי" עצמיות טל³¹⁹ אורות ממש.^{320, 321}

אבל לעתיד לבוא, תחיית המתים ממש תהיה על ידי גילוי מבחינת עצמות "טל אורות" ממש.

| לעתיד לבוא, תחיית המתים ממש תבוא על ידי גילוי עצמותו של "טל אורות".

26 ועמ"ש בביאור ע"פ ואהיה אצלו אמון³²² גבי אחר וקדם צרתני³²³ שיש בבחינת הרצון עליון כי בחינות כו' ע"ש ועד"ז הוא ענין יערוף כמט ר ותזל כטל^{324, 325}

וראו גם את מה שנכתב בביאור על הפסוק "ואהיה אצלו אמון", בעניין "אחר וקדם צרתני": בבחינת הרצון העליון יש שתי בחינות וכו'. עיינו שם. ועל דרך זה הוא ענינם של "יערוף כמטר" ו"תזל כטל";

| ביאור נוסף, על "ואהיה אצלו אמון", עוסק ב"אחר וקדם צרתני": ברצון העליון יש שתי בחינות — "אחר" ו"קדם". הגשם והטל מקבילים לשתייהן.

כי יערוף מלשון עורף זהו נקי בחי' אחר לגבי בחי' תזל כטל שהוא פנימית תענוג העליון כו' אלא שאעפ"כ [שאף על פי כן] **גם בבחי' יערוף נמשך הארה מבחי' הפנימית המתלבש בבחינת המזלות**

כי "יערוף", מלשון "עורף", נקרא בחינת "אחר" ביחס לבחינת "תזל כטל", שהיא פנימיות התענוג העליון וכו'. ואף על פי כן, גם בבחינת "יערוף" נמשכת הארה מבחינת הפנימיות, המתלבשת בבחינת המזלות;

| "יערוף" נגזר מ"עורף", ולכן הגשם הוא בחינת ה"אחר" של הרצון העליון; ואילו "תזל כטל" היא בחינת ה"קדם", פנימיות התענוג העליון. ובכל זאת, גם בגשם נמשכת הארה מפנימיות זו, כפי שהיא מתלבשת במזלות.

ולכן נקי שירי טלא כו' ועמ"ש עוד מענין האתעדל"ע [האתערותא דלעילא] שלמעלה מאתעדל"ת [מאתערותא דלתתא] בביאור ע"פ צאינה וראינה^{326, 327} כו'

ולכן הם נקראים "שירי טלא" וכו'. וראו עוד את מה שנכתב בעניין אתערותא דלעילא שלמעלה מאתערותא דלתתא, בביאור על הפסוק "צאינה וראינה" וכו'.

| לכן המים המטהרים, הבאים מן המזלות, נקראים "שירי טלא". ביאורים נוספים, על "צאינה וראינה" ועל "אני ישנה", עוסקים באתערותא דלעילא שלמעלה מכל אתערותא דלתתא.

(כפי' קדושים) ובביאור ע"פ אני ישנה כו' שראשי נמלא טל³²⁸ עו' [ועי'] עוד בענין תזל כטל בזהר ויקהל דר"י [דרכינו יצחק] ע"א:

(בפרשת קדושים), וכן בביאור על הפסוק "אני ישנה" וכו', "שראשי נמלא טל". וראו עוד בעניין "תזל כטל" בזהר ויקהל, דף ר"י ע"א.

| הביאור על "אני ישנה" עוסק ב"שראשי נמלא טל". הזוהר בפרשת ויקהל מובא בעניין "תזל כטל".

קטע 9 • 271-36

סיכום המאמר

27 קיצור מהדרוש ע"פ האזינו

תקציר המאמר על [הפסוק] "האזינו".

| כותרת זו מציגה תקציר של המאמר, הסוקר את מהלך הטיעון שלו סעיף אחר סעיף.

28 אות א יבאר ענין כל ימיו בתשובה ויש בו ד' ענינים. הא' הוא שיקדים פ"י מאמר נשמה שנתת בי כו'

סעיף א' יבאר את ענין "כל ימיו בתשובה", והוא כולל ארבעה נושאים. הראשון הוא להקדים את פירוש האמירה "נשמה שנתת בי" וכו':

| סעיף א' במאמר מסביר את ענין "כל ימיו בתשובה" בארבעה שלבים. הראשון הוא פירוש ברכת הבוקר "הנשמה שנתת בי".

והוא שהנשמה שרשה הגבה למעלה וכדי שתירד פלאים להתלכש בגוף צריכה להתצמצם ולהתפשט בכמה מיני צמצומים והתפשטות ודרך כלל הם ד' מיני ירידות וזהו נתת בי בראת יצרת נפחת כנגד ד' אותיות הוי' כו'.

כלומר, שורש הנשמה גבוה מאוד למעלה, וכדי שתירד פלאים [למטה] ותתלכש בגוף, עליה להצטמצם ולהתפשט באמצעות סוגים רבים של צמצומים והתפשטויות; ובכללות מדובר בארבעה סוגי ירידה. וזהו "נתת בי", "בראת", "יצרת", "נפחת", כנגד ארבע אותיות הוי' וכו'.

| שורש הנשמה גבוה מאוד, וכדי להיכנס לגוף עליה לעבור צמצומים והתפשטויות רבים, הנכללים בארבעה סוגי ירידה: "נתת", "בראת", "יצרת" ו"נפחת", כנגד ארבע אותיות הוי'.

בי' אך לא כל הנשמה נכנסת בתוך הגוף רק הארה ממנה בלבד דרך צמצום כו' כנ"ל.

שנית: אולם לא הנשמה כולה נכנסת לגוף, אלא רק הארה ממנה, בדרך של צמצום וכו', כפי שהוזכר לעיל.

| שנית: רק הארה של הנשמה נכנסת לגוף, באמצעות צמצום.

אבל כל הנשמה ועיקרה נשאר למעלה ונקי מזל. ג' וענין המזל היינו כמ"ש ונוזלים מן לבנון.³²⁹ לבנון הוא בחי' אין שממנו תמצא החכמה.

אבל הנשמה כולה ועיקרה נשארים למעלה, והם נקראים מזל. שלישית: ענין המזל הוא על דרך הכתוב "ונוזלים מן לבנון". לבנון הוא בחינת אין, שממנה נמצאת החכמה.

| שאר הנשמה ועיקרה נשארים למעלה, והם נקראים מזל. שלישית: המזל קשור ל"ונוזלים מן לבנון", ולבנון הוא בחינת אין, שממנה באה החכמה.

29 וזהו ענין התשובה שהרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה³³⁰ דהיינו לבחי' שורשה העליון בחי' אין ומזל הנ"ל עד יעבור עמך³³¹ הוי' למעלה מבחי' שם הוי' יו"ד צמצום כו' והיינו ע"י תשובה בביטול ומס"נ [ומסירות נפש].

וזהו ענין התשובה: "הרוח תשוב אל אלקים אשר נתנה", כלומר, אל הבחינה של שורשה העליון, בחינת אין ומזל שהוזכרו לעיל; "עד יעבור עמך הוי'" — למעלה מבחינת שם הוי', שהאות יו"ד שבו מורה על צמצום וכו'. וזה נעשה על ידי תשובה מתוך ביטול ומסירות נפש.

התשובה היא שיבת הרוח אל שורשה העליון, אל הבחינות אין ומזל: "לעבור מעבר להוי'", כלומר, אל מה שלמעלה מהצמצום שהאות יו"ד שבשם מסמלת. הדבר נעשה באמצעות ביטול ומסירות נפש.

ד' והשתא א"ש [אתי שפיר] ענין כל ימיו בתשובה כי בכל יום צ"ל בחי' תשובה זו למקורא דכולא באמרו שמע ישראל כו' שצריך למסור נפשו באחד:

ד'. כעת מובן היטב ענין "כל ימיו בתשובה": בכל יום צריך להיות האדם בבחינת תשובה זו אל מקור הכול, באמירתו "שמע ישראל" וכו', שכן עליו למסור את נפשו באמירת "אחד".

ד'. הדבר מסביר את הביטוי "כל ימיו בתשובה": בכל יום, בעת אמירת שמע, על האדם לשוב אל מקור הכול ולמסור את עצמו באמירת "אחד".

30 אות ב' הוא הגי' [הגהה].

סעיף ב' הוא הגהה.

סעיף ב' של המאמר (פסקאות 3-8) הוא הגהה, ולכן הסיכום מדלג עליו.

31 באות ג' יש בו ב' ענינים א' יבאר איך יתהפך לבו לבחי' תשובה מס"נ [מסירות נפש] ביטול הנזכר פ"א ויאמר שהוא בשומו ללבו מ"ש ובחרת בחיים.³³²

בסעיף ג' יש שני ענינים. הראשון: הוא יבאר כיצד הלב משתנה, עד שהוא מגיע לבחינת תשובה, מסירות נפש וביטול, שהוזכרו בסעיף א'; והוא יאמר שהדבר נעשה כאשר נותנים את הדעת על הכתוב: "ובחרת בחיים".

בסעיף ג' יש שני ענינים. הראשון הוא כיצד הלב פונה לתשובה מתוך מסירות נפש וביטול, כמתואר בסעיף א': על ידי שנותנים את הדעת על הכתוב "ובחרת בחיים".

כי בכל דבר יש חיים ומות הגשמיות נק' מות והרוחניות שבו נקרא חיים והוא ית' חיי החיים.

כי בכל דבר יש חיים ומות: הגשמיות נקראת מוות, והרוחניות שבו נקראת חיים; והוא ית' חיי החיים.

הגשמיות היא "מוות", והרוחניות שבתוכה היא "חיים"; וה' הוא חיי כל החיים.

32 וא"כ יתבונן אם לעוברי רצונו³³³ שהוא בגשמיות נמשך כ"כ [כל כך] חיות ותענוג לעושי רצונו שהם המצות עאכ"כ [על אחת כמה וכמה].

ואם כן, יתבונן: אם למי שעוברים על רצונו, בעניינים גשמיים, נמשכים כל כך הרבה חיות ותענוג, למי שעושים את רצונו, כלומר מקיימים את המצוות, על אחת כמה וכמה.

אם מי שפועלים נגד רצונו מקבלים כל כך הרבה חיות ותענוג באמצעות עניינים גשמיים, על אחת כמה וכמה מי שעושים את רצונו באמצעות המצוות.

וא"כ ועמך לא חפצתי³³⁴ כו' ויבא למס"נ [למסירות נפש] ממש מחמת שיחרה לו מאד על היותו נפרד כו'.

ואם כן, "ועמך לא חפצתי" וכו'; והוא יגיע למסירות נפש ממש, מפני שיכאב לו מאוד על כך שהוא נפרד וכו'.

אז האדם אומר: "ועמך לא חפצתי", ומגיע למסירות נפש ממש, מתוך כאב עמוק על היותו נפרד מה'.

ב' יבאר כי תשובה זו הוא בחי' שבת אותיות תשב והשביתה היא למטה להסיח דעתו מכל המחשבות הטורדות לקשר נפשו בה' למס"נ [למסירות נפש] באחד

שנית, יבואר שתשובה זו היא בחינת שבת, שכלשון "תשב"; והשביתה למטה היא להסיח את דעתו מכל המחשבות המטרידות, כדי לקשור את נפשו בה' במסירות נפש ב"אחד".

שנית: תשובה זו היא שבת, שאותיותיה יוצרות את המילה "תשב", כלומר "שוב". למטה, השביתה פירושה להפנות את הדעת מהמחשבות המסיחות, ולקשור את הנפש בה' במסירות נפש באמירת "אחד" שבקריאת שמע.

ולמעלה הי"ע [הוא ענין] עליי [עלייה] החכמה ומדות שנתפשטו בבחי' עשיה ובשבת התגלות אור א"ס בבחי' שלמעלה מהחכמה.

ולמעלה, עניינה הוא עליית החכמה והמדות שהתפשטו בבחינת עשיה; ובשבת מתגלה אור אין סוף בבחינה שלמעלה מחכמה.

למעלה, שבת היא עליית החכמה והמדות שהתפשטו בעולמות, וגילוי אור אין סוף בבחינה שלמעלה מחכמה.

אמנם דוקא מי שטרח בע"ש [בערב שבת]³³⁵ בתפלה שבכל יום מששת ימי החול שהוא ההארה מעין שבת למס"נ [למסירות נפש] בקריאת שמע כנ"ל יאכל בשבת:

אולם דווקא מי שטרח בערב שבת בתפילה שבכל יום מששת ימי החול — שהיא הארה מעין שבת — במסירות נפש בקריאת שמע, כנזכר לעיל, "יאכל בשבת".

רק "מי שטרח בערב שבת", בתפילות היום-יום שבמשך השבוע, שכל אחת מהן היא הארה מעין שבת, "יאכל בשבת".

33 באות ד יש ב' ענינים. א' יבאר כי יוהכ"פ [יום הכפורים] נקרא שבת שבתון כי הוא עיקר יום התשובה ובשבת מאיר הארה ממנו בלבד כי עיקר התשובה ביטול רצון והנה אית רצון ואית רצון.

בחלק ד' יש שני ענינים. הראשון: הוא יבאר שיום הכיפורים נקרא "שבת שבתון", משום שהוא היום העיקרי של תשובה, ובשבת מאירה ממנו הארה בלבד. שכן עיקר התשובה הוא ביטול הרצון; והנה, יש רצון ויש רצון.

בחלק ד' יש שני ענינים. הראשון הוא שיום הכיפורים נקרא "שבת שבתון" משום שהוא היום העיקרי של תשובה, ובשבת מאירה ממנו הארה בלבד; תשובה היא ביטול הרצון, ויש לרצון רמות שונות.

34 וביוכ"פ [וביום כפור / וביום הכפורים] מתגלה רצה"ע [רצון העליון] שהוא בחי' לפני הוי' ומשם נמשך סלח לנו אך סלחתי כדברך ³³⁶ כתיב ר"ל [רצה לומר] כפי האתעדל"ת [האתערותא דלתתא] רעותא דליבא עייז מתגלה אתעדל"ע [אתערותא דלעילא] רצה"ע [רצון העליון] הנ"ל שלג וצמר כו'.

וביום הכיפורים מתגלה הרצון העליון, שהוא בחינת "לפני הוי'", ומשם נמשכת הסליחה. אך נאמר: "סלחתי כדברך" — כלומר, בהתאם להתעוררות מלמטה, לרצון שבלב, מתגלה באמצעותה ההתעוררות מלמעלה, הרצון העליון האמור, "שלג" ו"צמר" וכו'.

ביום הכיפורים מתגלה הרצון העליון "לפני הוי'", וממנו באה הסליחה. הגילוי תואם את הרצון הפנימי שבלב למטה, "כדברך", ומביא להלבנה של "שלג" ו"צמר".

ב' יבאר שלכך נתנו לוחות אחרונות ביוכ"פ [ביום כפור / ביום הכפורים] כי אנכי ולא יהיה לך כללות מ"ע [מצות עשה] ול"ת [ולא תעשה]

שנית: יתבאר שלכן ניתנו הלוחות השניים ביום הכיפורים. כי "אנכי" ו"לא יהיה לך" הם כללות מצוות העשה והלא־תעשה:

הלוחות השניים ניתנו ביום הכיפורים מפני ש"אנכי" ו"לא יהיה לך" כוללים את מצוות העשה ואת מצוות הלא־תעשה.

עיי מ"ע [מצות עשה] גילוי מהו"ע [מהותו ועצמותו] בחי' אנכי נמשך להיות אלקיך עיי שם הוי' ובחי' ל"ת [לא תעשה] שלא יהיה הסתר ולא יבדילו אלהים אחרים וניתנו בחשאי פנימי [פנימיות / פנימית] הלב:

על ידי מצוות העשה נמשך גילוי מהותו ועצמותו, בחינת "אנכי", להיות "אלקיך", באמצעות שם הוי'; ובחינת מצוות הלא־תעשה היא שלא יהיה הסתר, ושלא יבדילו "אלהים אחרים". והם ניתנו בחשאי: פנימיות הלב.

על ידי מצוות העשה מתגלה עצמותו של ה', "אנכי", ונעשית "אלקיך" באמצעות שם הוי'; ועל ידי מצוות הלא־תעשה נמנעים הסתר והבדלה מצד "אלהים אחרים". הלוחות השניים ניתנו בחשאי, מתוך פנימיות הלב.

35 באות ה יבא לביאור הפסוק. ויש בו ב' ענינים. הא' הוא מה שנת' [שנתבאר] איך שעיי תשובה הנ"ל

בסעיף ה' בא ביאור הפסוק, ובו שני ענינים. הראשון הוא מה שהתבאר לעיל: כיצד, באמצעות התשובה האמורה,

סעיף ה' מסביר את הפסוק עצמו ובו שני ענינים. הראשון הוא כיצד התשובה שתוארה לעיל קשורה ל"ויבא כגשם לנו".

אזי הוא בחי ויבא כגשם לנו³³⁷ בחי ואד יעלה³³⁸ עיי הריחוק יעורר אה"ר [אהבה רבה] גשם ואזי כמטר לקחי שלוקחים אותו כביכול.

מתגלה אז הבחינה של "ויבא כגשם לנו", בחינת "ואד יעלה": מתוך הריחוק הוא מעורר אהבה רבה, שהיא הגשם; ואז "כמטר לקחי" — כביכול, לוקחים אותו.

תחושת הריחוק מה', ה"אד" העולה מלמטה, מעוררת באדם אהבה רבה, שהיא הגשם; ואז בא "כמטר לקחי", שבו כביכול "לוקחים" את ה'.

ב' יבאר שמי"א א"א להיות המשכות הנ"ל אא"כ [אלא אם כן] יש לו תורה כי תלת קשרין כו' וזהו האזינו השמים³³⁹ ותשמע הארץ³⁴⁰ תשב"כ [תורה שבכתב] ותשב"ע"פ [ותורה שבעל פה] ואח"כ יערוף כמטר³⁴¹ כו':

השני: יתבאר שלמרות זאת, ההמשכות האמורות אינן יכולות להתרחש אלא אם יש לו תורה, משום ש"תלת קשרין" וכו'. וזהו "האזינו השמים" ו"תשמע הארץ" — תורה שבכתב ותורה שבעל פה — ולאחר מכן "יערוף כמטר" וכו'.

שנית: ההמשכות הללו מצריכות תורה, משום "תלת קשרין". לכן תחילה באים "האזינו השמים" ו"תשמע הארץ" — תורה שבכתב ותורה שבעל פה — ולאחר מכן "יערוף כמטר".

36 אות ו יבאר שהמטר הוא הנמשך עיי אתעדלי"ע [אתערותא דלעילא] אבל אה"י כטל³⁴² הוא מבחי שאין אתעדלי"ת [אתערותא דלתתא] מגעת שם יען שהוא למעלה מבחי מקור נש"י [נשמות ישראל] ומזליהם בחי טלא דכדולחא שלמעלה מהמזלות ונוצר ונקח:

סעיף ו יסביר שהגשם נמשך באמצעות אתערותא דלעילא, ואילו "אהיה כטל" הוא מבחינה שאתערותא דלתתא אינה מגיעה אליה, משום שהיא למעלה מבחינת מקור נשמות ישראל ומזלותיהן: מבחינת טלא דכדולחא, שלמעלה מהמזלות ומ"נוצר" ו"נקח".

סעיף ו מסביר שהגשם נמשך באמצעות אתערותא דלעילא, ואילו "אהיה כטל" בא מבחינה ששום אתערותא דלתתא אינה יכולה להגיע אליה: למעלה ממקור נשמות ישראל ומזלותיהן — מבחינת טלא דכדולחא, שלמעלה מהמזלות של "נוצר" ו"נקח".

בעבודה

בכל יום, בקריאת שמע שבתפילה, על האדם לאסוף את כוחות הנפש הפזורים שלו, ולהתבונן בכך שה' הוא חיי החיים כולם ובמרחק שלו ממנו; עליו למסור את עצמו לגמרי ב"אחד". התשובה היומיומית הזאת שייכת גם למי שמעולם לא חטא, והתפילות של ימות השבוע מכינות לשבת וליום הכיפורים. על האדם לעסוק גם בתורה, שכן רק באמצעותה שורה אהבת ה' על הנשמה.

שאלות לשיחה

1. מדוע הגמרא מכנה את הבקשה לגשם "שלא כראוי", ומה רואה המאמר בהבדל שבין גשם לטל?
2. כיצד ייתכן שמי שמעולם לא חטא עוסק בתשובה "כל ימיו"?
3. אם התשובה מגיעה למעלה משם הוי', מדוע הפסוק אומר שהרוח חוזרת "אל האלקים"?
4. מדוע הלוחות השניים התקיימו ואילו הראשונים לא, וכיצד הדבר קשור ל"עיקר הבכי הוא בלב"?
5. מדוע התורה היא תנאי לקבלת ה"גשם" של אהבת ה', ומה מגיע "מאליו" לאחר שהגשם בא?

מקורות והפניות

הערות

פסקה 1

1 האזינו השמים

ההערה מציינת תעתיק נוסף של מאמר זה בספר המאמרים 5563, ואחריו ביאור עליו. זו גרסה מקבילה של אותה תורה.

הערת קה"ת

הנחה אחרת בסה"מ תקס"ג כרך ב ע' תשנו. ובע' תשסג ביאור. הגהות וקיצורים נדפסו באוה"ת האזינו ע' איתרלה ואילך. איתרמט ואילך. שם בהוספות ע' איתתקמב הגהה לסוף אות א'. ביאור נדפס שם כרך ה ע' ב'קמ. כרך ו ע' ביתקבא "שייך לסד"ה האזינו הא". הדרוש במאמרי אדה"א ח"ד ע' אקסג מיוסד על ד"ה זה. ד"ה תורה צוה תרל"ג (ח"ב ע' תקנא) מיוסד (חלק) על מאמר זה. בענין דפ' האזינו שייכות לתשובה, וגודל מעלת פי' האזינו נתבאר בשיחת ש"פ האזינו תשמ"ב, וביאור הסיפור מתלמיד הרמב"ן המובא בסדר הדורות ובספר עמק המלך.

2 האזינו השמים . יערוף כמטר

שירתו של משה נפתחת בקריאה לשמים ולארץ להקשיב. בהמשך המאמר מפרש את "שמים" ו"ארץ" כמדרגות באלוקות, וכרמו לתורה שבכתב ולתורה שבעל פה.

Deuteronomy 32:1 דברים ל"ב:א'

הָאָזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אֲמַר־יָפִי:

Give ear, ye heavens, and I will speak; And let the earth hear the words of my mouth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים לב, א-ב.

3 יערוף כמטר לקחי

"יערוף כמטר לקחי, תיזל כטל אמרתי". הניגוד בין המטר לטל בפסוק זה הוא הנושא של המאמר כולו.

Deuteronomy 32:2 דברים ל"ב:ב'

יַעֲרֹף כַּמֶּטֶר לִקְחִי תִזֵּל כְּטֵל אֲמַרְתִּי כְשֶׁעִירָם עַל־יְדָשָׁא וְכָרְבִּיבִים עָלַי־ עֶשֶׂב:

My doctrine shall drop as the rain, My speech shall distil as the dew; As the small rain upon the tender grass, And as the showers upon the herb

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

4 כנס"י שאלה שלא כהוגן

הגמרא אומרת שכנסת ישראל ביקשה שלא כראוי מה' שיבוא "כמטר", שלעיתים רוצים בו ולעיתים לא, ושכך ענה ה' כראוי: "אהיה כטל", שתמיד רוצים בו.

Taanit 4a:4 תענית ד' א:ד'

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: שְׁלֹשָׁה שְׁאֵלוּ שְׁלֹא כְּהוֹגֵן, לְשָׁנִים הַשְּׂיִכּוּהוּ כְּהוֹגֵן, לְאֶחָד הַשְּׂיִכּוּהוּ שְׁלֹא כְּהוֹגֵן. וְאֵלּוּ הֵן: אֲלִיעֶזֶר עֶבֶד אֲבִרְהָם, וְשְׂאוּל בֶּן קִישׁ, וְיִפְתָּח הַגִּלְעָדִי.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

תענית ד, א. ראה גם לעיל סד, ב. אוה"ת נ"ך כרך א ע' תלט. אוה"ת פי' נח תריב, א.

5

דברי ישראל: "ויאמרו לכו ונשובה אל ה'... ויבוא כגשם לנו, כמלקוש יורה ארץ". זוהי הבקשה שהגמרא מכנה שלא כראוי.

Hosea 6:3 הושע ו:ג'

וְנִדְעָה נִרְדְּפָה לְדַעַת אֶת־ה' קִשְׁחַר נָכוֹן מִצָּאוּ וַיָּבֹאוּ כְּגֶשֶׁם לָנוּ כְּמִלְקוֹשׁ יוֹרָה אֶרֶץ:

And let us know, eagerly strive to know the L-RD, His going forth is sure as the morning; And He shall come unto us as the rain, As the latter rain that watereth the earth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

6 אהי כטל לישראל

תשובת ה': "אהיה כטל לישראל". המאמר מסתיים בהסבר מדוע הטל נובע ממדרגה גבוהה יותר מן המטר.

Hosea 14:6 הושע י"ד:ו'

אֶהְיֶה כְּטֵל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח כִּשְׁוֹשְׁנָה וַיֹּהַר שְׁרָשָׁיו כְּלִבְנוֹן:

I will be as the dew unto Israel; He shall blossom as the lily, And cast forth his roots as Lebanon

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

הושע יד, ו.

7

"להבין משל ומליצה, דברי חכמים וחידותם". אדמו"ר הזקן משתמש בביטוי זה כדי להציג את פענוח הדימויים של חז"ל.

Proverbs 1:6 משלי א:ו'

לְהִבִּין מִשָּׁל וּמִלִּיצָה דְּבָרֵי חֲכָמִים וְחִידוֹתָם:

To understand a proverb, and a figure; The words of the wise, and their dark sayings

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

8

מה שהם המשילו . . כגשם או לטל

מאמרו של אדמו"ר האמצעי על פרשה זו דן בשאלה מדוע בחרו החכמים בדימויי הגשם והטל.

הערת קה"ת

במאמרי אדה"א כאן ע' אקסג.

9

ההפרש בין גשם לטל

דיון באור התורה על ההבדל בין גשם לטל, שהוא השאלה שבה פותח הקטע.

הערת קה"ת

אוה"ת כאן ע' ב'קמ ואילך. ראה ספר המאמרים תרל"ג ח"ב ע' תקנ. סה"מ תרל"ד ע' מא.

10

תשובה קדמה לעולם

גם המדרש מונה את התשובה בין הדברים שקדמו לכריאת העולם.

Bereshit Rabbah 1:4 בראשית רבה א:ד'

... "כסא כבוד מרום מראשון וגו'" שמו של משיח מניין שנאמר (תהלים עב, יז): "יהי שמו לעולם וגו' [לפני שמש יגון שמו]" רבי אהבה ברבי זעירא אמר אף התשובה שנאמר (שם ז, ב) "בטרם הרים יולדו" ואותה השעה (שם, ג) "תשב אנוש עד דכא וגו'" אבל איני יודע איזה מהם קודם אם התורה קדמה לכסא הכבוד ואם כסא הכבוד קודם

— הרי כאן מדבר אודות עבודת התשובה באופן וסוג נעלה יותר. כִּי: בתניא (שם) מדובר (גם) אודות תשובה מיראה, כמוכּוּן מתוכּוֹן הפרק, ואילו בענייננו מדובר תשובה מאהבה — תכלית העילויי שבִּעבודת התשובה, עד ש"זדונות נעשו לו כזכיות" (לא רק "כשגגות").

14 עיקר התשובה

ההערה מפנה לשיחות אלה העוסקות בשאלה מהו עיקר התשובה.

הערת קה"ת

ראה לקו"ש ח"כ ע' 279. 438. סה"ש תנש"א כרך א ע' 172.

15 כמ"ש והרוח תשוב

דיונו של הצמח צדק בפסוק "והרוח תשוב".

הערת קה"ת

ראה אוה"ת נ"ך כרך ב ע' איקג. בלקו"ש ח"ט ע' 160 מבאר שעיקר התשובה לעלות לבחי' רוח, ואז יהי' תשוב אל האלקים ע"ש.

16 "והעפר ישוב אל הארץ כשהיה, והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה". אדמו"ר הזקן קורא זאת כתמצית התשובה: שיבת הנשמה למקורה.

Ecclesiastes 12:7 קהלת י"ב:ז

וְיָשָׁב הָעָפָר עַל־הָאָרֶץ וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל־הָאֱלֹקִים אֲשֶׁר נָתַנָּה:

And the dust returneth to the earth as it was, and the spirit returneth unto G-d who gave it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

17 ביאור הדבר הנה אנו אומרים

קטע ממאמר זה, המתחיל כאן, מובא בהמשך "מים רבים" של אדמו"ר מהר"ש.

הערת קה"ת

קטע מובא בהמשך מים רבים תרל"ו פרק קעה. ובכרך ב שם ע' תקטז.

18 נשמה שנתת בי טהורה

הגמרא מביאה את הברכה שאומרים בקימה: "אלקי, נשמה שנתת בי טהורה היא; אתה יצרתה בי, אתה נפתחת בי". אדמו"ר הזקן מבסס את הסברו על ירידת הנשמה על הפעלים שבה.

Berakhot 60b:4 ברכות ס' ב:ד

כִּי מִתְעַר אֹמֵר: "אֱלֹקִי, נִשְׁמָה שֶׁנָּתַת בִּי טְהוֹרָה. אֲתָה יִצְרָתָה בִּי, אֲתָה נִפְתַּחְתָּה בִּי, וְאֲתָה מְשַׁמְרָה בְּקִרְבִּי, וְאֲתָה עֲתִיד לִישְׁלָה מִמֶּנִּי וּלְהַחְיֶיהָ בִּי לְעֵתִיד לָבֵא. כֹּל זְמַן שֶׁהַנִּשְׁמָה בְּקִרְבִּי מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹקִי וְאֱלֹקֵי אֲבוֹתַי, רַבּוֹן כֹּל הָעוֹלָמִים, אֲדוֹן כֹּל הַנִּשְׁמוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה ה', הַמְחֲזִיר נִשְׁמוֹת לְפָנֶיךָ מֵתִים".

When he awakens he says : "O my G-d, the soul which Thou hast given me is pure. Thou didst create it within me, Thou didst breathe it into me, Thou preservest it within me, and Thou wilt take it from me, but wilt restore it unto me hereafter. So long as the soul is within me, I will give thanks unto Thee, O L-rd my G-d and G-d of my fathers, Sovereign of all worlds, L-rd of all souls. Blessed art Thou, O L-rd, Who ... restorest souls unto dead

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

19 נשמה שנתת בי טהורה היא

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ברכת השחר.

לתורה אי"ר אבא בר כהנא התורה קדמה לכסא הכבוד שנאמר "ה' קנני ראשית דרכו [קדם מפעלו מאז]" קודם לאותו שכתוב בו "נכון כסאך מאז". ר' הונא ור' ירמיה בשם רבי ...

In the beginning, G-d created" - six items preceded the "creation of the world; some of them were [actually] created, and some of them G-d contemplated creating, [though He did not actually do so]. The Torah and the Throne of Glory were created. Torah, from where is it derived? As it is stated: "The L-rd made me at the beginning of His way" (Proverbs 8:22). The Throne of Glory, from where is it derived? "Your throne stands firm from earliest time, [You are from ... ,eternity]" (Psalms 93:2). The patriarchs, Israel

Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

הערת קה"ת

ב"ר א, ד. פסחים (נד, א). [כ].

11 כי הנה תשובה קדמה לעולם

בכתב יד זה הוסיף ר' א' י' ריבלין בהגהה: "(עיי' מה שכתוב על מי אל כמוך)" — אותו מאמר שהטקסט הנדפס מציין בפסקה 13 בעניין הקדמת התשובה לעולם.

הערת קה"ת

בבז"ר 788 קט"ז, א נוסף הגהה מהרא"י ריבלין "עמ"ש ע"פ מי אל כמוך".

12 תשובה קדמה לעולם

תשובה נמנית עם שבעת הדברים שנבראו קודם שנברא העולם. אדמו"ר הזקן מפרש זאת כתיאור של התשובה כעומדת למעלה מסדר הבריאה.

Pesachim 54a:8-9 פסחים נ"ד א:ח-ט

לֹא קִשְׁיָא: הָא בָּאוּר דִּידָן, הָא בָּאוּר דְּגִיְהִנְס. אוּר דִּידָן — בְּמוֹצָאֵי שְׁבִת, אוּר דְּגִיְהִנְס — בְּעֶרְבַּ שְׁבִת. וְאוּר דְּגִיְהִנְס בְּעֶרְבַּ שְׁבִת אִיבְרִי? וְהָא תְנִינָא: שְׁבַע דְּבָרִים נִבְרָאוּ קוּדְם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, וְאֵלוּ הֵן: תוֹרָה, וְתַשְׁבּוּחַ, וְגוֹן עֲדוּ, וְגִיְהִנְס, וְכִסֵּא הַכְּבוֹד, וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְשִׁמּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. תוֹרָה, דְּכַתִּיב: "ה' קִנְּנִי רִאשִׁית דְּרַכּוֹ". תַּשְׁבּוּחַ, דְּכַתִּיב: "בְּטָרִם הָרִים יִלְדוּ", וּכְתִיב: "תִּשָּׁב אֲנֹשׁ עַד דְּכָא וְתֵאמַר שׁוּבוּ בְנֵי אָדָם".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

13 נמצא כל ימיו בתשובה

עצת רבי אליעזר לשוב יום אחד לפני מותו: מכיוון שאדם עלול למות מחר, הוא שב היום, "וכך יהיו כל ימיו בתשובה". המאמר שואל כיצד הדבר מתקיים בכל יום.

Shabbat 153a:5 שבת קנ"ג א:ה'

תַּנּוּ הָתֵם, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: שׁוּב יוֹם אֶחָד לְפָנֶי מִיתָתְךָ. שְׂאֵלוּ תַלְמִידָיו אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: וְכִי אָדָם יוֹדֵעַ אִיזְהוּ יוֹם יָמוּת? אָמַר לָהֶן: וְכֹל שֶׁכֵּן, יָשׁוּב הַיּוֹם, שְׂמָא יָמוּת לְמַחֵר, וְנִמְצָא כֹל יָמָיו בְּתַשְׁבּוּחַ. וְאַף שְׁלֵמָה אָמַר בְּחֻקְתּוֹ: "בְּכָל עֵת יִהְיֶה בְּגִידֶיךָ לְבָנִים וְשִׁמּוֹן עַל רֹאשְׁךָ אֶל יְחֻסְרָא".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

שבת קנג, א. ראה שיחת תענית אסתר — תשמ"ב (הנחה בלתי מוגה): שכללות ענין התשובה הוא — "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה", ולכן גם כאשר שב בתשובה ביום שלפניו ("ותורת אמת" קוראת לזה בשם "תשובה"), הנה למחרת נדרשת ממנו עבודת התשובה באופן נעלה יותר. זאת אומרת: נוסף על המבואר בתניא (פרק כט) ש"אף שכבר עשה תשובה נכונה, הרי עיקר התשובה היא בלב, והלב יש בו בחי' ומדרגות רבות כו"

20 ההבל

הזהר על תוריע, שהטקסט מצטט בעניין הבל; לפי הערת קה"ת, הקטע עוסק בהבל, על הפסוק "הבל הבלים".

Zohar, Tazria 22:96-105 ספר הזהר, תוריע כ"ב:צ"ו-ק"ה

21 ויפח באפיו נשמת חיים

בריאת האדם, שאליו נפח ה' נשמת חיים. הפועל "נפח" תואם לשלב האחרון מבין ארבעת השלבים שבברכת הבוקר.

Genesis 2:7 בראשית ב':ז

וַיִּצָר ה' אֱלֹקִים אֶת־הָאָדָם עָפָר מִן־הָאֲדָמָה וַיִּפֹּחַ בְּאַפִּיו נֶשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה:

Then the L-RD G-d formed man of the dust of the ground, and breathed into his nostrils the breath of life; and man became a living soul

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ב, ז.

22 כי על כל מוצא פי ה'

"לא על הלחם לבדו יחיה האדם, כי על כל מוצא פי הוי' יחיה האדם". אדמו"ר הזקן משתמש בביטוי "מוצא פי" לתיאור יציאת הנשמה מן ההעלם.

Deuteronomy 8:3 דברים ח':ג

וַיַּעֲזֹב וַיֵּרַעֲכֶךָ וַיֹּאכְלֶךָ אֶת־הַמָּן אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ וְלֹא יָדְעוּן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן הוֹדִיעֶךָ כִּי לֹא עָלִי־הַלֶּחֶם לִבְדּוֹ יַחְיֶה הָאָדָם כִּי עַל־כָּל־מוֹצֵא פִּיהוּ יַחְיֶה הָאָדָם:

And He afflicted thee, and suffered thee to hunger, and fed thee with manna, which thou knewest not, neither did thy fathers know; that He might make thee know that man doth not live by bread only, but by every thing that proceedeth out of the mouth of the L-RD doth man live

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ח, ג.

23 בצאתו מההעלם אל הגילוי

ההערה מפנה לשם בעניין היציאה מן ההעלם אל הגילוי.

הערת קה"ת

ראה באוה"ת יתרו ע' תתקסב.

24 וע' בזהר פ' תוריע (דמ"ז ע"ב)

הקטע בזהר על תוריע, המצוטט בטקסט בעניין "הבל הבלים", מתבאר שם באריכות.

הערת קה"ת

בענין הבל הבלים. נתבאר בארוכה ביאורו להצ"צ כרך ב ע' תתעז ואילך.

25 עודנה בהעלם ומתאחדת עם הנפש

בסיכום שם נאמר שאדמו"ר הזקן פתח בביאור שורשה של הנשמה הטהורה: "נפחתה" עושה אותה לישות נפרדת, ואילו "בראתה" דומה לקשר שבין לבוש המחשבה לנפש.

הערת קה"ת

במים רבים תרל"ו פרק קע"ח כי בהקיצור שם "והתחיל לבאר שרש הנשמה טהורה בראת כו' נפחתה להיות יש ודבר נפרד אבל בראתה כענין התקשרות לבוש המחשבה בנפש".

26 ומתאחדת עם הנפש

כתב היד מוסיף הפניה למאמר על "כי ביום הזה יכפר", בעניין "לכבודי בראתיו", שבו עולם המחשבה נקרא "בריאה"; הוא מוסיף שארבע המדרגות "בראתיו, יצרתיו ועשיתיו" הן ארבע המדרגות המתבארות כאן, מ"אתה בראתה" ועד "נפחתה".

הערת קה"ת

בבוכ 788 הנ"ל נוסף: (עמ"ש במ"א ע"פ כי ביום הזה כופר בענין ולכבודי בראתיו דשם נתי' שעולם המחשבה נק' בראיה וגם מובן למשכיל דד' בחי' לכבודי בראתיו יצרתיו ועשיתיו הן הן ד' בחי' דנתבאר כאן בראתיו כל עד נפחת כמ"ש במ"א).

27 "אז ראה ויספרה, הכינה וגם חקרה". ארבעת הפעלים נקראים כארבעת השלבים בירידת הנשמה.

Job 28:27 איוב כ"ח:כ"ז

אִז רָאָה וַיִּסְפְּרָה חֲכִינָה וְגַם־חִקְרָה:

Then did He see it, and declare it; He established it, yea, and searched it out

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

28 אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה

המדרש בתחילת פרשת כי תשא פותח בפסוק זה מאיוב, ודורש את ארבעת הפעלים שבו כשלבים בנתינת התורה על ידי ה'. הטקסט מפנה את הקורא לשם.

Shemot Rabbah 40:1 שמות רבה מ':א

וידבר ה' ראה קראתי בשם בצלאל - כך פתח ר' תנחומא בר אבא: (איוב כח): אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה, צפה הקב"ה וראה שישראל מקבלין את התורה, שאלולי כן, לא ברא העולם, שנאמר: אז ראה ויספרה. ומה כתיב אחריו? (שם): ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה, ואין אדם אלא ישראל, שנאמר (יחזקאל לד): ותאן צאני צאן מרעיתי אדם אתם. אז ראה ויספרה, בסיני. הכינה, באהל מועד. וגם חקרה, בערכות מואב, באלה הדברים. דבר אחר: אז ראה ויספרה אמרו רבנן: צריך אדם להיות נוטל משל, לומר פרקו, או אגדתו, ...

The L-rd spoke to Moses saying: See, I have called by name "Betzelel, son of Uri, son of Hur, of the tribe of Judah" (Exodus 31:1-2). "The L-rd spoke...See, I have called by name Betzelel," this is how Rabbi Tanhuma bar Abba began: "Then He saw it and related it, prepared it, and also studied it" (Job 28:27). The Holy One blessed be He foresaw that Israel would accept the Torah, as had it not been so, He ... would not have created the world, as it is stated: "Then He Daat Shemot Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

29 אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה

אחד המקומות בזהר שהטקסט מונה כעוסקים בפסוק "אז ראה".

Zohar, Introduction 11:64-12:74 ספר הזהר, הקדמה י"א:ס"ד-י"ב:ע"ד R. Simeon proceeded: 'See now, it was by means of the Torah that the Holy One created the world. That has already been derived from the verse, "Then I was near him as an artisan, and I was daily all his delight" (Prov. 8, 30). He looked at the Torah once, twice, thrice, and a fourth time. He uttered the words composing her and then operated through her. That is a lesson for men, how to study the Torah properly. ... ly. This lesson is indicated by the verse, "Then did he The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

30 אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה

קטע נוסף בוהר שהטקסט מונה, ובו נזכר הפסוק "אז ראה".

Zohar, Miketz 8:127-9:138 ספר הוהר, מקץ ח':קכ"ז-ט':קל"ח

So it is written: "Then did he see it, and declare it; he established it, yea, and searched it out. And unto Adam he said: Behold, the fear of the L-rd, that is wisdom; and to depart from evil is understanding" (Job 28, 27-28). Adam, however, though he inquired into it, did not keep it, and transgressed the command of his Master and was punished for his sin

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

31 אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה

קטע בכרך השני של הוהר שהטקסט מונה בקשר לפסוק "אז ראה".

Zohar, Vayakhel 17:227-18:238 ספר הוהר, ויקהל י"ז:רכ"ז-י"ח:רל"ח

It behoves the reader to concentrate all his mind on the words he reads, and to realize that he is the messenger of his Master, charged with the duty of communicating these words to the whole congregation, he being in the place of heaven to them. Hence, whoever would go up to read in the Torah should previously rehearse his reading at home, or else not read at all. This we learn from the giving of the Law ... on Mount Sinai, of which we read, first, "Then did he see

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

32 אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה

קטע בכרך השלישי של הוהר (רעיא מהימנא) שהטקסט מונה בקשר לפסוק זה; בגרסת כתב יד שמציינת קה"ת נאמר שהפסוק נדרש על אדם.

Zohar, Behar 11:68-12:73 ספר הוהר, בהר י"א:ס"ח-י"ב:ע"ג

33 אז ראה . . ויאמר לאדם

בגרסה שם נוסף: "(עיינן ברעיא מהימנא, זוהר III, 111b, המבאר שהדברים מתייחסים לאדם)".

הערת קה"ת

בהמשך מים רבים הנ"ל פרק קעו נוסף: "(ע' ברע"מ זח"ג קי"א ב' מפרש על אדה"ר)".

34 ויאמר לאדם

"ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה". כאן הפסוק מציין את הגעת הנשמה לגוף האדם לאחר ארבעת השלבים.

Job 28:28 איוב כ"ח:כ"ח

וַיֹּאמֶר לְאָדָם הֵן יִרְאֵת אֱלֹהֵי הָיָא חֻכְמָה וְסוֹר מִרְעַ בִּינָה:

And unto man He said: 'Behold, the fear of the L-rd, that is wisdom; And to depart from evil is understanding

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

35 ויאמר לאדם

הטקסט מציין עמוד זה בוהר בקשר לפסוק "ויאמר לאדם".

Zohar, Lech Lecha 8:51-9:60 ספר הוהר, לך לך ח':נ"א-ט':ס'

To illustrate this, R. Eleazar expounded the text: "By his hand every man sealet, that all men may acknowledge their works" (Job. 37, 7). He said: 'On the day when man's time arrives to depart from the world, when the body is broken and the soul seeks to leave it, on that day man is privileged to see things that he was not permitted to see before,

when the body was in full vigour. Three messengers stand ... over him and take an account of his life and of all that

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

36 אז ראה . . שהם די בחי

ההערה מציינת שם ביאור לקריאת הארז"ל את "אז ראה ויספרה" כארבע מדרגות.

הערת קה"ת

לקרית להארז"ל. ראה ביאורו בסה"מ תקס"ג ע' ד. ביאורו להצ"צ כרך ב ע' תקפה בסופו. באוה"ת שמות כרך ז ע' ב'תקפו "המכוון שכדי שיבא השפע מאוריס ב"ה המאציל העליון בבייע צ"ל ע"י די בחי חו"ב ומדות ודבור". וראה שם ע' ב'תקעט.

37 במדרש רבה ר"פ כי תשא פ"מ

ההערה מפנה למקומות אלה בעניין המדרש בתחילת כי תשא על "אז ראה ויספרה".

הערת קה"ת

ראה גם אוה"ת פ' כי תשא ע' איתתקנא. פי וראר כרך ז ע' ב'תקעט.

38 ובלק"ת ר"פ בראשית

ההערה אומרת שהקטע בלקוטי תורה של הארז"ל המצוטט בטקסט מתבאר שם.

הערת קה"ת

להארז"ל. נתבאר באוה"ת פ' עקב ע' תקפה. וראה שם ע' תקעט.

39 ובוהר . . ח"א דף ה' סע"א . . ח"ג קי"א ב'

הקטעים בוהר המצוינים בטקסט מצוטטים שם בידי הצמח צדק, בצירוף הערה על האופן שבו הוהר מבאר אותם.

הערת קה"ת

נזכרים באוה"ת כי תשא ע' איתתקנא דשם כי "שם פי דכ"ו על המ' שעליה נאמר ה' אלקיך בה וזהו אז ראה כו".

40 כי חלק ה' עמו

"כי חלק הו'י עמו, יעקב חבל נחלתו". הנשמה היא חלק מהו'י הנמשכת למטה עד שהיא מתלבשת בגוף.

Deuteronomy 32:9 דברים ל"ב:ט'

כִּי חֵלֶק הַיְיָ עִמּוֹ יַעֲקֹב חֵלֶק נַחֲלָתוֹ:

For the portion of the L-RD is His people, Jacob the lot of His inheritance

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים לב, ט. בלקו"ת מבאר כי חלק גוי' בענין התשובה דבחי "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה", שהיא תשובה עילאה. משא"כ באגה"ת [פ' ד-ו] מביא פסוק זה לבאר (בעיקר) הענין דתשובה תתאה. ויש לומר, ששני הענינים ישנם בהימים שבהם קוראים פי האזינו, כי בהתשובה שבעשיית (ועד"ז — בהדי' ימים שבין יוהכ"פ לסוכות) — שתי מעלות (רמב"ם הלי' תשובה פ"ב ה"ו וראה שיחה הנ"ל ס"ח): "יפה ביותר" (היינו תשובה נעלית יותר, תשובה עילאה), ו"מתקבלת היא מיד" (היינו שגם בחי' התשובה שבכל השנה, שבכללות היא תשובה תתאה — מעלת עשיית ש"מתקבלת היא מיד"). לקו"ש ח"ט ע' 215.

41 כי חלק ה' עמו

המדרש על פרשת נשא, תחילת פרק ט, שהטקסט מונה בין המקורות על "כי חלק הוי".

Bamidbar Rabbah 9 במדבר רבה ט'

42 כי חלק ה' עמו

המדרש על פרשת בלק, פרק כ, שהטקסט מונה בין המקורות על "כי חלק הוי".

Bamidbar Rabbah 20 במדבר רבה כ'

43 כי חלק ה' עמו

אחד הקטעים בוהר שהטקסט מונה על הפסוק "כי חלק הוי עמו".

Zohar, Mishpatim 3:34-43 ספר הוהר, משפטים ג':ל"ד-מ"ג

See, now. All the Names of the Holy One, blessed be He, and all subsidiary Names, ramify in different directions and are encircled in each other, as it were, and yet branch out into various paths. Only one aspect is not so scattered: and that is the one definite and particular Name, which is the heritage of the one particular people, namely, the Name TETRAGRAMMATON; for it is written: "For the portion of TETRAGRAMMATON is His people"; "And ye who cleave to ... TETRAGRAMMATON" (Deut. 32, 9, IV, 4), which signifies

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

44 כי חלק ה' עמו

קטע נוסף בוהר שהטקסט מונה על "כי חלק הוי".

Zohar, Yitro 22:400-23:409 ספר הוהר, יתרו כ"ב:ת-כ"ג:ת"ט

From the head of the King to the place where this Righteous One commences flows a holy river, the oil of anointment, which pours itself out in fulness of desire upon this earth; and the earth having received it therefrom nourishes all both above and below. Said R. Isaac: 'We read: "And the L-rd came down upon Mount Sinai" (Ex. 19, 20); "He bowed the heavens and came down" (2 Sam. 22, 10). Whither came He down? For the text tells us that He descended upon (lit. ... above) Mount Sinai

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

45 כי חלק ה' עמו

קטע בכרך השלישי של הוהר שהטקסט מונה על "כי חלק הוי".

Zohar, Emor 24:104-111 ספר הוהר, אמור כ"ד:ק"ד-ק"א

WHICH YE SHALL PROCLAIM IN THEIR APPOINTED SEASON. Israel have two portions in them-whether from the side of the King, since Israel "cleave to the L-rd", or from the side of Holiness, since they are called "men of holiness". Therefore (says the Scripture), for you it is fitting to invite them and to prepare a joyful feast before them and rejoice in :them

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

46 כי חלק ה' עמו

קטע נוסף בוהר שהטקסט מביא בעניין "כי חלק הוי עמו".

Zohar, Emor 49:327-51:335 ספר הוהר, אמור מ"ט:שכ"ז-נ"א:של"ה

R. Simeon discoursed on the verse: "I am a rose of Sharon, a lily of the valleys" (S.S. 2, 1). 'How beloved', he said, 'is the Community of Israel to the Holy One, blessed be He, so that

He continually praises Her and She continually praises Him, .having many chants and hymns in store for the King

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

47 כי חלק ה' עמו

קטע הוהר האחרון שהטקסט מביא בעניין "כי חלק הוי עמו".

Zohar, Ki Teitzei 7:51-11:61 ספר הוהר, כי תצא ז':נ"א-י"א:ס"א

48 בבחי' יעקב חבל נחלתו הוא הגוף

הערת שוליים בכתב היד מסכמת: הנשמה, ששורשה נעלה, צריכה לעבור תחילה את השלבים "נתת, בראת, יצרת, נפחת", המקבילים לארבע אותיות שם הוי, כדי לרדת ולהתלבש.

הערת קה"ת

בבוקר 788 הנ"ל בגיליון: "נת' שהנשמה ששורשה גבוה . . וכדי שתד . . להתלבש . . בתחלה . . נתת בראתי יצרתי נפחת כנגד ד' אותיות הוי' . .".

49 ואנכי איש חלק

יעקב אומר לאמו: "עשו אחי איש שער ואנכי איש חלק". המדרש דורש את הדמיון בין "חלק" ל"יחלק", במשמעות של מנה.

Genesis 27:11 בראשית כ"ז:יא

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-רֵבֶקָה אִמּוֹ הֵן עָשׂוּ אֶחָי אִישׁ שָׂעִר וְאֲנֹכִי אִישׁ חָלָק:

And Jacob said to Rebekah his mother: 'Behold, Esau my brother is a hairy man, and I am a smooth man

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

50 ואנכי איש חלק

המדרש על פרשת תולדות, שהטקסט מצטט בהקשר להערתו על "איש חלק", בקשר למילה "חלק".

Bereshit Rabbah 65:15 בראשית רבה ס"ה:ט"ו

ויאמר יעקב אל רבקה אמו: הן עשו אחי איש שער, גבר שידין, כמה דאת אמר: (ישעיה יג) ושעירים ירקדו שם. ואנכי איש חלק, כמה דאת אמר: (דברים לב): כי חלק ה' עמו. רבי לוי אמר: משל לקוון וקרח, שהיו עומדין על שפת הגורן, ועלה המון בקוון ונסתבך בשער, עלה המון בקרח ונתן ידו על ראשו והעבירו. כך, עשו הרשע מתלכלך בעונות כל ימות השנה, ואין לו במה יכפר, אבל יעקב מתלכלך בעונות כל ימות השנה, ובא יום הכפורים ויש לו במה יכפר, שנא (ויקרא טז): כי ביום הזה יכפר. רבי ...

Jacob said to Rebecca his mother: Behold, Esau my brother" is a hairy man, and I am a man of smooth skin" (Genesis 27:11). "Jacob said to Rebecca his mother: Behold, Esau my brother is a hairy [sa'ir] man" - a demon-like man, just as it says: "Demons [se'irim] will dance there" (Isaiah 13:21). "And I am a man of smooth [halak] skin" -just as it says: "For the L-rd's portion [helek] is His people" (Deuteronomy 32:9). Rabbi Levi said: This is analogous to one with a full ... head of

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

51 והנה סולם

חלומו של יעקב על סולם המוצב ארצה וראשו מגיע השמימה. הטקסט

מצטט את המדרש על פסוק זה בין המקורות העוסקים ב"חלק".

Genesis 28:12 בראשית כ"ח:י"ב

ויחלם והנה סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלקים עלים וירדים בו:

And he dreamed, and behold a ladder set up on the earth, and the top of it reached to heaven; and behold the angels of G-d ascending and descending on it.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

52 והנה סולם

המדרש על פרשת ויצא, שהטקסט מצטט על הפסוק "והנה סולם".

Bereshit Rabbah 68:12-13 בראשית רבה ס"ח:י"ב-י"ג

ויחלום והנה סולם - אמר ר' אבהו: דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין. חד בר נש אול לגבי רבי יוסי בר חלפתא. אמר ליה: חמית בחלמי, אמרין לי: אול סב פועליא דאבוך מן קפודקיא. אמר לו: ואול אבוך לקפודקיא מן יומיה? אמר לו: לא! אמר לו: זיל מני כי שריי בכרסא דביתך את משכח ליה. אמר לו: לית בהון כי! אמר לו: ואי לית בהון כי, מני מן ראשיהון לסופיהון, ומן סופיהון לראשיהון ואת משכח. אול מנא ואשכח כן. ומנין יליף לה ר' יוסי בר חלפתא מן קפודקיא. תני בר ...

He dreamed, and behold, a ladder was set on the earth, its "top was reaching the heavens, and behold, the angels of G-d were ascending and descending on it" (Genesis 28:12). "He dreamed, and behold, a ladder" - Rabbi Abbahu said: The content of dreams has no effect.). There was a certain person who came before Rabbi Yosei bar Ḥalafta. He said to him: 'I saw in my dream that they were saying to me: Go and inherit your father's business in Cappadocia.' He said to ... him: 'Has your father

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

53 אין מזל לישראל

דברי רבי יוחנן ש"אין מזל לישראל", כלומר, ישראל אינם נתונים לשליטת הכוכבים. אדמו"ר הזקן מסביר שהכוונה למזלות הכוכבים, ולא למזל שהוא שורש הנשמה עצמה.

Shabbat 156a:12-13 שבת קנ"ו א:י"ב-י"ג

איתמר, רבי חנינא אומר: מזל מהכים, מזל מעשיר, ויש מזל לישראל. רבי יוחנן אמר: אין מזל לישראל. ואזא רבי יוחנן לטעמיה, דאמר רבי יוחנן: מניין שאין מזל לישראל? שנאמר: "כזה אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו ומאותות השמים אל תחתו כי יחתו הגוים מהמה" - הם יחתו, ולא ישראל. ואף רב סבר אין מזל לישראל, דאמר רב יהודה אמר רב: מניין שאין מזל לישראל? - שנאמר: "ויוצא אותו החוצה", אמר אברהם לפני הקדוש ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

54 אשר חלק לכל העמים

השמש, הירח והכוכבים "אשר חלק ה' אלקיך אותם לכל העמים תחת כל השמים". הטקסט משתמש במילים אלה כדי לתאר את המזלות השולטים באומות.

Deuteronomy 4:19 דברים ד':ט"ט

ופניתשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים כל צבא השמים ונדחת והשתחית להם ועבדתם אשר חלק ה' אלקיך

אתם לכל העמים תחת כל השמים:

and lest thou lift up thine eyes unto heaven, and when thou seest the sun and the moon and the stars, even all the host of heaven, thou be drawn away and worship them, and serve them, which the L-RD thy G-d hath allotted unto all the peoples under the whole heaven.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

55 ה' שוכן "את דכא ושפל רוח להחיות רוח שפלים". השפע הנמשך מן המזל הוא שמחיה את הנשמה למטה.

Isaiah 57:15 ישעיהו נ"ז:ט"ו

כי כה אמר רם ונשא שכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכנז ואת דכא ושפלים רוח להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים:

For thus saith the High and Lofty One That inhabiteth eternity, whose name is Holy: I dwell in the high and holy place, With him also that is of a contrite and humble spirit, To revive the spirit of the humble, And to revive the heart of the contrite ones.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

56 ונוזלים מן לבנון

הזוהר על האזינו, שאליו מפנה הטקסט בעניין ההמשכה שבאה מ"לבנון".

Zohar, Ha'Azinu 11:221-12:231 ספר הזוהר, האזינו י"א:רכ"א- י"ב:רל"א

57 "והחכמה מאין תמצא". החסידות מפרשת "מאין" - מן האין: החכמה נמשכת מבחינה שלמעלה מהשגה.

Job 28:12 איוב כ"ח:י"ב

והחכמה מאין תמצא ואי זה מקום בינה:

But wisdom, where shall it be found? And where is the place of understanding

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

58 החכמה תחיה

"החכמה תחיה בעליה". החכמה היא ראשית התפשטותה של החיות.

Ecclesiastes 7:12 קהלת ז':י"ב

כי בצל החכמה בצל הכסף ויתרון דעת החכמה תחיה בעליה:

For wisdom is a defence, even as money is a defence; but the excellency of knowledge is, that wisdom preserveth the life of him that hath it.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

59 "באר מים חיים ונוזלים מן לבנון". המילה "נוזלים" נקשרת למזל, ו"לבנון" למקור הנעלם של השפע.

Song of Songs 4:15 שיר השירים ד':ט"ו

מעין גנים באר מים חיים ונוזלים מן לבנון:

Thou art a fountain of gardens, A well of living waters, And flowing streams from Lebanon.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

60 הערת קה"ת מפנה לEzekiel 36:35 למילים האלה.

Ezekiel 36:35 יחזקאל ל"ו:ל"ה

ואמר הארץ הלזו הנשמה היתה כגזעזעו והערים ההרבות והנשמות והנהרסות בצורות ישובו:

And they shall say: This land that was desolate is become like the garden of Eden; and the waste and desolate and ruined cities are fortified and inhabited

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 2

61 עד יעבור עמך הוי

משירת הים: "עד יעבור עמך, הוי". אדמו"ר הזקן מפרש זאת כמעבר של ישראל אל מעבר למדרגת שם הוי.

Exodus 15:16 שמות ט"ז:ט"ז

תפל עליהם אימתה ופחד בגדל ורועה ידמו כאבן עדי-עבר עמך Havayah עדי-עבר עסיו קניית:

Terror and dread falleth upon them; By the greatness of Thine arm they are as still as a stone; Till Thy people pass over, O L-RD, Till the people pass over that Thou hast gotten

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות טז, טז.

62 והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה

שיבת הרוח למקורה, שפסקה זו מזהה עם המדרגה שלמעלה מהוי, שאליה הגיעו בים.

Ecclesiastes 12:7 קהלת י"ב:ז

וישב העפר על-הארץ כשהיה והרוח תשוב אל-האלקים אשר נתנה:

And the dust returneth to the earth as it was, and the spirit returneth unto G-d who gave it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 3

63 ועיני בבחי פי יתרו

ההערה מציינת את העמוד בפירושו של רבנו בחיי על "לא תשא את שם", שאותו מצטט המאמר בעניין "והרוח תשוב".

הערת קה"ת

בהוצאת שעול עי קצו. הלשון נעתק באוה"ת פי בראשית כרך ג תקכב, א.

64 בשנת היובל הזאת תשובו

"בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו". הרעיא מהימנא משווה את השיבה הזאת לשיבת הרוח אל מקורה.

Leviticus 25:13 ויקרא כ"ה:י"ג

בשנת היובל הזאת תשובו איש אל-אחוזתו:

In this year of jubilee ye shall return every man unto his possession

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ויקרא כה, יג.

65 בשנת היובל הזאת תשובו

הקטע ברעיא מהימנא על פרשת בהר, המצוטט בטקסט, הקושר בין "והרוח תשוב" לבין "תשובו" של היובל.

Zohar, Behar 5:16-22 ספר הזהר, בהר ה':ט"ז-כ"ב

66 "וימצאו איש מקושש עצים ביום השבת". אלה מילות הפתיחה של המאמר על היובל שהטקסט מצטט.

Numbers 15:32 במדבר ט"ו:ל"ב

ויהיו בני-ישראל במדבר וימצאו איש מקושש עצים ביום השבת:

And while the children of Israel were in the wilderness, they found a man gathering sticks upon the sabbath day

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

67 סד"ה וימצאו איש מקושש עצים

שם היובל מכונה "שבת שבתון" ומקושר לזמן מנחה של שבת ול"עת רצון". חטאו של מקושש העצים מוסבר כעקירת דבר ממקורו, כך שהוא נעשה לישות נפרדת במקום להיות בטל במקור שמעניק לו קיום.

הערת קה"ת

לעיל שלה מב, ד.

68 וסד"ה והיה ביום ההוא

המאמר מסביר את עניינו של "השופר הגדול": השופר של ראש השנה ממשיך את שם הוי, את האור המקיף את כל העולמות, אל שם אדני-י (מלכות), ומאחד את כיסא הדין עם מידת הרחמים.

הערת קה"ת

לעיל ס, ב.

69 "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול". אלה מילות הפתיחה של המאמר השני שהטקסט מצטט.

Isaiah 27:13 ישעיהו כ"ז:י"ג

והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובא האבדים בארץ אשר והנחלים בארץ מצרים והשתחוו לה' בהר הקדש בירושלם:

And it shall come to pass in that day, That a great horn shall be blown; And they shall come that were lost in the land of Assyria, And they that were dispersed in the land of Egypt; And they shall worship the L-RD in the holy mountain at Jerusalem

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 4

70 עד יעבור עמך הוי

"עד יעבור עמך הוי" — כלומר, לעבור אל מעבר למדרגת הוי.

Exodus 15:16 שמות ט"ו:ט"ז

תפל עליהם אימתה ופחד בגדל ורועה ידמו כאבן עדי-עבר עמך Havayah עדי-עבר עסיו קניית:

Terror and dread falleth upon them; By the greatness of Thine arm they are as still as a stone; Till Thy people pass over, O L-RD, Till the people pass over that Thou hast gotten

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

71 "לעברך כברית הוי אלקיך", שהמאמר על ניצבים מפרש בדומה ל"עד

Point, none other knowing it save Elohim, the One who as-
... cends ever higher
The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

77 עין לא ראתה אלקים וולתך

הזוהר על פינחס, המובא בטקסט, על הפסוק "עין לא ראתה".
Zohar, Pinchas 83:510-84:519 ספר הזוהר, פנחס פ"ג:תק"י-פ"ד:תק"יט

78 עין לא ראתה אלקים וולתך

הזוהר על ואתחנן, המובא בטקסט, על אותו פסוק.
Zohar, Vaetchanan 21:142-23:151 ספר הזוהר, ואתחנן כ"א:קמ"ב-
כ"ג:קנ"א

R. Abba said: 'Happy is thy portion. The Torah testifies of
them saying, "Eye hath not seen, O G-d, beside thee what he
shall do for him that waiteth for him" (Isa. 64, 4).' R. Judah
said to him: 'The Companions have already asked: Why is it
"written here, "he shall do", and not "thou shalt do
The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

79 "עין לא ראתה אלקים וולתך, יעשה למחכה לו". דברי הזוהר על פסוק זה
מובאים כדי להסביר את הביטוי "לא אלקים".

Isaiah 64:3 ישעיהו ס"ד:ג

ומעולם לא־שמעו לא האזינו עין לא־ראתה אלקים וולתך יעשה
למחכה־לו:

And whereof from of old men have not heard, nor perceived
by the ear, neither hath the eye seen a G-d beside Thee, who
.worketh for him that waiteth for Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

80 והרוח תשוב

מדרש רבה על משפטים, פרק 31, שהטקסט מצטט כמקור המזכיר את
"והרוח תשוב".

Shemot Rabbah 31:15 שמות רבה ל"א:ט"ו

... ראו כמה הלויית ואיני נוטל רבית, ומה הלויית הארץ ואינה
נוטלת רבית, אלא אני נוטל הקרן שהלויית, והיא נוטלת את שלה,
שנאמר (קהלת יב): וישוב העפר על הארץ כשהיה, והרוח תשוב אל
האלקים אשר נתנה. אוי למי שנוטל רבית, מה נאמר בו? כנשך נתן
ותרבית לקח וחי לא יחיה. משל למלך, שפתח לאחד אוצרו. התחיל
מונה בו עניים, הורג בו אלמנות, מבזה בו אביונים, מפשיט בו בני
אדם, ועושה אותם ערומים, ועשה בו חמס וגזל, וממלא אותו שקר
ומפסיד אוצרו של מלך. כך הקב"ה פותח אוצרות, ונותן לבריות
מכספו ...

Another matter, "you shall not be as a creditor to him," that
is what is written: "It is good for a man to be gracious and to
lend, conducting his affairs with justice" (Psalms 112:5).
Come and see all the creations of the Holy One blessed be
He borrow from one another. The day borrows from the
night, and the night borrows from the day, but they do not
litigate with each other like people, as it is stated: "Day to
day gives utterance; [night to night renders understanding]"
... (Psalms

Daat Shemot Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022
(CC-BY)

יעבור עמך" — לעבור אל מעבר להוי.

Deuteronomy 29:11 דברים כ"ט:יא

לְעָבְרָךְ בְּבְרִית ה' אֱלֹהֶיךָ וּבְאֲתָלוּ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ כָּרַת עִמָּךְ הַיּוֹם:

that thou shouldest enter into the covenant of the L-RD thy
G-d—and into His oath—which the L-RD thy G-d maketh
;with thee this day

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

72 ע"פ שוש אשיש

שם מציע אדמו"ר הזקן ש"תגל נפשי באלקי" דומה ל"הוי יהיה לי לאלקים"
— מדרגה שלמעלה משם הוי, שאליה מגיעים כל ישראל בעשרת ימי
תשובה. הקטע עצמו מפנה למאמר על שמיני עצרת העוסק ב"חלקי אלקים
לעולם", המאמר השני המצוטט כאן.

הערת קה"ת

לעיל פ' נצבים.

73 "שוש אשיש בהוי", תגל נפשי באלקי". המאמר על פסוק זה מסביר את
מדרגת אלקים שאליה הוא מתייחס כאן.

Isaiah 61:10 ישעיהו ס"א:י

שׁוֹשׁ אֲשִׁישׁ בַּה' תִּגַּל נַפְשִׁי בְּאֱלֹהֵי כִי הִלְבִּישָׁנִי בְּגָדֵי־יִשְׁעַ מְעִיל צִדְקָה
יַעֲטֵנִי כָחֶתָן וְכַהֵן פָּאֵר וְכַפְלֵה תַעֲדָה כְּלִיָּהּ:

I will greatly rejoice in the L-RD, My soul shall be joyful in
my G-d; For He hath clothed me with the garments of salva-
tion, He hath covered me with the robe of victory, As a bride-
groom putteth on a priestly diadem, And as a bride adorneth
.herself with her jewels

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

74 ובד"ה ביום השמיני עצרת

הקטע מפנה למאמר זה, שבו "תשובה קדמה לעולם" היא "עד יעבור עמך
הוי", ועליה נאמר "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה"; הוא מסביר
שזהו פירוש "חלקי אלקים לעולם". עוד נאמר שם שביום הכיפורים,
בנעילה, מגיעים כל ישראל לתשובה זו באמירת "הוי הוא האלקים" —
למעלה מהוי — מכוח "לפני הוי תטהרו".

הערת קה"ת

לקמן פה, ב.

75 צור לכבי וחלקי אלקים לעולם

"צור לכבי וחלקי אלקים לעולם". המאמר על שמיני עצרת מסביר שאלקים
כאן הוא המדרגה שלמעלה מהוי.

Psalms 73:26 תהילים ע"ג:כ"ו

כָּלֵה שְׁאָרִי וּלְכָבִי צוּר־לִכְבִּי וְחֻלְקֵי אֱלֹהִים לְעוֹלָם:

My flesh and my heart faileth; But G-d is the rock of my
.heart and my portion for ever

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

76 עין לא ראתה

הזוהר על ויקהל, שהטקסט מביא להרחבה בנושא זה.

Zohar, Vayakhel 24:308-316 ספר הזוהר, ויקהל כ"ד:ש"ח-ש"ט

Concerning all this it is written: "No eye hath seen beside
thee, O G-d" (Isa. 64, 3), which is an allusion to the holy
Lower Point that alone has knowledge of the Lower Eden
which is hidden in the Garden, there being none other that
has knowledge of it. Again, "beside thee, O Elohim," alludes
to the Higher Eden, which is identical with the mystery of
the world to come, with the principle that knows the Lower

81 והרוח תשוב

מדרש רבה על מצורע, פרק 18, הדורש את הפסוקים החותמים את קהלת, ובהם "והרוח תשוב".

Vayikra Rabbah 18 ויקרא רבה י"ח

82 והרוח תשוב

המדרש על קהלת על פסוק זה, שהטקסט מצטט.

Kohelet Rabbah 12:7 קהלת רבה י"ב:ז

וְיָשָׁב הָעֶפֶר עַל הָאֶרֶץ כְּשֶׁהָיָה, רַבִּי פִנְחָס וְרַבִּי חֵלְקִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי סִימֹן, אֵימָתִי וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹקִים אֲשֶׁר נָתַןָהּ, לְכַשְׁיִשׁוֹב הָעֶפֶר עַל הָאֶרֶץ, וְאֵם לֹא (שמואל א כה, כט): נִפְשׁ אֵיכָיֶדֶד יִקְלָעָנָהּ וּגְוִי. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי בְּשֵׁם רַבִּי אֲבָדִימִי דְחִיפָם, לְכַנֵּן חֶבֶר שְׁמֶסֶר לְכַנֵּן עִם הָאֶרֶץ כְּכֹר שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה, וְאָמַר לוֹ רָאָה שְׁאֵנִי טְהוֹר וּבֵיתִי טְהוֹר וְכָלִי טְהוֹרִים, וְכֹכֶר זֶה שְׁאֵנִי נֹתֵן לָךְ טְהוֹרָה הִיא, אִם אַתָּה מְחַזְרָהּ לִי כְדָרָה שְׁנֵתִתִּיהָ לָךְ מוֹטָב, וְאֵם לֹא הָרִינִי ...

and the dust returns to the earth as it was; and the spirit re-“ turns to G-d, who provided it” (Ecclesiastes 12:7). “And the dust returns to the earth as it was” – Rabbi Pinḥas and Rabbi Ḥilkiya [said] in the name of Rabbi Simon: When is it that “the spirit returns to G-d, who provided it”? It is when “the dust returns to the earth [as it was].” If not, “may He cast away the souls of your enemies...” (I Samuel 25:29). Rabbi ... Shmuel bar Naḥmani [said] in the name Midrash Rabbah -- TE (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

83 והרוח תשוב

הזוהר על תרומה (141b to 142a), שהטקסט מצטט, ובו מוסבר "והרוח תשוב" כעליית הרוח מגן עדן התחתון לגן עדן העליון.

Zohar, Terumah 28:280-29:288 ספר הזוהר, תרומה כ"ח:רפ"ב-כ"ט:רפ"ח

84 והרוח תשוב

הזוהר על משפטים, שגם אותו הטקסט מצטט בהקשר של "והרוח תשוב".

Zohar, Mishpatim 3:64-76 ספר הזוהר, משפטים ג':ס"ד-ע"ו Ear hath not heard, nor eye seen... what he doeth to him“ who waiteth for him” (Isa. 64, 3): as that “daughter”, the soul, has done her work in this world, so will the Holy One “do” His work on her in the world to come.’. Then the old man prostrated himself in prayer, wept again, and continued: IF HE TAKE HIM ANOTHER ONE, HER FOOD, HER RAIMENT, AND HER CONJUGAL COHABITATION SHALL HE NOT DIMINISH. What does it mean by saying, “If he take ... him another one”? Does it The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

85 פ"ד דאבות יפה שעה א' של קורת רוח

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת
מ"ז.

86 "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה". את המילה "רוח" מפרשים כרוח השבה למקורה.

Pirkei Avot 4:17 משנה אבות ד':יז

הוא הִיָּה אֹמֵר, יִפֶּה שְׂעָה אַחַת בְּתַשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּעוֹלָם הַזֶּה, מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְיִפֶּה שְׂעָה אַחַת שֶׁל קוֹרַת רוּחַ בְּעוֹלָם הַבָּא, מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה:

He used to say: more precious is one hour in repentance and good deeds in this world, than all the life of the world to come; And more precious is one hour of the tranquility of the world to come, than all the life of this world

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

87 דבזהר תרומה . . ומדרגת הרוח

ההערה מפנה למאמר זה של הרבי בעניין דברי הזוהר על פרשת תרומה ומדרגת הרוח שבין נפש, רוח ונשמה.

הערת קה"ת

ראה אתם נצבים תשלי"ו.

88 בזוהר ב' בראשית (דל"ז ע"ב

הקטע מצטט את דברי הזוהר על "לא ידון רוחי באדם": בדורות הראשונים נהר המשיך רוח מעץ החיים אל בני האדם, ולכן הם חיו שנים רבות; לאחר שחטאו, הסתלקה הרוח העליונה. על פי דברי מקדש מלך מוסבר שנשמותיהם באו אז בעיקר מז"א, שקיבל מאריך אנפין, שכן "אורך ימים מאריך".

הערת קה"ת

ראה גם לעיל פ' אמור לו, ד.

89 לא ידון רוחי

"רוחי לא ידון באדם לעולם". הזוהר מפרש זאת כהסתלקות הרוח העליונה מן האנושות.

Genesis 6:3 בראשית ו':ג

וַיֹּאמֶר ה' לֹא יִדּוֹן רוּחִי בָאָדָם לְעֹלָם בְּשָׁגֵם הוּא בָּשָׂר וְהָיוּ יָמָיו מָאָה וָעֶשְׂרִים שָׁנָה:

And the L-RD said: 'My spirit shall not abide in man for ever, for that he also is flesh; therefore shall his days be a hundred and twenty years

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ו, ג.

90 קודשא ב"ה אתער רוחא דחיי דלעילא

הזוהר על בראשית, המובא בטקסט: כאשר בני האדם זוכים, ה' מעורר את רוח החיים העליונה.

Zohar, Bereshit 48:470-49:479 ספר הזוהר, בראשית מ"ח:ת"ע-מ"ט:תע"ט

91 רוחא דחיי דלעילא

המקום השני בזוהר על בראשית שהטקסט מביא כמקור לרוח החיים העליונה.

Zohar, Bereshit 99:419-101:428 ספר הזוהר, בראשית צ"ט:ת"י"ט-ק"א:תכ"ח

AND THE L-RD SAID, MY SPIRIT SHALL NOT STRIVE WITH MAN FOR EVER, FOR THAT HE ALSO IS FLESH. R. Eleazar said: 'When G-d created the universe, He ordained that this world should be served from the world above. Hence when

mankind are virtuous and walk in the right path, G-d puts in motion the spirit of life from above until it comes to the place where Jacob abides.

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

92 | "ורוח אלקים מרחפת על פני המים". המדרש מפרש זאת כרוחו של משיח.

Genesis 1:2 בראשית א':ב'

וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ וְחָשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹקִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמַּיִם:

Now the earth was unformed and void, and darkness was upon the face of the deep; and the spirit of G-d hovered over the face of the waters.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

93 | ונחה עליו רוח ה'

"ונחה עליו רוח הוי", נאמר על משיח.

Isaiah 11:2 ישעיהו י"א:ב'

וְנָחָה עָלָיו רוּחַ ה' רוּחַ חֵכְמָה וּבִינָה רוּחַ עֲצָה וּגְבוּרָה רוּחַ דַּעַת וְיִרְאַת ה' And the spirit of the L-RD shall rest upon him, The spirit of wisdom and understanding, The spirit of counsel and might, The spirit of knowledge and of the fear of the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

94 | המדרש: הרוח המרחפת על פני המים היא רוחו של משיח, שבאה בזכות התשובה, הנמשלה למים.

Bereshit Rabbah 2:4 בראשית רבה ב':ד'

ר"ש בן לקיש פתר קריא בגליות. "וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ" זה גלות בבל שנאמר (ירמיה ד, כג): "ראיתי את הארץ והנה תהו". "וְבֹהוּ" זה גלות מדי (אסתר ו, ד): "ויבהילו להביא את המן". "וְחָשֶׁךְ" זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן שהיתה אומרת להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל. "עַל פְּנֵי תְהוֹם" זה גלות ממלכת הרשעה שאין להם חקר כמו התהום מה התהום הזה אין לו חקר אף הרשעים כן. "וְרוּחַ אֱלֹקִים מְרַחֶפֶת" זה רוחו של מלך המשיח היאך מה דאת אמר (ישעיה יא, ב): "ונחה ...

Rabbi Shimon ben Lakish interpreted the verses regarding the [four] kingdoms. "The earth was emptiness" – this is the Babylonian kingdom, as it is stated: "I have seen the land, and behold, it was emptiness and disorder" (Jeremiah 4:23). "And disorder [vavohu]" – this is the Median kingdom, [as it is stated:] "They hastened [vayavhilu] to bring Haman" (Es-ther 6:14). "And darkness"– this is the Greek kingdom, which darkened Israel's eyes with their edicts, as they used ... to say to them: 'Write on the horn of a bull that you

Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

95 | "שפכי כמים לכך נוכח פני ה'". המדרש מביא פסוק זה כדי להראות שהתשובה נמשלה למים.

Lamentations 2:19 איכה ב':י"ט

קוּמִי רִנִּי בַלִּילָה לְרֹאשׁ אֲשֶׁמְרוֹת שְׁפָכִי כַּמִּים לִבִּי נֹכַח פְּנֵי אֲדֹנָי שְׂאִי אֶלְיוֹ כַּפָּי עַל־נַפְשׁ עוֹלָלָיךָ הַעֲטוּפִים בְּרָעַב בְּרֹאשׁ כָּל־חֻצוֹת:

Arise, cry out in the night, At the beginning of the watches; Pour out thy heart like water Before the face of the L-rd; Lift up thy hands toward Him For the life of thy young children, 'That faint for hunger At the head of every street

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

96 | הוזהר מדבר על הנשמה העליונה העולה אל מעיין עתיק העתיקים, הנסתר מכול. מכאן שהעלייה מרחיקה הרבה מעבר לגן עדן.

Zohar, Terumah 29:285 ספר זוהר, תרומה כ"ט:רפ"ה

97 | הוזהר על שלח מתאר שלושה עולמות, שהעליון שבהם הוא העולם של "עין לא ראתה". יחד עם פירוש הרמ"ו, הוא תואם את ההסבר כאן.

Zohar, Sh'lach 6:39-8:49 ספר זוהר, שלח לך ו':ל"ט-ח':מ"ט

Similarly man has three worlds. The first is the one which is called "the world of separation", in which man both is and is .not; as we look at him he departs and vanishes

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

פסקה 5

98 | ובס"י איתא אחת רוח אלקים חיים

ההערה מפנה לדיון שם על דברי ספר יצירה אלה.

הערת קה"ת

פ"א, מ"א. אוה"ת פ' במדבר ע' לא.

99 | אחת רוח אלקים חיים

ספר יצירה מונה את הראשונה מבין עשר הספירות כ"רוח אלקים חיים". הפרדס מזהה אותה עם כתר, הבחינה שמעל חכמה.

Sefer Yetzirah 1:9 ספר יצירה א':ט'

עשר ספירות בלימה, אחת רוח אלקים חיים ברוך ומבורך שמו של חי העולמים קול ורוח ודבור וזהו רוח הקדש:

The following are the ten categories of existence out of nothing : 1) The spirit of the living G-d, praised and glorified be the name of Him who lives to all eternity. The articulate word of creative power, the spirit and the word are what we .call the holy spirit

Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain) • Sefer Yezirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain)

100 | עד יערה עלינו רוח ממרום

"עד יערה עלינו רוח ממרום, והיה המדבר לכרמל". חזרת הרוח העליונה.

Isaiah 32:15 ישעיהו ל"ב:ט"ו

עַד־יַעְרָה עָלֵינוּ רוּחַ מִמְרוֹם וְהָיָה מְדָבֵר לְכַרְמֶל וְהַכְרָמַל לִיעֵר יִחְשָׁב:

Until the spirit be poured upon us from on high, And the wilderness become a fruitful field, And the fruitful field be .counted for a forest

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י לב, טו.

101 | ונחה עליו רוח

"ונחה עליו רוח הוי" – נאמר על המשיח.

Isaiah 11:2 ישעיהו י"א:ב'

וְנָחָה עָלָיו רוּחַ ה' רוּחַ חֵכְמָה וּבִינָה רוּחַ עֲצָה וּגְבוּרָה רוּחַ דַּעַת וְיִרְאַת ה' And the spirit of the L-RD shall rest upon him, The spirit of wisdom and understanding, The spirit of counsel and might, The spirit of knowledge and of the fear of the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

102 ונחה עליו רוח

הזוהר על הפסוק הזה, העוסק במשיח, מובא במאמר בקשר לרוח העליונה.
Zohar, Idra Rabba 9:63-10:73 ספר הזוהר, האדרא רבא ט"ס"ג-י"ע"ג

103 בשעתא דרוחא דכל רוחין ארים בסימו דנשמתא

הזוהר מדבר על הזמן שבו רוח כל הרוחות מעלה את מתיקות הנשמה.

Zohar, Lech Lecha 1:3-2:8 ספר הזוהר, לך לך א:ג-ב:ח

A herald proclaimeth lustily: "To you we speak, exalted holy ones; who is there among you whose ears are quick to hear and whose eyes are open to see and whose heart is alert to perceive, what time the spirit of all spirits culls the sweet effluence of the inner soul, and a voice goes forth from there?" saying, Disperse, ye hosts, to the four corners of the world

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

במשמעותו הפשוטה הפסוק מדבר על כך שה' אוסף אליו את רוחו ואת נשימתו של האדם; אדמו"ר הזקן מפרש זאת כהמשכת רוחו של ה' אל האדם המכוון את לבו אליו.

Job 34:14 איוב ל"ד:י"ד

אִם-יָשִׁים אֱלֹהִי לְבוֹ רֹחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ אֵלָיו יֹאסֶף:

If He set His heart upon man, If He gather unto Himself his spirit and his breath

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

105 רוח אמשך רוח ואייתי רוח

הזוהר בפרשת תרומה אומר: "רוחא אמשך רוחא ואייתי רוחא". הרוח העולה באדם מושכת רוח מלמעלה.

Zohar, Terumah 64:660-66:669 ספר הזוהר, תרומה ס"ד:תרס"ט-ס"ו:תרס"ט

Hence, "Thou shalt love" is the first outstretching of the right hand to love the Holy One, blessed be He, with that close attachment which the right hand symbolizes. If a man loves G-d, then G-d stretches out His right hand to him to receive and welcome him with love. Everything in the world depends on the will; spirit rouses spirit, and the spirit in man turned yearningly in love to Him brings down the Divine Spirit. When a man's love to the Holy One is roused, ... "the "right hand

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

106 רוח האדם העולה למע'

"מי יודע אם רוח בני האדם עולה היא למעלה?" הערת קה"ת מביאה זאת כמקור לביטוי.

Ecclesiastes 3:21 קהלת ג:כ"א

מִי יוֹדֵעַ רוּחַ בְּנֵי הָאָדָם הָעֹלָה הִיא לְמַעַלָּה וְרוּחַ הַבְּהֵמָה הִיִּרְדָּת הִיא לְמַטָּה לְאַרְצָא:

Who knoweth the spirit of man whether it goeth upward, and the spirit of the beast whether it goeth downward to the earth?

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

קהלת ג, כא.

107 רוחו ונשמתו מבחי' סוכ"ע

ההערה מפנה להערת הרבי שם על "רוחו ונשמתו" שמבחינת סוכב.

הערת קה"ת

ראה הערת כ"ק אדמו"ר באוה"ת פ' שמות ע' פב בשולי העמוד.

108 הפסוק שעליו מבסס המדרש את ההנגדה בין "נפיהה" בעולם הזה לבין "נתינה" לעתיד.

Genesis 2:7 בראשית ב':ז

וַיִּצְרֶה ה' אֱלֹקִים אֶת־הָאָדָם עֹפֶר מִן־הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפּוֹ נְשָׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה:

Then the L-RD G-d formed man of the dust of the ground, and breathed into his nostrils the breath of life; and man became a living soul

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

109 לפיכך מת אבל לעתיד בנתינה

המדרש אומר: מכיוון שבעולם הזה הנשמה ניתנת באמצעות נפיהה, האדם מת; לעתיד היא תינתן באמצעות נתינה, כפי שנאמר ביחזקאל.

Bereshit Rabbah 14:8 בראשית רבה י"ד:ח

מן האדמה - רבי ברכיה ורבי חלבו בשם רבי שמואל בר נחמן אמרו: ממקום כפרתו נברא, היך מה דאת אמר (שמות כ): מזבח אדמה תעשה לי. אמר הקב"ה הרי אני בורא אותו ממקום כפרתו, והלואי יעמוד. ויפח באפיו, מלמד שהעמידו גולם מן הארץ ועד הרקיע וזרק בו את הנשמה, לפי שבעולם הזה בנפיהה, לפיכך מת, אבל לעתיד בנתינה, שנאמר (יחזקאל לו): ונתתי רוחי בכם וחייתם:

From the ground [adama]" - Rabbi Berekhya and Rabbi Helbo said in the name of Rabbi Shmuel bar Nahman: From the place of his atonement he was created, just as it says: "You shall make for Me an altar of earth [adama]" (Exodus 20:21). The Holy One blessed be He said: 'I will create him from the place of his atonement; then there is hope that perhaps he will endure.' "And breathed into his nostrils" - this teaches that He stood up his [Adam's] lifeless mass from the ... earth to

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

110 ונתתי רוחי בכם וחייתם

"ונתתי רוחי בכם וחייתם". חזון תחיית העצמות היבשות.

Ezekiel 37:14 יחזקאל ל"ז:יד

וְנָתַתִּי רוּחִי בְכֶם וְחִיִּיתֶם וְהִנַּחֲתִי אֶתְכֶם עַל־אֲדָמְתְּכֶם וַיְדַעְתֶּם כִּי־אֲנִי ה' דְּבַרְתִּי וְעָשִׂיתִי נְאֻם־ה'

And I will put My spirit in you, and ye shall live, and I will place you in your own land; and ye shall know that I the L-RD have spoken, and performed it, saith the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

יחזקאל לו, יד.

111 והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה

המילה "נתן" מקשרת את הפסוק ל"ונתתי רוחי": למדרגת ה"נתינה" מגיעים באמצעות תשובה.

Ecclesiastes 12:7 קהלת י"ב:ז

וַיָּשָׁב הָעֹפֶר עַל־הָאָרֶץ כְּשֶׁהָיָה וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל־הָאֱלֹקִים אֲשֶׁר נָתַנָּה:

And the dust returneth to the earth as it was, and the spirit returneth unto G-d who gave it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

112

לפני המבול אמר ה': "לא ידון רוחי באדם לעולם". אדמו"ר הוקן מפרש זאת כהסתלקות הרוח העליונה.

Genesis 6:3 בראשית ו:ג

וַיֹּאמֶר ה' לֹא־יָדוֹן רוּחִי בָאָדָם לְעֹלָם בְּשָׁגֹם הוּא בָשָׂר וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה:

And the L-RD said: 'My spirit shall not abide in man for ever, for that he also is flesh; therefore shall his days be a hundred and twenty years'.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 6

113 ונתתי רוחי

"וואת רוחי אתן בקרבכם, וחיייתם" — המדרגה שתאיר בגוף לעתיד לבוא.

Ezekiel 37:14 יחזקאל ל"ד:יד

וְנָתַתִּי רוּחִי בָכֶם וְחַיִּיתֶם וְהִנַּחֲתִי אֶתְכֶם עַל־אֲדָמְתְּכֶם וַיְדַעְתֶּם כִּי־אֲנִי ה' דְּבַרְתִּי וְעָשִׂיתִי נְאֻמֹּתַי

And I will put My spirit in you, and ye shall live, and I will place you in your own land; and ye shall know that I the L-RD have spoken, and performed it, saith the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

114 ויתן אל משה

"ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו בהר סיני, שני לוחות העדות".

Exodus 31:18 שמות ל"א:י"ח

וַיִּתֵּן אֶל־מֹשֶׁה כְּכֹלְתּוֹ לְדַבֵּר אֹתוֹ בְּהַר סִינַי שְׁנֵי לַחַת הָעֵדֻת לַחַת אֶבֶן כְּתָבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹקִים:

And He gave unto Moses, when He had made an end of speaking with him upon mount Sinai, the two tables of the testimony, tables of stone, written with the finger of G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

115 ויתן אל משה כי ה' יתן חכמה

המדרש על כי תשא, פרק מא, שהטקסט מצטט על "ויתן אל משה", יחד עם הפסוק "כי הוי' יתן חכמה".

Shemot Rabbah מ"א:ו'

... מה עשה הקב"ה? משהשלים מי יום, נתן לו הקב"ה את התורה מתנה, שנאמר: ויתן אל משה. וכי כל התורה למד משה?! כתיב בתורה (איוב יא): ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים, ולארכעים יום למדה משה?! אלא כללים למדהו הקב"ה למשה. הוי, ככלותו לדבר אתו. שני לוחות העדות מהו שני לוחות? כנגד שמים וארץ, כנגד חתן וכלה, כנגד שני שושבינין, כנגד העולם הזה והעוה"ב. שני לוחות העדות אמר רבי חנינא: לחת כתיב, לא זו גדולה מזו. לוחות אבן ולמה של אבן? שרובן של עונשין שבתורה בסקילה, לכך נאמר: לחות אבן. ...

Another matter, "He gave to Moses," Rabbi Abahu said: All forty days that Moses spent above, he would study Torah and forget. He said to Him: 'Master of the universe, I have forty days and I do not know anything.' What did the Holy One blessed be He do? After he completed forty days, the Holy One blessed be He gave him the Torah as a gift [matana], as it is stated: "He gave [vayiten] to Moses." Did Moses learn ... the entire Torah? It is written regarding the Torah: "Its

Daat Shemot Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

116 כי ה' יתן חכמה

"כי הוי' יתן חכמה, מפיו דעת ותבונה".

Proverbs 2:6 משלי ב:ו'

כִּי־יֵתֵן חֲכָמָה מִפִּי דַעַת וְתִבְוֵנָה:

For the L-RD giveth wisdom, Out of His mouth cometh ;knowledge and discernment

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 7

117 מתנה טובה יש לי בבית גזי

ה' אמר למשה: "יש לי מתנה טובה באוצרי, ושבת שמה". מתנה מלמעלה, מעבר למה שאדם זכאי לו בזכות מעשיו.

Shabbat 10b:4-5 שבת י"ב:ד-ה'

... תִּנָּא נָמִי הָכִי: "לְדַעַת כִּי אֲנִי ה' מְקַדְּשְׁכֶם", אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: מִתְּנָה טוֹבָה יֵשׁ לִי בְּבֵית גִּזְי וְשִׁבְתָּ שְׁמָה, וְאֲנִי מִבְּקִשׁ לִיתֵנָה לְיִשְׂרָאֵל, לָךְ וְלְהוֹדִיעֶם. מִכָּאן אָמַר רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: הַנּוֹתֵן פֶּת לְתִינוּק, צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לְאָמוֹ. מֵאֵי עֲבִיד לָקָה? אָמַר אֲבִי: שְׂאִיף לָקָה מִשְׁחָא, וְנָמְלִי לָקָה כּוּחָלָא. וְהָאִידְנָא דְחִיִּישִׁינָן לְכַשְׁפִּים מֵאִי? אָמַר רַב פִּפְא: שְׂאִיף לָקָה מֵאוֹתוֹ הַמִּין. אִינִי וְהָאִמַר רַב חָמָא (בַּר) [בְּרַבִּין] חֲנִינָא: הַנּוֹתֵן מִתְּנָה לְחִבְרִי אִין צָרִיךְ ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

Zohar III, 122b ז"ג קכב, ב

הערת קה"ת

שבת י"ב, ב. וש"נ. ז"ג קכב, ב.

118 מתנה טובה יש לי בבית גזי

קטע בוזהר שהערת קה"ת מביאה לצד דברי התלמוד על מאמר זה.

Zohar, Nasso 4:30-38 ספר הזוהר, נשא ד':ל-ל"ח

119 וממדבר מתנה

"וממדבר מתנה" — שם מקום שפירושו "מתנה". הטקסט מצטט את המאמר שמבאר זאת.

Numbers 21:18 במדבר כ"א:י"ח

בְּאֵר תְּפֹרוּהָ שָׂרִים כְּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם בְּמַחֲזֶקֶת בְּמִשְׁעֲנֹתָם וּמִמְדָּבָר מִתְּנָה:

The well, which the princes digged, Which the nobles of the people delved, With the sceptre, and with their staves. And ;from the wilderness to Mattanah

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

120

שיעור תרומה: בעין יפה נותנים אחד מארבעים, בעין בינונית — אחד מחמישים, ובעין רעה — אחד משישים.

Mishnah Terumot 4:3 משנה תרומות ד:ג'

שְׁעוֹר תְּרוּמָה, עֵין יָפָה, אֶחָד מֵאַרְבָּעִים. בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים, מְשֻׁלָּשִׁים. וְהַבִּינוּנִית, מִחֲמִשִּׁים. וְהָרָעָה, מִשִּׁשִּׁים. תֵּרֶם וְעָלָה בִּידוֹ אֶחָד מִשִּׁשִּׁים, תְּרוּמָה, וְאִינוּ צָרִיךְ לְתֵרֶם. תֵּזֵר וְהוֹסִיף, חֵיב בְּמַעֲשָׂרוֹת. עָלָה בִּידוֹ מִשִּׁשִּׁים וְאֶחָד, תְּרוּמָה, וְיִחְזוֹר וְיִתֵּרֶם כְּמוֹת שְׁהָא לְמוֹד, בְּמִדָּה וּבְמִשְׁקָל וּבְמִנְיָן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵף שְׁלָא מִן הַמֶּקֶף:

The amount of terumah: A generous amount: one fortieth. Beth Shammai say: one thirtieth. The average amount: one

fiftieth. A stingy amount: one sixtieth. If he gave terumah and discovered that it was only one sixtieth, his terumah is valid and he need not give again. If he does go back and add to it, [the extra amount] is liable to tithes. If he found that it was only one sixty-first it is valid, but he must give terumah again according to his established practice, in measure, weight or number ...

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

121 נותן בעין יפה הוא נותן

העיקרון שמי שנותן — נותן בעין יפה. בהערת קה"ת מצוין שניסוח זה הוא של הברטנורא ושל הרשב"ם, ואילו בתלמוד עצמו נאמר "הנותן".

Bava Batra 65a:10-11 כבא בתרא ס"ה א:י"א

ולא היא - מי לא תנן: במה דברים אמורים - במוכר, אבל בנותן מתנה - נותן את כולו? אלא מאן דיהיב מתנה - בעין יפה יהיב; הלא נמי, מאן דיהיב מתנה - בעין יפה יהיב. מתנני המוכר את הבית - מכר את הדלת, אבל לא את המפתח; מכר את המכתשת קבועה, אבל לא את המיטלטלת; מכר את האיציטרכיל, אבל לא את הקלת; ולא את התנור ולא את הכיריים. בנמן שאמר לו: "הוא וכל מה שבתוכו" -

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ב"ב סה, א. לי הרע"ב סופ"ד דב"ב ולי הרשב"ם שם (נג, א. סה, א. עא, א) כי לשון הש"ס (שם) מאן דיהיב וכו'. [כ].

122 במשנה פ"ד דתרומות

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

מ"ג.

123 כי תשמע בקול בענין לעשות הישר בעיני ה'

"והיה אם שמוע תשמע בקול הוי' אלקיך... לעשות הישר בעיני הוי' אלקיך". המאמר על פסוק זה מסביר שני אופנים של השגחה.

Deuteronomy 13:19 דברים י"ג:י"ט

כי תשמע בקול ה' אלקיך לשמור את כל מצותיו אשר אנכי מצוך היום לעשות הלך בעיני ה' אלקיך:

when thou shalt hearken to the voice of the L-RD thy G-d, to keep all His commandments which I command thee this day, to do that which is right in the eyes of the L-RD thy G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 8

124 עלי עין

ברכת יעקב: "יוסף בן פורת, בן פורת עלי עין". המילה "עין" פירושה גם "עין".

Genesis 49:22 בראשית מ"ט:כ"ב

בן פרת יוסף בן פרת עלי עין בנות צעה עלי שור:

Joseph is a fruitful vine, A fruitful vine by a fountain; Its branches run over the wall

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית מט, כב.

125 עין לא ראתה אלקים זולתך

"עין לא ראתה, אלקים זולתך, יעשה למחכה לו" — כאן הפסוק נקשר לעין הפתוחה שלמעלה.

Isaiah 64:3 ישעיהו ס"ד:ג'

ומעולם לא שמעו לא האזינו עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה למחכה לו:

And whereof from of old men have not heard, nor perceived by the ear, neither hath the eye seen a G-d beside Thee, who worketh for him that waiteth for Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י סד, ג.

126 והורח תשוב

קטע נוסף בוזהר שהטקסט מונה בקשר ל"והורח תשוב".

Zohar, Vayera 16:230-18:251 ספר הזהר, וירא ט"ז:ר"ל-י"ח:רנ"א

127 והורח תשוב

קטע נוסף בוזהר שהטקסט מונה בקשר ל"והורח תשוב".

Zohar, Chayei Sara 17:133-19:205 ספר הזהר, חיי שרה י"ז:קל"ג-

י"ט:ר"ה

128 והורח תשוב

קטע נוסף בוזהר שהטקסט מונה בקשר ל"והורח תשוב".

Zohar, Vayechi 19:134-20:147 ספר הזהר, ויחי י"ט:קל"ד-כ"קמ"ז

129 והורח תשוב

קטע בוזהר, בכרך השלישי, שהטקסט מונה בקשר ל"והורח תשוב".

Zohar, Pinchas 9:40-10:48 ספר הזהר, פנחס ט"מ-י"א:מ"ח

130 והורח תשוב

קטע הוזהר האחרון שהטקסט מונה בקשר ל"והורח תשוב".

Zohar, Pinchas 39:209-214 ספר הזהר, פנחס ל"ט:ר"ט-ר"י"ד

131 זבחי אלקים רוח נשברה

"זבחי ה' הם רוח נשברה; לב נשבר ונדכה, אלקים, לא תבוז". הרוח הנשברה של התשובה היא הרוח השבה אל אלקים.

Psalms 51:19 תהילים נ"א:י"ט

זבחי אלקים רוח נשברה לבי נשבר ונדכה אלקים לא תבוז:

The sacrifices of G-d are a broken spirit; a broken and a contrite heart, O G-d, Thou wilt not despise

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים נא, יט.

פסוקה 9

132 בכל לילה חוזרת נשמתו

ההערה מפנה לפירוש הצמח צדק על תהילים בעניין שיבת הנשמה בלילה.

הערת קה"ת

ראה יהל אור ע' קטז.

133 מי יעלה בהר ה'

הערת קה"ת מפנה Psalms 51:19 למילים האלה.

Psalms 51:19 תהילים נ"א:י"ט

זָבַחַי אֱלֹקִים רוּחַ נִשְׁבְּרָה לִבִּי נִשְׁבֵּר וְנִדְכָּה אֱלֹקִים לֹא תִבְזֶה:

The sacrifices of G-d are a broken spirit; a broken and a contrite heart, O G-d, Thou wilt not despise

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים נא, יט.

134 מי יעלה בהר ה' נקי כפים ובר לבב

"מי יעלה בהר הוי' ומי יקום במקום קדשו? נקי כפיים ובר לבב". רק נשמטו של אדם כזה שבה בלילה ונכללת במקורה.

Psalms 24:3-4 תהילים כ"ד:ג-ד

מִי־יַעֲלֶה כְּהַר־ה' וּמִי־יָקוּם בְּמָקוֹם קִדְשׁוֹ: נָקִי כַפַּיִם וּבֶרֶךְ־לֵבָב אֲשֶׁר לֹא־נִשָּׂא לִשְׂוֹא נִפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמַרְמָה:

Who shall ascend into the mountain of the L-RD? And who shall stand in His holy place? He that hath clean hands, and a pure heart; Who hath not taken My name in vain, and hath not sworn deceitfully

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

135 בכל יום צריך להיות . . בקי"ש

ההערה מפנה לשם בעניין התשובה היומיומית המתרחשת בקריאת שמע.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת ויקרא כרך א ע' פט.

פסקה 10

136 וישמע שאול

הערת קה"ת מביאה את הפסוק הזה, שבו פירוש המילים הוא "ושאול שמע". המשמעות שעליה מבסס אדמו"ר הזקן את דבריו — כינוס — היא של אותן מילים בשמואל א' ט"ו:ד': "ושאול כינס את העם".

I Samuel 17:11 שמואל א י"ז:יא

וַיִּשְׁמַע שָׁאוּל וְכָל־יִשְׂרָאֵל אֶת־דִּבְרֵי הַפְּלִשְׁתִּי הָאֵלֶּה וַיַּחֲתוּ וַיָּרֹאוּ מְאֹד:

And when Saul and all Israel heard those words of the Philistine, they were dismayed, and greatly afraid

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ש"א יז, יא.

137 ולמסור נפשו באחד

בכתב היד נוסף כאן: "(נתבאר: כל ימיו בתשובה" למקורה ולשורשה העליונים, וזהו "שמע ישראל")".

הערת קה"ת

בבוכ 788 הנ"ל מוסיף: (נתי' ענין כל ימיו בתשובה למקורה ושרשה העליון וזהו שמע ישראל כו').

פסקה 11

138 "ובחרת בחיים". אדמו"ר הזקן מפרש את המילה "חיים" כמתייחסת לה', מקור החיים.

Deuteronomy 30:19 דברים ל:י"ט

הַעֲדַתִּי בְּכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבַחֲרַת בְּחַיִּים לְמַעַן תַּחֲיֶה אֹתָהּ וְוַרְעָד:

I call heaven and earth to witness against you this day, that I have set before thee life and death, the blessing and the curse; therefore choose life, that thou mayest live, thou and thy seed

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

139 ראה נתתי לפניך . . ובחרת בחיים

"ראה, נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב, ואת המוות ואת הרע". הבחירה שהתורה מציבה לפני כל אדם.

Deuteronomy 30:15 דברים ל:ט"ו

רְאֵה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת־הַחַיִּים וְאֶת־הַטּוֹב וְאֶת־הַמָּוֶת וְאֶת־הָרָע:

See, I have set before thee this day life and good, and death, and evil

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ל, טו. יט.

140 בכל דבר יש חומר וצורה

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

רמב"ם הלי יסוה"ת פ"ב, ה"ג. לי הרמב"ם במו"נ כ"פ. וספ"א מח' פרקים שלו. [כ].

141 לאהבה את ה"א כי הוא חייך

"לאהבה את הוי' אלקיך, לשמוע בקולו ולדבקה בו, כי הוא חייך".

Deuteronomy 30:20 דברים ל:כ

לְאַהֲבָה אֶת־יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְשָׁמַע בְּקוֹלוֹ וּלְדַבְּקָה־בּוֹ כִּי הוּא חַיִּיךָ וְאַרְךָ־יָמֶיךָ לְשִׁבְתָּ עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר:

to love the L-RD thy G-d, to hearken to His voice, and to cleave unto Him; for that is thy life, and the length of thy days; that thou mayest dwell in the land which the L-RD swore unto thy fathers, to Abraham, to Isaac, and to Jacob, to give them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ל, כ.

142 מי לי בשמים

"מי לי בשמים? ועמך לא חפצתי בארץ". זעקתו של מי שרואה שרק ה' הוא החיים האמיתיים.

Psalms 73:25 תהילים ע"ג:כ"ה

מִי־לִי בְשָׁמַיִם וְעִמָּךְ לֹא־חָפְצָתִי בָאָרֶץ:

Whom have I in heaven but Thee? And beside Thee I desire none upon earth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים עג, כה.

143 ואם לעוברי רצונו כך

”אם לעוברי רצונו כך, לעושי רצונו על אחת כמה וכמה”. קל וחומר מתענוגות העולם הזה למצוות.

Nedarim 50b:10 נדרים נ"ב:

רבי עבד לקה הלולא לרבי שמעון ברבי, כתב על בית גננא: עשרין וארבעה אלפין ריבואין דינרין נפקו על בית גננא דין, ולא אומניה לבר קפרא. אמר לקה: אם לעוברי רצונו כך — לעושי רצונו על אחת כמה וכמה. אומניה, אמר: לעושי רצונו בעולם הזה כך — לעולם הבא על אחת כמה וכמה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

נדרים נ, ב.

144 פי אחר שרואה שנמשך כ"כ חיים

שם מסביר אדמו"ר הזקן את דברי רבי עקיבא על ראיית שגשוגה של רומי, ”אם למי שעוברים על רצונו כך...”: אם אפילו הפסולת בלבד של התענוג העליון, שנפלה לקליפות, גדולה כל כך, על אחת כמה וכמה גדול התענוג העליון הפנימי המאיר בתורה ובמצוות.

הערת קה"ת

ראה לעיל פי שלח מז, א.

145 שהם בחי עוברי רצונו

הערת שוליים בכתב היד מפנה להסבר על ”וכל קרביי”: יש מלאכים הנקראים ”קרביים”, המבררים את השפע האלוף, כך שהחלק המובחר שבו מגיע לעולמות העליונים ואילו הפסולת יורדת לעולם הזה, ונחשבת פסולת בהשוואה לתענוגים האלוניים שבגן עדן.

הערת קה"ת

בבוך הנ"ל נוסף בגיליון: ”(עמ"ש במ"א בענין וכל קרבי כו' שיש מלאכים הנקי קרביים ע"ש שמבררים השפע והמובחר נמשך בעולמות עליוני שיהיו נהנין מזיו כו', והפסולת נשפע למטה . . עוה"ז . . כמו צואה יחשב לגבי תענוגי אלקי שבג"ע כו').”

146 ויצעקו אל ה' בצר להם

”ויצעקו אל הוי' בצר להם, ומצוקותיהם יצילם”.

Psalms 107:6 תהילים ק"ז:

וַיִּצְעֲקוּ אֱלֹהֵי-בָצָר לָהֶם מִמִּצְקוֹתֵיהֶם יִצִּילֵם:

Then they cried unto the L-RD in their trouble, And He delivered them out of their distresses

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קז, ו.

147 במקום שבע"ת עומדים

”במקום שבעלי תשובה עומדים, צדיקים גמורים אינם עומדים”.

Berakhot 34b:22-23 ברכות ל"ד ב:כ"ב-כ"ג

ופליגא דרבי אבהו, דאמר רבי אבהו: מקום שבעלי תשובה עומדין — צדיקים גמורים אינם עומדין, שנאמר: ”שלוש שלום לרחוק ולקרוב” — ”לרחוק” ברישא, וְהָדָר ”לקרוב”. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר לָהּ: מאי ”רחוק” — שְׁהִיָּה רְחוֹק מִדָּבָר עֲבִירָה מַעֲיָרָא. ומאי ”קרוב” — שְׁהִיָּה קְרוֹב לְדָבָר עֲבִירָה, וְנִתְרַחַק מִמֶּנּוּ הַשְׁתָּא.

This is at variance with the opinion of R. Abbahu who said : The place which the penitent occupy, the perfectly righteous

are unable to occupy ; as it is said, "Peace, peace to him that is far off and to him that is near" — "to him that is far off [from G-d]" first, and then "to him that is near." But R. Johanan can reply : What means "To him that is far off"? To him who was far off from transgression from the first ; and ... what

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות לד, ב.

148 במקום שבע"ת עומדים

”במקום שבעלי תשובה עומדים, צדיקים גמורים אינם עומדים”.

Berakhot 34b:22-23 ברכות ל"ד ב:כ"ב-כ"ג

ופליגא דרבי אבהו, דאמר רבי אבהו: מקום שבעלי תשובה עומדין — צדיקים גמורים אינם עומדין, שנאמר: ”שלוש שלום לרחוק ולקרוב” — ”לרחוק” ברישא, וְהָדָר ”לקרוב”. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר לָהּ: מאי ”רחוק” — שְׁהִיָּה רְחוֹק מִדָּבָר עֲבִירָה מַעֲיָרָא. ומאי ”קרוב” — שְׁהִיָּה קְרוֹב לְדָבָר עֲבִירָה, וְנִתְרַחַק מִמֶּנּוּ הַשְׁתָּא.

This is at variance with the opinion of R. Abbahu who said : The place which the penitent occupy, the perfectly righteous are unable to occupy ; as it is said, "Peace, peace to him that is far off and to him that is near" — "to him that is far off [from G-d]" first, and then "to him that is near." But R. Johanan can reply : What means "To him that is far off"? To him who was far off from transgression from the first ; and ... what

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות לד, ב.

149 הערת קה"ת מפנה לExodus 30:11-34:35 למילים האלה.

Exodus 30:11-34:35 שמות ל':י"א-ל"ד:ל"ה

פסקה 12

150 שבת אותיות תשב

ההערה מפנה לפירוש זה על המדרש, העוסק במשחק המילים שבת ותשב.

הערת קה"ת

ראה ב"ר פכ"ב ביפ"ת. ראה לעיל בלק עב, א ובמ"מ לשם. אגה"ת פ"י ובליקוט פ"י — חסידים שם.

151 כי בו שבת מכל מלאכתו

”ויברך ה' את היום השביעי ויקדש אותו, כי בו שבת מכל מלאכתו”.

Genesis 2:3 בראשית ב':ג

וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת-יְמֵי הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אוֹתוֹ כִּי בּו שַׁבַּת מְקַלְמִלְאָתוֹ אֲשֶׁר-בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

And G-d blessed the seventh day, and hallowed it; because that in it He rested from all His work which G-d in creating .had made

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ב, ג.

152 והרי לא שייך עמל ויגיעה לפניו ית'

המדרש אומר שה' ברא את עולמו בלי עמל ובלי מאמץ, ומכאן עולה השאלה מה פירוש ה"מנוחה" שלו.

Bereshit Rabbah 3:2 בראשית רבה ג:ב'

ברכיה בשם רבי יהודה בר סימון פתח (תהלים לג, ו): "בְּדָבָר ה' שָׁמַיִם נִעָשׂוּ וְגוֹי" לא בעמל לא ביגיעה אלא בְּדָבָר "וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים וַיְהִי אֹרֶךְ":

Rabbi Berekhya began in the name of Rabbi Yehuda bar Simon: "By the word of the L-rd the heavens were made" (Psalms 33:6). Rabbi Yehuda bar Simon said: It was not with toil and not with exertion that the Holy One blessed be He created His world, but rather, "by the word of G-d," and the heavens were already made. Here, too, "and there was [ve-haya] light" is not written here, but rather, "vayhi light" – it immediately came about

Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

הערת קה"ת

ראה ב"ר פ"ג, ב. וש"נ.

153 כי ששת ימים עשה

"כי בששת ימים עשה הווי' את השמים ואת הארץ ... וינח ביום השביעי."

Exodus 20:11 שמות כ:י"א

כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה ה' אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן בֵּרַךְ ה' אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֶׁהוּ:

for in six days the L-RD made heaven and earth, the sea, and all that in them is, and rested on the seventh day; wherefore the L-RD blessed the sabbath day, and hallowed it.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות כ, יא.

154 בעשרה מאמרות שנבחה"ע

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

אבות רפ"ה.

155 בעשרה מאמרות שנברא העולם

"בעשרה מאמרות נברא העולם."

Pirkei Avot 5:1 משנה אבות ה:א

בְּעֶשְׂרֵה מֵאֲמֹרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם. וְהָיָה תִּלְמוּד לומר, וְהָיָה כְּמֵאֲמָר אֶחָד יָכוֹל לְהִבְרָאוֹת, אֲלָא לְהַפְרֵעַ מִן הָרָשָׁעִים שֶׁמֵּאֲבִדִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בְּעֶשְׂרֵה מֵאֲמֹרוֹת, וְלִמֵּן שֶׁכֵּר טוֹב לְצַדִּיקִים שֶׁמְקַיְמִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בְּעֶשְׂרֵה מֵאֲמֹרוֹת:

With ten utterances the world was created. And what does this teach, for surely it could have been created with one utterance? But this was so in order to punish the wicked who destroy the world that was created with ten utterances, And to give a good reward to the righteous who maintain the world that was created with ten utterances

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

פסקה 13

156 ובראשית נמי מאמר הוא

הגמרא מונה את עשרת המאמרות שבהם נברא העולם, ואומרת שגם "בראשית" הוא מאמר.

Rosh Hashanah 32a:19-20 ראש השנה ל"ב א:י"ט-כ'

"וַיֹּאמֶר" דְּבָרָאשִׁית תְּשַׁעָּה הֻוּ! "בְּרָאשִׁית" נָמִי מֵאֲמָר הוּא, דְּקִתִּיב: "בְּדָבָר ה' שָׁמַיִם נִעָשׂוּ". רַבִּי יוֹחֲנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר: אִם אָמַר שְׁלֹשׁ שְׁלֹשׁ מְכוּלָן — יֵצֵא. אִיבְעֵינָא לָהּ, הִיכִי קִתְּנִי: שְׁלֹשׁ מִן הַתּוֹרָה, שְׁלֹשׁ מִן הַנְּבִיאִים, וְשְׁלֹשׁ מִן הַכְּתוּבִים — דִּהּוּ תַשַּׁע, וְאִיכָא בִּינְיָהּוּ חֲדָא, אוּ דְלָמָּה: אֶחָד מִן הַתּוֹרָה, וְאֶחָד מִן הַנְּבִיאִים, וְאֶחָד מִן הַכְּתוּבִים — דִּהּוּיִין לָהּ שְׁלֹשׁ, וְאִיכָא בִּינְיָהּוּ טוֹבָא?

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

Megillah 21b:10-11 מגילה כ"א ב:י-י"א

הִי נִינְהוּ? "וַיֹּאמֶר" דְּבָרָאשִׁית. הֲנִי תְשַׁעָּה הֻוּ! "בְּרָאשִׁית" נָמִי מֵאֲמָר הוּא, דְּקִתִּיב: "בְּדָבָר ה' שָׁמַיִם נִעָשׂוּ וְכָרוֹת פִּי כָל צָבָאָם". אָמַר רַבָּא, רֵאשׁוֹן שְׁקָרָא אֲרַבְעָה — מְשׁוּבָח, שְׁנִי שְׁקָרָא אֲרַבְעָה — מְשׁוּבָח, שְׁלִישִׁי שְׁקָרָא אֲרַבְעָה — מְשׁוּבָח.

What are these? The expressions "And [G-d] said" in the first chapter of Genesis. But there are only nine? "In the beginning" is also a statement [through which the world was created], since it is written, "By the word of the L-rd the heavens were made, and by the breath of his mouth all of the hosts" (Psalms 33:6). Rava said: If the first one reads four verses he is praiseworthy; if the second reads four verses he is praiseworthy; if the third reads four verses he is praiseworthy.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CCO)

הערת קה"ת

ר"ה לב, א. מגילה כא, ב.

157 בד"ה להבין ענין הפסוק מי אל כמוך

במאמר זה מתוארת התשובה העליונה כיציאת הנשמה אל ה', מתוך התבוננות בכך שהעולם כולו, אפילו ימות המשיח ותחיית המתים, נתון בתוך הזמן; והזמן עצמו נברא ומתחדש בכל שעה באמצעות צירופי שם הוי", בתנועה של רצוא ושוב.

הערת קה"ת

לעיל סא, א.

158 מי שטרח בערב שבת

"מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת". כאן הטרחה היא התפילה של ימות החול.

Avodah Zarah 3a:10 עבודה זרה ג' א:י"

אָמְרוּ לְפָנָיו: רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם, תִּנְּה לָנוּ מֵרֵאשִׁי וְנַעֲשֶׂנָּה. אָמַר לָהֶן הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: שׁוּטִים שְׁבַעֲוָלָם! מִי שֶׁטָּרַח בְּעֶרֶב שַׁבָּת יֹאכֵל בְּשַׁבָּת, מִי שֶׁלֹּא טָרַח בְּעֶרֶב שַׁבָּת מֵהֵיכָן יֹאכֵל בְּשַׁבָּת? אֲלָא אִי פִי כּוֹ, מִצּוּה קִלְיָה יֵשׁ לִי וְסוּכָה שְׁמָה, לָכוּ וְעֲשׂוּ אוֹתָהּ.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

159 כי בכל יום הארה מעין שבת

שם נאמר שבכל שבת יש שתי שבתות, שבת תחתונה ושבת עליונה, ושבת עולים התורה והמעשים הטובים של ימות החול.

הערת קה"ת

ראה לעיל פי בהר מא, א. תו"א ט, ב. פח, א.

160 כולם בחכמה עשית

"מה רבו מעשיך, הוי; את כולם עשית בחכמה". גם חכמה שייכת ל"עשייה".

Psalms 104:24 תהילים ק"ד:כ"ד

מַה־רְבוּ מַעֲשֶׂיךָ ה' כָּל־סֶלֶם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ מְלֶאכֶה הָאָרֶץ קִנְיָנָהּ:

How manifold are Thy works, O L-RD! In wisdom hast Thou made them all; The earth is full of Thy creatures

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קד, כד.

פסוקה 14

161 שכל שבתות השנה הם חשובים נגדו כימות החול לגבי שבת

השורה מצוטטת שם. Vayikra vol. 2 ב"ב מסביר הצמח צדק שעליית השבת מגיעה לכתר של אצילות, ואילו יום הכיפורים הוא "רצון כל הרצונות", מבחינת אדם קדמון; vol. 1 הוא מעלה קושיה, שכן בשבת במנחה עולים גם העולמות בריאה, יצירה ועשיה אל אצילות.

הערת קה"ת

מובא באוה"ת פי שמות עי רעה. ובאוה"ת ויקרא כרך ב עי תקח, ושם מבאר אף שיש עליות בשבת עד הכתר, ומבאר שזהו כתר דאצי ויוהכ"פ הוא רעד"ר שזהו מבחי' אדם קדמון ע"ש. וראה גם שם בכרך א עי ש"דצ"ע כי גם בשבת עולים ב"ע באצ" במנחה". וראה גם באוה"ת פי נצבים עי אירמז.

162 ובכל השבתות מאיר הארה ממנו בלבד

ההערה מפנה לשם בעניין הרעיון שכל שבת מקבלת רק ניצוץ מיום הכיפורים.

הערת קה"ת

ראה יהל אור עי תקכו.

פסוקה 15

163 ואית רצון ואית רצון

בהערת קה"ת מצוין שמקורו של הביטוי "יש רצון ויש רצון" לא נמצא, והיא מפנה להערה שם.

הערת קה"ת

ל"מ מקורו. [כ]. ראה סה"מ תש"ט עי קיג בהערה.

164 עד יעבור עמך ה'

"עד יעבור עמך הוי"ו — יש לקרוא זאת כמעבר אל מעבר להוי", בדומה ל"לפני הוי"ו".

Exodus 15:16 שמות ט"ו:ט"ז

תַּפַּל עֲלֵיהֶם אִימָתָה וְנִפְחַד בְּגִדְלָם וְרוּעָה יִדְמוּ כְּאֶבֶן עֲדִי־עֶבֶר עִמָּךְ Havayah עֲדִי־עֶבֶר עִמָּזוֹ קִנִּיתָ:

Terror and dread falleth upon them; By the greatness of Thine arm they are as still as a stone; Till Thy people pass over, O L-RD, Till the people pass over that Thou hast gotten.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

165 לפני ה' תטהרו

"כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני הוי' תטהרו".

Leviticus 16:30 ויקרא ט"ז:ל"ו

כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יִכָּפֵר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכָּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ:

For on this day shall atonement be made for you, to cleanse you; from all your sins shall ye be clean before the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ויקרא טז, ל.

פסוקה 16

166 אצלי ודוך

ההערה מפנה למאמר על חוקת, שבו מובא הביטוי "אצלי ודוך" מהתלמוד (סוף הפרק הראשון של ביצה) כלשון של הטיה.

הערת קה"ת

ע"ל חקת (סז, א) ונ"א א"ז מאדמ"ר. [כ].

167 ע"פ תבנה ותכונן עיר סיחון

שם "עיר סיחון" מתפרשת כתפילה, הנקראת "צלזל", כלומר "הטיה". התפילה דומה לאמירה "יהי רצון מלפניך", הממשיכה רצון — מדרגת כתר — כמאמר שהמלאך סנדלפון קושר כתרים לקונו מתפילותיהם של ישראל.

הערת קה"ת

לעיל פי חקת סז, א.

168 תבנה ותכונן עיר סיחון

"תיכנה ותיכונן עיר סיחון" — הפסוק במאמר המסביר את התפילה כהטיית הרצון העליון.

Numbers 21:27 במדבר כ"א:כ"ז

עֲלֵי־כֶן יֹאמְרוּ הַמַּשְׁלִיִּם בְּאוֹ חֶשְׁבוֹן תִּבְנֶה וְתִכְוֹנֶנָּה עִיר סִיחֹן:

Wherefore they that speak in parables say: Come ye to !Heshbon! Let the city of Sihon be built and established

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

169 סלחתי כדבריך

לאחר תפילתו של משה למען העם, אמר ה': "סלחתי כדבריך".

Numbers 14:20 במדבר י"ד:כ'

וַיֹּאמֶר ה' סָלַחְתִּי כְּדִבְרֶיךָ:

.And the L-RD said: 'I have pardoned according to thy word

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

במדבר יד, כ.

פסוקה 17

170 המרבה לסלוח

ההערה מפנה לאיגרת התשובה, פרק 12, בקשר לברכה "המרבה לסלוח".

הערת קה"ת

ברכת סלה לנו. עי באגה"ת (פיי"ב). [כ].

171 וכל מאמינים שהוא לבדו הוא

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

פיוט דיי"ג.

172 ולית מחשבה תפיסא ביה כלל

מתוך הקטע "פתח אליהו" שבהקדמה לתיקוני זוהר: שום מחשבה אינה

יכולה להשיג אותו כלל.

Tikkunei Zohar 17a:10-12 תקוני זוהר י"ז א:י"ב-י"ג

אנת הוא עלאה על כל עלאין סתימא על כל סתימין. לית מחשבה תפיסא בך כלל. אנת הוא דאפיקת עשר תקונין. וקרינן לון עשר ספירן. לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין. ועלמין דאתגליין. ובהון אתכסיאת (נ"א אתכסיא) מבני נשא. ואנת הוא דקשיר לון ומיחד לון. ובגין דאנת מלגאו. כל מאן דאפריש חד מן חבריה מאלין עשר. אתחשיב ליה כאלו אפריש בך.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

173 ולית מחי תפיסא ביי כלל

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ת"ז בהקדמה (פתח אלי").

174 ובשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד

"דע היום וקח ללכת שהווי הוא אלקים, בשמים ממעל ועל הארץ מתחת; אין דבר מלבדו."

Deuteronomy 4:39 דברים ד':ל"ט

וידעת היום והשבת אל־לִבְכָּךְ כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים בְּשִׁמְיָם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד:

know this day, and lay it to thy heart, that the L-RD, He is G-d in heaven above and upon the earth beneath; there is none else

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ד, לט.

פסקה 18

175 מי לי בשמים

"את מי יש לי בשמים? ועמך לא חפצתי בארץ".

Psalms 73:25 תהילים ע"ג:כ"ה

מִי־לִי בִשְׁמַיִם וְעִמָּךְ לֹא־חִפְצָתִי בָאָרֶץ:

Whom have I in heaven but Thee? And beside Thee I desire none upon earth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

176 סלחתי כדברך

"והווי אמר: סלחתי כדברך". הסליחה מלמעלה תואמת לבקשה מלמטה.

Numbers 14:20 במדבר י"ד:כ'

וַיֹּאמֶר ה' סָלַחְתִּי כְּדִבְרְךָ:

.And the L-RD said: 'I have pardoned according to thy word

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

177 אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו

"אם יהיו חטאיכם כשנים, כשלג ילבינו; אם יאדימו כתולע, כצמר יהיו". אדמו"ר הוקן קורא את הצמר כצמר העליון.

Isaiah 1:18 ישעיהו א':י"ח

לְכִנָּא וְנִזְכָּה יֹאמֶר ה' אִם־יִהְיוּ חַטָּאִיְכֶם כְּשָׁנִים כְּשֶׁלֶג יִלְבִּינוּ אִם־יֹאדִימוּ כְּתוּלַע כְּצֶמֶר יִהְיוּ:

Come now, and let us reason together, Saith the L-RD; Though your sins be as scarlet, They shall be as white as

snow; Though they be red like crimson, They shall be as wool

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"א, יח.

178 כשלג ילבינו

המדרש על אמור, פרק כ"ז, שהערת קה"ת מצטטת ומסיימת במילים: "אם יהיו חטאיכם כשנים, כשלג ילבינו".

Vayikra Rabbah 27 ויקרא רבה כ"ז

179 כשלג ילבינו

המדרש על במדבר, פרק ב', שהטקסט מצטט באותו עניין.

Bamidbar Rabbah 2 במדבר רבה ב'

180 כשלג ילבינו

המדרש על נשא, פרק ח', שלפי הערת קה"ת מסביר שבית המקדש נקרא לבנון משום שהוא מלבין את חטאיהם של ישראל כשלג.

Bamidbar Rabbah 8 במדבר רבה ח'

181 כשלג ילבינו

אחד הקטעים בוזהר שהמאמר מביא בנושא הלבנת החטאים.

Zohar, Shemot 49:354-50:364 ספר זוהר, שמות מ"ט:שנ"ד-נ:שס"ד
What is the difference between imploring and crying?' Said R. Isaac: 'The former means prayer in actual words (Ps. 39, 13; LXXXVIII, 14; XXX, 3), the latter crying without words. R. Judah said: 'Hence crying is more poignant than all other expression of grief, because it is entirely a matter of the heart, as it says, "Their heart cried unto the lord" (Lam. 2, 18). This crying comes nearer to the Holy One, blessed be He, than imploring and praying in words, as it says, "If he ... (the orphan) cries

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

182 כשלג ילבינו

קטע נוסף בוהר שהמאמר מביא בנושא הלבנת החטאים.

Zohar, Vaera 14:112-115 ספר הזהר, וארא י"ד:ק"ב-קט"ו

183 כשלג ילבינו

קטע נוסף בוהר העוסק בנושא זה.

Zohar, Terumah 13:153-14:164 ספר הזהר, תרומה י"ג:קנ"ג-י"ד:קס"ד

184 כשלג ילבינו

קטע בכרך השלישי של הזהר שהמאמר מביא בנושא זה. מספר העמוד שגוי בדפוס (מ"וט); העמוד שבו הזהר מצטט "יהיו לבנים כשלג" בהקשר של הלבנת נגע הוא 49a.

Zohar, Tazria 24:123-25:134 ספר הזהר, תזריע כ"ד:קכ"ג-כ"ה:קל"ד

185 כשלג ילבינו

קטע נוסף בכרך השלישי של הזהר העוסק בנושא זה.

Zohar, Tazria 30:153-32:164 ספר הזהר, תזריע ל"ב:קנ"ג-ל"ב:קס"ד

186 כשלג ילבינו

קטע נוסף בכרך השלישי של הזהר שהמאמר מביא.

Zohar, Achrei Mot 31:193-33:203 ספר הזהר, אחרי מות ל"א:קצ"ג-ל"ג:ר"י

187 כשלג ילבינו

הקטע האחרון בוהר שהמאמר מביא בנושא זה.

Zohar, Pinchas 118:800-120:811 ספר הזהר, פנחס ק"ח:ת"ת-ק"כ:תת"א

188 ושער רישי כעמר נקא

חזון דניאל על עתיק יומין: "לבושו כתלג חור, ושער רישיה כעמר נקא".

Daniel 7:9 דניאל ז' ט'

הַזֶּה הָיָה עַד דֵּי כְרִסְוֹן רְמִיּוֹ וְעֵתִיק יוֹמִין יָתֵב לְבוּשָׁה כְּתִלְגַּח חֹר וְשַׁעַר רִאשָׁה כְּעֵמֶר נֶקֶא כְּרִסְיָה שְׁבִיבִין דִּי־נֹר גְּלִלְוֹהִי נֹר דְּלָק:

I beheld Till thrones were placed, And one that was ancient of days did sit: His raiment was as white snow, And the hair of his head like pure wool; His throne was fiery flames, and the wheels thereof burning fire.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דניאל ז, ט.

189 וכמ"ש ושער רישי כעמר נקא

הגהה בשולי כתב היד מסבירה את הפסוק על פי "הנותן שלג כצמר": הצמר נעלה מן השלג, שכן שורשו בגולגלתא. ההערה מוסיפה שלא ניתן היה לפענח את המשך ההגהה.

הערת קה"ת

בבוכך 788 שם נוסף בגיליון: פ"י הפסוק הוא מ"ש בענין הנותן שלג כצמר . . שהצמר גבוה מהשלג יען היות אשר שרשה מגלגלתא . . [א"א לפענח כל ההגהה].

190 ברבות ויחי פצ"ט

שם מוסבר המדרש על ויחי: "בזכות התורה, יאם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו".

הערת קה"ת

ראה ביאורו באוה"ת נ"ך כרך א ע' צא: "בזכות התורה אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו" ע"ש.

191 ולבן שינים מחלב

מברכת יעקב ליהודה: "ולבן שיניים מחלב". הטקסט מצטט את המדרש על הפסוק הזה.

Genesis 49:12 בראשית מ"ט:י"ב

חַכְלִילִי עֵינַיִם מִיַּיִן וּלְכֹן־שִׁנַּיִם מִחֶלֶב:

His eyes shall be red with wine, And his teeth white with .milk

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

192 ולבן שינים מחלב

המדרש על ויחי, פרק צ"ט, שהטקסט מצטט בקשר למילים "כצמר יהיו".

Bereshit Rabbah 99:8 בראשית רבה צ"ט:ח'

... חכלילי עינים מייין, מכאן אתה למד, שהיין הרבה בתחומו, כאדם שאומר לחבירו: מזוג לי ושנה לי, שחיכי ערב לי, חיך לי לי. ולבן שינים מחלב, בזכות התורה, (ישעיה א): אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו:

Judah, you shall your brothers acknowledge; your hand will be at the nape of your enemies; your father's sons will prostrate themselves to you" (Genesis 49:8). Simeon and Levi, too, emerged with their faces crestfallen, and Judah feared that [Jacob] would mention the incident of Tamar to him. He began calling him: "Judah, you shall your brothers acknowledge [yodukha]." The Holy One blessed be He said to him: 'You confessed [hodeita] has the same root in Hebrew as the term yodukha. in the incident of Tamar; your brothers will ... acknowledge

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

193 ור"פ ויקרא בפסוק החר הטוב הזה והלבנון

אור התורה מצטט את המדרש: "רבי שמעון בר יוחאי דרש: למה נקרא שמו לבנון? שמלבין עוונותיהן של ישראל".

הערת קה"ת

"תני רשב"י למה נקרא שמו לבנון שמלבין עוונותיהם של ישראל הה"ד אם יהיו חטאיכם כשנים" אוה"ת נ"ך כרך א ע' צא.

194 החר הטוב הזה והלבנון

תחינתו של משה: "אראה נא... החר הטוב הזה והלבנון".

Deuteronomy 3:25 דברים ג' כ"ה

אֶעֱבְרָה־נָא וְאֶרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר כְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַחַד הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְכָנּוּ:

Let me go over, I pray Thee, and see the good land that is beyond the Jordan, that goodly hill-country, and Lebanon

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

195 הדר הטוב הזה והלבנון

המדרש בתחילת ויקרא; לפי הערת קה"ת, הוא אומר שהלבנון נקרא כך מפני שהוא מלבין את עוונותיהם של ישראל.

Vayikra Rabbah 1 ויקרא רבה א'

196 פ' אמור פ' כ"ז

אור התורה מצטט את המדרש על אמור: בשלושה מקומות בא ה' להתווכח עם ישראל, וכשראה שהאומות שמחות, הפך זאת לטובה לישראל, כמו שנאמר: "אם יהיו חטאיכם כשנים..."

הערת קה"ת

"בג' מקומות בא הקב"ה להתווכח עם ישראל. . כיון שראה הקב"ה ששמחו עכו"ם הפכה להם לטובה שנאמר אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו" — אוה"ת נ"ך כרך א ע' צב.

197 נשא רפ"ח

אור התורה מצטט את המדרש על נשא: "למה נקרא שמו לבנון? שמלבין עוונותיהן של ישראל כשלג".

הערת קה"ת

"ולמה קורין אותו לבנון שהוא מלבין עוונותיהם של ישראל כשלג" — אוה"ת נ"ך כרך א ע' צב.

198 במדבר פ' ב' נשא . . רפ"י

אור התורה מציין שכך מופיע גם במדרש על נשא, פרק י', על "חכו ממתקים", וכיצד בזה במדבר, על "והיה במקום אשר יאמר להם".

הערת קה"ת

"וכי"ה ממש בפ' נשא פ' י"ד ע"פ חכו ממתקים . . וכי"ה ע"ד בפ' במדבר . . גבי והיה במקום אשר יאמר" — אוה"ת נ"ך כרך א ע' צב.

199 ובשה"ש רבה בפסוק כאהלי קדר

אור התורה מצטט את שיר השירים רבה: כשם שיריעות שלמה מתלכלכות ומתכבסות, כך ישראל, אף שהם מתלכלכים בעוונות במשך כל השנה, מתכבסים ביום הכיפורים, "כשלג ילבינו".

הערת קה"ת

"בפ' יריעות שלמה מה יריעות שלמה זו מתלכלכת ומתכבסת כו' כך ישראל אף על פי שמתלכלכין בעוונות כל ימות השנה יוהכ"פ בא ומכפר עליהם שנאמר אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו" — אוה"ת נ"ך כרך א ע' צב.

200 המדרש: כשם שיריעות שלמה מתלכלכות ומתכבסות, כך ישראל מתלכלכים בחטאים במשך כל השנה, ובא יום הכיפורים ומכפר עליהם: "כשלג ילבינו".

Shir HaShirim Rabbah 1:5:4 שיר השירים רבה א':ה"ד

כָּאֵהָלִי קָדֵר, מֵה אֵהָלִי קָדֵר אֶף עַל פִּי שְׁנֵאֲרֵאִין מִבְּחוּץ כְּעוֹרִים וְשִׁחוּרִים וּסְמִרְטוּטִין, וְהֵם מִכְּפָנִים אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמְרֻגְלִיּוֹת, כִּי תִלְמִידֵי חֻכְמִים, אֶף עַל פִּי שְׁנֵאֲרֵאִין כְּעוֹרִים וְשִׁחוּרִים כְּעוֹלָם הָזֶה, אֲבָל בְּפָנִים יֵשׁ בָּהֶם תּוֹרָה, מִקְרָא, מִשְׁנָה, מִדְּרָשׁוֹת, הִלְכוֹת, תִּלְמוּד, תּוֹסֵפְתוֹת וְאֲגָדוֹת. אִי מֵה אֵהָלִי קָדֵר אִין צְרִיכִין תְּכַבּוּסָת, כִּי כֹל אֶף יִשְׂרָאֵל כִּי, תִּלְמוּד לֹא מִכִּי יִרְעוּת שְׁלֹמֹה, מֵה יִרְעוּת שְׁלֹמֹה זֶה מִתְּלַלְלָת וּמִתְּכַבֵּסָת וְחוּצָתָהּ וּמִתְּלַלְלָת וּמִתְּכַבֵּסָת, כִּי יִשְׂרָאֵל אֶף . . .

Like the tents of Kedar," just as the tents of Kedar appear "externally to be ugly, black, and in tatters, but internally they are gems and pearls, so too Torah scholars, even though they appear ugly and black in this world, internally there is Torah in them, Bible, Mishna, Midrash, halakhot, Talmud, Tosefta, and aggada. If so, just as tents of Kedar do

not require laundering, perhaps the same is true of Israel; the verse states: "Like the curtains of Solomon"—just as ... ,these curtains of Solomon are soiled and laundered

Midrash Rabbah -- TE (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

201 כאהלי קדר

"שחורה אני ונאווה... כאהלי קדר, כיריעות שלמה".

Song of Songs 1:5 שיר השירים א':ה'

שְׁחוּרָה אֲנִי וְנֹאווָה בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם כָּאֵהָלִי קָדֵר כִּירִיעוֹת שְׁלֹמֹה:

I am black, but comely, O ye daughters of Jerusalem, As the tents of Kedar, As the curtains of Solomon

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

202 חכו ממתקים

המדרש על נשא, פרק י', בעניין "חכו ממתקים", שהטקסט מצטט בהקשר להלבנת החטא.

Bamidbar Rabbah 10 במדבר רבה י'

203 חכו ממתקים

"חכו ממתקים וכולו מחמדים".

Song of Songs 5:16 שיר השירים ה':ט"ז

חֲכֹו מִמֶּתְקִים וְכָלֹו מִחֻמְדִּים זֶה דּוֹדִי וְזֶה רַעִי בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם:

His mouth is most sweet; Yea, he is altogether lovely. This is my beloved, and this is my friend, O daughters of Jerusalem

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

204 ובפ' צוארך כמגדל השן

אור התורה מצטט את המדרש ש"אפך כמגדל הלבנון" הוא בית המקדש, המלבין את עוונות ישראל כשלג, ומביא שני פירושים למילה "אפך".

הערת קה"ת

"אפך כמגדל הלבנון זה בהמ"ק כו' שמלבין עוונותיהם כו' כשלג ילבינו" — אוה"ת נ"ך כרך א ע' צב, וע"ש ב' פתי' ואפך.

205 צוארך כמגדל השן

"צוארך כמגדל השן... אפך כמגדל הלבנון". המדרש מפרש שמגדל הלבנון הוא בית המקדש, המלבין את חטאיהם של ישראל.

Song of Songs 7:5 שיר השירים ז':ה'

צְוֹאֲרֶךְ כְּמִגְדַל הַשֵּׁן עֵינֶיךָ כְּרֻכּוֹת כְּחֶשְׁבוֹן עַל־שַׁעַר בְּתִרְבִּים אֲפֶךְ כְּמִגְדַל הַלְבָנוֹן צוּפָה פָנֶי דְמָשֶׁק:

Thy neck is as a tower of ivory; Thine eyes as the pools in Heshbon, By the gate of Bath-rabbim; Thy nose is like the tower of Lebanon Which looketh toward Damascus

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

206 לבון הלכתא

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

שם כתוב "לבון ההלכה" וכי"כ בתי"ז קמו, א. קנב, ב. [תז"ח צו, ד — ההלכות]. קנה, א. [תז"ח צט, ב אבל בוז"א כו, א הלכתא]. [כ].

207 לבון הלכתא

הקטע שהמאמר מצטט בעניין "הלבנת ההלכה".

Zohar, Pinchas 103:686-690 ספר הזהר, פנחס ק"ג:תרפ"ו-תר"צ

208 לבון הלכתא

הערת קה"ת מציינת שהביטוי מופיע כאן עם המילה "הלכתא", בעוד שבמקומות אחרים הנוסח הוא "הלבנת ההלכה".

Zohar, Bereshit 22:255-24:264 ספר הזהר, בראשית כ"ב:רנ"ה-כ"ד:רס"ד

209 לבון הלכתא

אחד המקומות בתיקוני זוהר שהערת קה"ת מציינת עבור "הלבנת ההלכה".

Tikkunei Zohar 147a:5 תיקוני זוהר קמ"ז א:ה'

... ולא רבו עליה ויקרא שמה רחובות, ואליו פסקין ותרצין אינון לבנים, דאינון לבון ההלכה, ודא איהו ובלבנים, ובכל עבודה בשדה ודאי דא ברייתא, דעלה אומר (דברים כב כז) כי בשדה מצאה וגומר, את כל עבדתם זו משנה, שפחה תגיינא לברייתא, אשר עבדו בהם בפרך, הכל תלוי עד שיבא אליהו, דא שפחה תליתא דאיהו אקרי עבודה (עבוד ה'). קם ינוקא חדא, פתח ואמר (איוב לב ו) צעיר אני לימים ואתם ישישים.

Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain)

210 אנכי ולא יהיה לך

"אנכי הוי' אלקיך... לא יהיה לך אלהים אחרים על פני". שתי הדיברות הראשונות מעשרת הדיברות.

Exodus 20:2-3 שמות כ"ב-ג'

אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים: לא יהיה לך אלקים אחרים על-פני:

I am the L-RD thy G-d, who brought thee out of the land of Egypt, out of the house of bondage. Thou shalt have no other gods before Me

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

211 אנכי ולא יהיה לך

קטע נוסף בוזהר שהערת קה"ת מציינת עבור אותו לימוד.

Zohar, Addenda, Volume II 9:168-176 ספר הזהר, תוספות, כרך ב ט:קס"ח-קע"ו

212 אנכי כללות מ"ע ולא יהי לך כללות מל"ת

הערת קה"ת מפנה כאן ללימוד שלפיו "אנכי" כולל את מצוות העשה, ו"לא יהיה לך" — את האיסורים.

Zohar II, 91a זח"ב צא, א

הערת קה"ת

ראה זח"ב צא, א. וראה ג"כ שם רעו, א. עי בקו"א מסש"ב ד"ה הנה לא טובה השמועה. [כ].

213 אנכי מי שאנכי

הערת קה"ת מציינת את הקטע הזה כמקור לקריאת "אנכי" במשמעות "אני, מי שאני".

Zohar I, 167b זח"א קסז, ב

Zohar III, 11a זח"ג יא, א

הערת קה"ת

ראה לקו"ת להאריז"ל פי תולדות. זח"א קסז, ב. זח"ג יא, א. ועוד. וראה בהנסמן לעיל פי פנחס פ, ב.

214 אנכי מי שאנכי

קטע נוסף שהערת קה"ת מציינת עבור "אני, מי שאני".

Zohar, Vayikra 24:170-25:179 ספר הזהר, ויקרא כ"ד:ק"ע-כ"ה:קע"ט

215 שמאלו תחת לראשי

"שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני". העבודה היא היד השמאלית שמרימה את הראש.

Song of Songs 2:6 שיר השירים ב:ו'

שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני:

Let his left hand be under my head, And his right hand embrace me

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שה"ש ב, ו.

216 ולא יהי לך כללות ל"ת . . ישא ה' פניו

הקטע הזה, מ"לא יהיה לך" ועד "ישא הוי' פניו אליך", מצוטט שם, בציון לעץ חיים.

הערת קה"ת

מובא באוה"ת יתרו ע' תתקיט. וראה שם שמציין לע"ה.

217 עונותיכם מבדילים

"אבל עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין ה' אלקיכם". בהערת קה"ת מצוין שבפסוק נאמר "היו מבדילים".

Isaiah 59:2 ישעיהו נ"ט:ב'

כי אם-עונותיכם היו מבדילים בינכם לבין אלקיכם וחסאותיכם הסתירו פנים מכם משמוע:

But your iniquities have separated Between you and your G-d, And your sins have hid His face from you, That He will not hear

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"נ ט, ב. ושם אי' כי אם [היו מבדילים]. [כ].

218 שעבירה מטמטמת

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

יומא טל, א. [כ].

219 שעבירה מטמטמת לבו של אדם

"עבירה מטמטמת לבו של אדם".

Yoma 39a:2-3 יומא ל"ט א:ב-ג'

תנא דבי רבי ישמעאל: עבירה מטמטמת לבו של אדם, שנאמר: "ולא תטמאו בהם ונטמאתם בהם", אל תקרי "ונטמאתם", אלא: "ונטמטם". תנו רבנן: "אל" תטמאו בהם ונטמאתם בהם", אדם מטמא עצמו מעט — מטמאין אותו הרבה. מלמטה — מטמאין אותו מלמעלה. בעולם הזה — מטמאין אותו לעולם הבא.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

220 שכל העושה עבירה בורא קטיגור

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה אבות פ"ד, מ"א.

221 כל העושה עבירה בורא קטיגור

"העובר עבירה אחת קונה לו קטיגור אחד".

Pirkei Avot 4:11 משנה אבות ד':י"א

רבי אליעזר בן יעקב אומר, העושה מצוה אחת, קונה לו פרקליט אחד. והעובר עברה אחת, קונה לו קטגור אחד. תשובה ומעשים טובים, כתרס בפני הפרענות. רבי יוחנן הסנדלר אומר, כל כניסה שהיא לשם שמים, סופה להתקיים. ושאינה לשם שמים, אין סופה להתקיים:

Rabbi Eliezer ben Jacob said: he who performs one commandment acquires for himself one advocate, and he who commits one transgression acquires for himself one accuser. Repentance and good deeds are a shield against punishment. Rabbi Yochanan Hasandlar said: every assembly which is for the sake of heaven, will in the end endure; and every assembly which is not for the sake of heaven, will not endure in the end

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

222 והוא מקליפות וסטי"א

אור התורה מוסיף כאן שסטרא אחרא היא מה שאינו צד הקדושה, שמתבטל, אלא דבר נפרד, ומצטט את התניא, חלק א, פרק ו'.

הערת קה"ת

"(ר"ל פי סטי"א שאינו צד הקדושה כ"י שבתל כ"י אלא הוא דבר נפרד כ"י בסש"ב ח"א פ"ו) — אוה"ת יתרו ע' תתק"ט.

223 הסתר אסתיר פני ביום ההוא

"ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא".

Deuteronomy 31:18 דברים ל"א:י"ח

ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל־הרעה אשר עשה כי פנה אל־אלקים אחרים:

And I will surely hide My face in that day for all the evil which they shall have wrought, in that they are turned unto other gods

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

224 לוחות הראשונות . . בקולות וברקים

במתן תורה "וייה קולות וברקים וענן כבד על ההר".

Exodus 19:16 שמות י"ט:ט"ז

וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיַת הַבָּקָר וַיְהִי קֶלֶת וּבָרָקִים וַעֲנַן כָּבֵד עַל־הָהָר וְקֶלֶשׁ שָׁפָר חָזָק מְאֹד וַיִּחַרֶּד כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה:

And it came to pass on the third day, when it was morning, that there were thunders and lightnings and a thick cloud upon the mount, and the voice of a horn exceeding loud; and all the people that were in the camp trembled

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ראה שמות יט, טז. ראה אוה"ת תבוא ע' תתרצ"א. באוה"ת פ' תשא ע' איתתקעט מציין לכאן. נתבאר בארוכה במאמרי אדה"א כאן ע' אקפח ואילך.

225 רגלי יורדות

"רגליה יורדות מות, צעדיה יתמכו פלגי שאול". בחסידות, זו הדרגה הנמוכה ביותר של מלכות, המגיעה לכוחות החיצוניים.

Proverbs 5:5 משלי ה':ה'

רַגְלֶיהָ יֵרְדוּת מוֹת שְׁאוֹל צַעְדֶּיהָ יִתְמָכוּ:

Her feet go down to death; Her steps take hold on the nether-world

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי ה, ה.

226 ומלכותו בכל משלה

"הוי בשמים הכין כסאו, ומלכותו בכל משלה".

Psalms 103:19 תהילים ק"ג:י"ט

ה' בַּשָּׁמַיִם הִכִּין כִּסְאוֹ וּמַלְכוּתוֹ בְּכָל מַשְׁלָה:

The L-RD hath established His throne in the heavens; And His kingdom ruleth over all

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קג, יט.

227 ואיש לא יעלה עמר

לפני הלוחות השניים: "איש לא יעלה איתך, וגם איש לא יראה בכל ההר".

Exodus 34:3 שמות ל"ד:ג'

וְאִישׁ לֹא־יַעֲלֶה עִמָּךְ וְגַם־אִישׁ אֲלֵי־רֶא כְּכֹל־הָהָר גִּם־הַצֹּאן וְהַבָּקָר אֲלֵי־יָרְעוּ אֶל־מוֹל הָהָר הַהוּא:

And no man shall come up with thee, neither let any man be seen throughout all the mount; neither let the flocks nor herds feed before that mount

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות לד, ג.

228 רעותא דליבא

הקטע בוהר שהמאמר מצטט בנושא זה — הרצון הפנימי של הלב.

Zohar, Bereshit 83:225-235 ספר זוהר, בראשית פ"ג:ר"כ"ה-ר"ל"ה

229 רעותא דליבא

הזוהר על פרשת תרומה, שהמאמר מצטט באותו נושא.

Zohar, Terumah 14:164-15:173 ספר זוהר, תרומה י"ד:קס"ד-

ט"ו:קע"ג

230 רעותא דליבא

הזוהר על פרשת שמ"ני, שהמאמר מצטט באותו נושא.

Zohar, Shmini 6:70-7:79 ספר זוהר, שמ"ני ו':ע"ז-ט"ז

231 ברכות פ' כי תשא פמ"ו

ההערה מפנה למקומות אלה באור התורה בנוגע למדרש על מעלתם של הלוחות השניים.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת פ' כי תשא ע' ב'נו. אוה"ת נצבים ע' איר"ו. פ' יתרו ע' תשפ"א.

232 ויגד לך תעלומות חכמה

”והוא יגיד לך תעלומות חכמה, כי כפלים לתושייה”.

Job 11:6 איוב י”א:ו

וַיִּגְדֵּלְךָ תַּעֲלָמוֹת חֲכָמָה בִּי־כַפְלִים לְתוֹשִׁיָּה וְדַע בִּי־יִשָּׁה לָךְ אֱלֹהֶ
מַעֲוֹנָה:

And that He would tell thee the secrets of wisdom, That
sound wisdom is manifold! Know therefore that G-d exacteth
of thee less than thine iniquity deserveth.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

233 ויגד לך תעלומות חכמה

המדרש על כי תשא, פרק מ”ו, שהמאמר מצטט בעניין מעלתם של הלוחות
השניים.

Shemot Rabbah 46:1-2 שמות רבה מ”ו:א-ב

ויאמר ה' אל משה פסל לך - הה"ד (איוב יא): ויגד לך תעלומות חכמה.
אתה מוצא, בשעה שאמר לו הקב"ה: לך רד כי שחת עמך, היה תופס
בלוחות, ולא היה מאמין שחטאו ישראל. אמר: אם איני רואה איני
מאמין, שנאמר (שמות לב): ויהי כאשר קרב משה אל המחנה, שלא
שכון עד שראה בעיניו. אי להם לבני אדם, שהם מעידים מה שאינם
רואים, אפשר שלא היה משה מאמין בהקב"ה, שאמר לו: כי שחת
עמך?! אלא הודיע משה דרך ארץ לישראל, אפילו שיהא אדם שומע
דבר מן יחידי נאמן, אסור לקבל עדותו ...

The L-rd said to Moses: Carve for yourself two tablets of
stone like the first, and I will write on the tablets the words
that were on the first tablets, which you shattered” (Exodus
34:1). “The L-rd said to Moses: Carve for yourself” - that is
what is written: “He would tell you the secrets of wisdom”
(Job 11:6). You find that when the Holy One blessed be He
said to him: “Go, descend, for your people have acted cor-
ruptly” (Exodus 32:7), he grasped the tablets and did not be-
... lieve

Daat Shemot Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022
(CC-BY)

234 עיקר הצעקה בלב

שם מוסברת צעקת הלב: כשהמרירות גדולה מכדי שהנפש תוכל להכילה,
אי אפשר עוד לבטאה בשפתיים, והיא נשארת צעקת הלב בלבד, כמו אצל
רבי אלעזר בן דורדיא, שקנה את עולמו בשעת תשובה אחת מעומק הלב.

הערת קה"ת

ראה לעיל ר”ה נד, ב.

235 רמ"ח מ"ע . רמ"ח אברים דמלכא

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה ת”ז ת”ל.

236 יאר ה' פניו אליך ישא ה' פניו

המילים כאן מצטטות את Numbers 6:25. הקטע מופיע למטה.

Numbers 6:25 במדבר ו:כ”ה

יָאֵר הַיְיָ הָאֵלֶּיךָ וַיַּחֲנֶנְךָ:

The L-RD make His face to shine upon thee, and be gracious
unto thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

במדבר ו, כה-ו.

237 עיין בזהר פ' שמות (ד"כ רע"א)

אותו קטע בזהר מצוטט שם, בדיון על אלוקות המתגלית באמצעות הסתר
אחר הסתר ועל הצמצומים שבאמצעותם החיות מגיעה לעולמות "מעט כאן
ומעט כאן".

הערת קה"ת

נזכר גם לעיל מד, ד וש"נ.

238 יאר ה' פניו אליך ישא ה' פניו

ברכת כהנים: "יאר הוי' פניו אליך... ישא הוי' פניו אליך".

Numbers 6:25-26 במדבר ו:כ"ה-כ"ו

יָאֵר הַיְיָ הָאֵלֶּיךָ וַיַּחֲנֶנְךָ: יִשָּׂא הַיְיָ הָאֵלֶּיךָ וַיִּשֶׂם לָךְ
שְׁלוֹם:

The L-RD make His face to shine upon thee, and be gracious
unto thee; The L-RD lift up His countenance upon thee, and
.give thee peace

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 19

239 ויבא כגשם לנו

בקשת ישראל: "ויבוא כגשם לנו", שאותה מבאר קטע זה.

Hosea 6:3 הושע ו:ג

וְנִדְעָה נִרְדְּפָה לְדַעַת אֶת־ה' כְּשַׁחַר זָכוֹן מִצָּאָ וַיָּבֹא כְּגֶשֶׁם לָנוּ כְּמִלְקוֹשׁ
יֹרֶה אֶרֶץ:

And let us know, eagerly strive to know the L-RD, His going
forth is sure as the morning; And He shall come unto us as
'the rain, As the latter rain that watereth the earth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

240 הגשם יורד בענן

ההערה מפנה לשם בעניין ירידת הגשם בענן, המובא באור התורה בשם
רבינו בחיי.

הערת קה"ת

ראה באוה"ת ויקרא כרך א ע' קצה בשם רבינו בחיי ס"פ עקב.

241 המכסה שמים בעבים

"המכסה שמים בעבים, המכין לארץ מטר".

Psalms 147:8 תהילים קמ"ז:ח

הַמִּכְסֶּה שָׁמַיִם בְּעָבִים הַמִּכְיֵן לָאָרֶץ מָטָר הַמְצַמֵּיחַ הַיָּם חֲצִיר:

Who covereth the heaven with clouds, Who prepareth rain
for the earth, Who maketh the mountains to spring with
.grass

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמז, ח.

242 מאדים אשר יעלה מן הארץ

"ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה". יש להבין זאת כאתערותא
דלתתא.

Genesis 2:6 בראשית ב:ו

וְאֵד יַעֲלֶה מִן־הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת־כָּל־פְּנֵי הָאֲדָמָה:

but there went up a mist from the earth, and watered the whole face of the ground

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ראה בראשית ב, ו.

243 ישת חשך סתרו

י"שת חושך סתרו. הסתר ה', שהמאמר מציב בהמשך בדרגת כתר.

Psalms 18:12 תהילים י"ח:י"ב

יִשְׁתַּחֲשֹׁךְ סִתְרוֹ סִבְיֹתָיו סָכְנוֹ חֹשֶׁכֶת־מַיִם עָבִי שְׁחָקִים:

He made darkness His hiding-place, His pavilion round about Him; darkness of waters, thick clouds of the skies

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים יח, יב.

244 ושקל בפלס הרים

ו"שקל בפלס הרים", הפסוק שבקטע במאמר על ניצבים, שאותו מצטט הטקסט.

Isaiah 40:12 ישיעיהו מ':י"ב

מִי־מִדֹּד בִּשְׁעָלוֹ מַיִם וְשָׁמַיִם בְּזֶרֶת תִּכַּן וְכָל בְּשָׁלֹשׁ עֶפְרָא הָאָרֶץ וְשָׁקַל בְּפָלֶס הָרִים וּגְבָעוֹת בְּמֶאֱזָנִים:

Who hath measured the waters in the hollow of his hand, And meted out heaven with the span, And comprehended the dust of the earth in a measure, And weighed the mountains in scales, And the hills in a balance

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

245 יערוף כמטר לקחי

י"ערוף כמטר לקחי. את "לקחי" מפרשים כלשון לקיחה: באמצעות המצוות לוקחים את ה' עצמו.

Deuteronomy 32:2 דברים ל"ב:ב

יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחֵי תֹזֵל אֶמְרָתִי כְשִׁעִירִם עֲלֵי־דָשָׁא וְכַרְבִּיבִים עֲלֵי־עֵשֶׂב:

My doctrine shall drop as the rain, My speech shall distil as the dew; As the small rain upon the tender grass, And as the showers upon the herb

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים לב, ב.

246 רמ"ח . . אברין דמלכא

שם נקראות רמ"ח המצוות רמ"ח "איברין דמלכא", משום שאיבר הוא המשכה: כשם שאיבר מעביר את חיות הנפש מן הראש והמוח אל הגוף, כך המצוות ממשיכות אלינו את הקדושה העליונה ואת החכמה העליונה, באמצעות "אשר קידשנו במצוותיו".

הערת קה"ת

ג' לעיל (נד, א). [כ].

247 מרחוק ה' נראה

"מרחוק הוי' נראה לי, ואהבת עולם אהבתיך". זו התשובה מלמעלה לתחושת הריחוק.

Jeremiah 31:3 ירמיהו ל"א:ג

מִרְחוֹק ה' נִרְאָה לִי וְאַהֲבַת עוֹלָם אֶהְבֵּתִיךָ עֲלֵי־כֹן מִשְׁכַּתִּיךָ חֹסֵד:

From afar the L-RD appeared unto me.' 'Yea, I have loved' thee with an everlasting love; Therefore with affection have I drawn thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ירמיי לא, ב.

248 לבחיי המשכה עליונה זו דיערוף כמטר לקחי

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ביהל אור עי' שסח מציין "דעיקר השמחה בישראל על ירידת גשמים זהו מפני שזה מורה על בחי' ויבא כגשם לנו, עיין מזה בלקו"ת בד"ה האזינו השמים דרוש הראשון בפ' יערוף כמטר לקחי, ואף דשם נתבאר דבחי' אהי כטל לישראל זהו בחי' עליונה יותר מ"מ צ"ל ג"כ יערוף כמטר כו" ע"ש.

249 הדם הוא הנפש

"כי הדם הוא הנפש". חיות הנפש מתפשטת באיברים באמצעות הדם, כשם שאור אין סוף מתפשט במצוות.

Deuteronomy 12:23 דברים י"ב:כ"ג

יֶקֶךְ חֶזֶק לְבַלְתִּי אֲכַל הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ וְלֹא־תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם־הַבֶּשָׂר:

Only be stedfast in not eating the blood; for the blood is the life; and thou shalt not eat the life with the flesh

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים יב, יג.

פסקה 20

250 יערוף כמטר

"תזל כטל אמרתי"; המילה "יערוף" קשורה ל"עורף", החלק האחורי של הצוואר.

Deuteronomy 32:2 דברים ל"ב:ב

יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחֵי תֹזֵל כְּשִׁעִירִם עֲלֵי־דָשָׁא וְכַרְבִּיבִים עֲלֵי־עֵשֶׂב:

My doctrine shall drop as the rain, My speech shall distil as the dew; As the small rain upon the tender grass, And as the showers upon the herb

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

251 המכסה שמים בעבים

"המכסה שמים בעבים".

Psalms 147:8 תהילים קמ"ז:ח

הַמְכַסֶּה שָׁמַיִם בְּעָבִים הַמְכִּין לָאָרֶץ מָטָר הַמְצַמֵּיחַ הָרִים חֶצִיר:

Who covereth the heaven with clouds, Who prepareth rain for the earth, Who maketh the mountains to spring with grass

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

258 גזר הקב"ה שיהיו השמים מקלסין אותו

במדרש: ה' גזר שהשמים יהללו אותו, ומשה עמד והשקיט אותם באומר "האזינו השמים".

Kohelet Rabbah 3:14 קוהלת רבה ג:יד

... עמד אֱלִישֶׁע תְּלִמִיד תְּלִמִידוֹ וְעָשָׂה יָפֶשֶׁת לָם, הִדָּא הוּא דְכְתִיב (מלכים ב ג, טז): עָשָׂה הַנַּחֲל הָזֶה גְּבִים גְּבִים וּגְוִי. כֹּה גִזַּר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שִׁיְהִיו הַשָּׁמַיִם מְקַלְסִין אוֹתוֹ, שְׁנֵאֲמַר (תהלים יט, ב): הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֱלֹהִים, עָמַד מֹשֶׁה וְשִׁתְּקוֹ, שְׁנֵאֲמַר (דברים לב, א): הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְּרָה וּגְוִי. כֹּה גִזַּר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַשָּׁמַיִם וְעַל הָאָרֶץ שִׁיְהִיו מְקַלְסִין אוֹתוֹ, שְׁנֵאֲמַר (תהלים קיג, ג): מִמְּרוֹחַ, שָׁמַשׁ עַד מְבוֹאוֹ מְהֵלֵל שֵׁם ה', מְהֵלֵל כְּתִיב, עָמַד יְהוֹשֻׁעַ תְּלִמִידוֹ ...

I know that everything that G-d does, it will be forever, one "cannot add to it, nor can one subtract from it; G-d did so, so they would fear before Him" (Ecclesiastes 3:14). "I know that everything that G-d does, it will be forever..." Rabbi Yehuda ben Rabbi Simon said: It would have been fitting for Adam, the first man, to have lived and endured forever. Why was death imposed upon him? "G-d did so, so they would fear before Him." Rabbi Elazar said: From the beginning of the ... creation

Midrash Rabbah -- TE (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

259 שיהיו השמים מקלסין אותו

המדרש על האזינו: ה' ברא את השמים ואת הארץ כדי שישבחו אותו, וכשבא משה השתיק אותם, כפי שנאמר: "האזינו השמים".

Devarim Rabbah 10:2 דברים רבה י:ב

260 שיהיו השמים מקלסין אותו

המדרש על בראשית, פרק ה, שהטקסט מצטט גם הוא בעניין זה.

Bereshit Rabbah 5:5 בראשית רבה ה:ה

... אמר רבי ירמיה בן אלעזר לא עם הים בלבד התנה הקדוש ברוך הוא, אלא עם כל מה שנברא בששת ימי בראשית; הה"ד (ישעיה מה) אני ידי נטו שמים וכל צבאם צויתי; מידי נטו שמים וכל צבאם צויתי; צויתי את הים שיהיה נקרע לפני ישראל; צויתי את השמים ואת הארץ שישתקו לפני משה, שנאמר, האזינו השמים וגו'; צויתי את השמש ואת הירח שיעמדו לפני יהושע, שנאמר (יהושע ו), שמש בגבעון דום; צויתי את העורבים שיכלכלו את אליהו, שנאמר (מלכים א יז), והעורבים מביאים לו וגו'; צויתי את האור שלא תזיק ...

Rabbi Yohanan said: The Holy One blessed be He stipulated a condition with the sea [upon its creation] that it should split before Israel. That is what is written: "The sea returned to its power [le'eitano]" (Exodus 14:27), in accordance with its condition [litna'o] that He stipulated with it. Rabbi Yirmeya ben Elazar said: It is not only with the sea alone that the Holy One blessed be He stipulated, but with everything that was created during the six days of Creation. That is what ... is written: "My hands stretched

Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

252 השמים שמים עילאין אינן דאשתמודען דאקרון שמא דקוב"ה

בוהר על האזינו: "השמים" הם השמים העליונים, הנקראים על שם הקדוש ברוך הוא, ו"הארץ" היא הארץ העליונה.

Zohar, Idra Zuta 39:183-42:193 ספר הזהר, האדרא זוטא ל"ט:קפ"ג-מ"ב:קצ"ג

253 ישת חשך סתרו

"שם חושך סתרו" — כאן הכוונה לכתר העליון, הנקרא אריך אנפין.

Psalms 18:12 תהילים י"ח:י"ב

יִשְׁתַּחֲשֶׁה סִתְרוֹ סְבִיבוֹתָיו סָכְתוֹ חֹשֶׁכֶת־מַיִם עֲבֵי שְׁחָקִים:

He made darkness His hiding-place, His pavilion round about Him; darkness of waters, thick clouds of the skies
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

254 וכמ"ש בוהר ס"פ ויקרא (דכ"ה סע"ב)

שם מצוטט אותו קטע מהזהר, בסוף פרשת ויקרא, על "הרעיפו שמים ממעל"; "הרעיפו" נקרא בדומה ל"יערוף כמטר לקחי", המתייחס לתורה, שבאמצעותה נמשכים חיים וחסד גם לעולמות התחתונים.

הערת קה"ת

ראה גם לקמן שה"ש כה, ג ובאוה"ת שה"ש כרך ב ע' שצה.

255 ממעל ודאי מעתיקא קדישא קא אתיאי ולא מההוא אתר דאקרי שמים

בוהר בסוף ויקרא: "מלמעלה" פירושו מעתיקא קדישא, ולא מהמקום הנקרא "שמים".

Zohar, Vayikra 65:435-66:445 ספר הזהר, ויקרא ס"ה:תל"ה-ס"ו:תמ"ה

Yet think not that this depends on the place called "heaven", for so it is written here "from above"; the rain in sooth comes from "above", from the Ancient Holy One, and not from the place called Heaven

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

256 וז"ש במדרש פ' האזינו

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

פ"י, ב.

257 ידעתי כי כל אשר יעשה

"ידעתי כי כל אשר יעשה האלקים הוא יהיה לעולם". מובא המדרש על הפסוק הזה.

Ecclesiastes 3:14 קהלת ג:יד

יָדַעְתִּי כִּי כֹל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאֱלֹקִים הוּא יִהְיֶה לְעוֹלָם עֲלִיו אֵין לְהוֹסִיף וּמִמֶּנּוּ אֵין לְגַרֵעַ וְהָאֱלֹקִים עָשָׂה שִׁירָאוּ מִלְּפָנָיו:

I know that, whatsoever G-d doeth, it shall be for ever; nothing can be added to it, nor any thing taken from it; and G-d hath so made it, that men should fear before Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 21

266 ששת ימים תאכל מצות

”שישה ימים תאכל מצות” — הפסוק מן המאמר שהטקסט מצטט.

Deuteronomy 16:8 דברים ט"ז:ח

שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצַרְתָּ הַאֱלֹקִים לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה:

Six days thou shalt eat unleavened bread; and on the seventh day shall be a solemn assembly to the L-RD thy G-d; thou shalt do no work therein

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

267 תורה צוה לנו משה מורשה

”תורה ציווה לנו משה, מורשה קהילת יעקב” — הפסוק מן ההסבר שהטקסט מצטט על ”הוא מוריד הגשם”.

Deuteronomy 33:4 דברים ל"ג:ד

תוֹרָה צִוְּה־לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב:

Moses commanded us a law, An inheritance of the congregation of Jacob

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

268 דק”ש כתיב האזינו השמים אוף הכא שמע ישראל וכולא חד מלה

הוא

בוהר על ואתחנן: כתוב ”האזינו השמים”, וכאן ”שמע ישראל”, והכול עניין אחד.

Zohar, Vaetchanan 8:55-60 ספר זוהר, ואתחנן ח:נ”ה-ס”

HEAR, ISRAEL. R. Yesa said: ‘This is the patriarch Israel.’ R. Isaac said: ‘“Israel” here has the same meaning as “heavens” in the verses “Hear, O heavens” (Isa. 1, 2), and “Give ear, O heavens” (Deut. 32, 1). “The L-rd” here indicates the starting-point of all, in the radiance of the Holy Ancient One, and this is what is called “Father

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

269 ישת חשך סתרו

”ישת חושך סתרו” — החושך העליון שמעל אור החכמה.

Psalms 18:12 תהילים י”ח:י”ב

יִשְׁתַּחֲשֹׁךְ סִתְרוֹ סִבִּיבוֹתָיו סָכְתוֹ חֲשַׁכְת־מַיִם עָבִי שְׁחָקִים:

He made darkness His hiding-place, His pavilion round about Him; darkness of waters, thick clouds of the skies

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

270 ואד יעלה מן הארץ

”ואד יעלה מן הארץ” — אתערותא דלתתא.

Genesis 2:6 בראשית ב':ו

וְאָד יַעֲלֶה מִן־הָאָרֶץ וְהִשָּׁקָה אֶת־כָּל־פְּנֵי הָאֲדָמָה:

but there went up a mist from the earth, and watered the whole face of the ground

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

271 כי שכן עליו הענן

”ולא יכול משה לבוא אל אוהל מועד, כי שכן עליו הענן”. הטקסט מתייחס

261 השמים מספרים כבוד אל

”השמים מספרים כבוד א-ל”. השבח שמשה השתיק.

Psalms 19:2 תהילים י”ט:ב

הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד־אֱלֹהִים וּמַעֲשֵׂה יְדֵי מְגִיד הֶרְקִיעַ:

The heavens declare the glory of G-d, and the firmament showeth His handiwork

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

262 האזינו השמים ואדברה

”האזינו השמים ואדברה”. משה ממשיך אל תוך השמים אור שמקורו למעלה מהם.

Deuteronomy 32:1 דברים ל”ב:א

הָאָזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאִדְבַּרְהָ וּתְשָׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי־פִי:

Give ear, ye heavens, and I will speak; And let the earth hear the words of my mouth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

263 חכם אינו מדבר בפני מי שגדול

המראה מקום של קה”ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה”ת

אבות ה, ז.

264 החכם אינו מדבר בפני מי שגדול ממנו בחכמה

אחת משבע המידות של חכם: אינו מדבר לפני מי שגדול ממנו בחכמה.

Pirkei Avot 5:7 משנה אבות ה':ז

שְׁבַע דְּבָרִים בְּגֶלֶם וְשִׁבְעָה בְּחָכְמָה. חָכֵם אֵינוֹ מְדַבֵּר בְּפָנָיו מִי שֶׁהוּא גָדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה וּבְמִנְיָן, וְאֵינוֹ נִכְנָס לְתוֹךְ דְּבָרֵי חֲבֵרוֹ, וְאֵינוֹ נִבְהַל לְהַשִּׁיב, שׂוֹאֵל כְּעֵנֶן וּמַשִּׁיב כְּהִלָּכָה, וְאוֹמֵר עַל רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן וְעַל אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן, וְעַל מֶה שֶׁלֹּא שָׁמַע, אוֹמֵר לֹא שָׁמַעְתִּי, וּמוֹדֶה עַל הָאֻמָּת. וְחִלּוּפֵיהֶן בְּגֶלֶם:

seven things [characteristic] in a clod, and seven [There are] in a wise man: A wise man does not speak before one who is greater than he in wisdom, And does not break into his fellow's speech; And is not hasty to answer; He asks what is relevant, and he answers to the point; And he speaks of the first [point] first, and of the last [point] last; And concerning that which he has not heard, he says: I have not heard; And he ... acknowledges the truth. And the reverse

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

265 הרעיפו שמים ממעל

”הרעיפו שמים ממעל, ושחקים יולו צדק”. (בנוסח המודפס כתוב ”מים” במקום ”שמים”).

Isaiah 45:8 ישעיהו מ”ה:ח

הֲרַעִיפוּ שָׁמַיִם מִמַּעַל וּשְׁחָקִים יִלְוּ־צֶדֶק תִּפְתַּח־אָרֶץ וַיִּפְרוּ־יִשְׁעַ וּצְדָקָה תִצְמִיחַ יַחַד אֲנִי ה' בְּרִאֲתָיו:

Drop down, ye heavens, from above, and let the skies pour down righteousness; let the earth open, that they may bring forth salvation, and let her cause righteousness to spring up together; I the L-RD have created it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה”ת

ישע”י מה, ח.

לדיון שלו בענין זה.

Exodus 40:35 שמות מ':ל"ה

וְלֹא־יָכֹל מֹשֶׁה לָבוֹא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד כִּי־שָׁכַן עָלָיו הָעָנָן וַיִּכְבֹּד ה' מֵלֵא
אֶת־הַמִּשְׁכָּן:

And Moses was not able to enter into the tent of meeting, be-
cause the cloud abode thereon, and the glory of the L-RD
—filled the tabernacle

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

272 הוי אלקינו הוי אחד

”שמע ישראל: הוי אלקינו, הוי אחד.”

Deuteronomy 6:4 דברים ו':ד

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל הָאֵלֶינוּ הָאֵלֶינוּ הָאֵלֶינוּ:

HEAR, O ISRAEL: THE L-RD OUR GOD, THE L-RD IS ONE

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 22

273 עם קשה עורף הוא

המדרש על כי תשא: אפשר לחשוב שהכינוי "קשה עורף" נאמר לגנאי, אך
הוא נאמר לשבחם.

Shemot Rabbah 42:9 שמות רבה מ"ב:ט'

ויאמר ה' אל משה ראיתי את העם הזה - מהו והנה עם קשה עורף הוא?
אמר ר' יהודה בן פולויה בשם רבי מאיר: ראויים הן להערה. אמר רב
יקים: שלושה חצופים הם: חצוף בחיה, כלב. בעוף, תרנגול. ובאומות
- ישראל. אמר ר' יצחק בר רדיפא בשם ר' אמי: אתה סבור שהוא
לגנאי ואינו אלא לשבחן, או יהודי, או צלוב. אמר רבי אבין: עד עכשיו
קורין את ישראל בחוצה לארץ: האומה של קשה עורף. אמר רב נחמן:
תדע לך, שהם קשים. כשבא הקב"ה ליתן להם את התורה, מה כתיב
בהם (שמות) ...

The L-rd said to Moses: I have seen this people and, be-
hold, it is a stiff-necked people" (Exodus 32:9). "The L-rd
said to Moses: I have seen this people, [and behold, it is a
stiff-necked people]" (Exodus 32:9) - what is, "behold, it is a
stiff-necked people"? Rabbi Yehuda ben Polvaya said in the
name of Rabbi Meir: They were deserving of being behead-
ed. Rav Yakim said: There are three impudent ones. The
most impudent among the beasts is the dog; among the
... ,birds, the rooster; and among the nations

Daat Shemot Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022
(CC-BY)

274 כי עם קשה עורף הוא וסלחת

תפילתו של משה לאחר חטא עגל הזהב: "כי עם קשה עורף הוא, וסלחת
לעווננו".

Exodus 34:9 שמות ל"ד:ט'

וַיֹּאמֶר אֱ־מֹנָא מִצָּאִיתָ חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָיִי יְהֹוָה נָא אֲדֹנָיִי בְּקִרְבְּנוּ כִּי עִם־
קָשָׁה־עוֹרֵף הוּא וְסִלַּחְתָּ לְעוֹנֵינוּ וּלְחַטֹּאתֵינוּ וְנַחֲלִתָנוּ:

And he said: 'If now I have found grace in Thy sight, O L-rd,
let the L-rd, I pray Thee, go in the midst of us; for it is a stiff-
necked people; and pardon our iniquity and our sin, and
'take us for Thine inheritance

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות לד, ט.

275 דאיתא במדרש דקשה עורף לשבת קאמר

ההערה מפנה לתורה אור, שם מובא המדרש ש"קשה עורף" נאמר לשבח.

הערת קה"ת

שמור"ר ספמ"ב. וראה בתו"א ככג, ב.

276 וואד יעלה

הרעיא מהימנא על צו, המצוטט בקטע על "ואד יעלה מן הארץ".

Zohar, Tzav 5:48-49 ספר הזהר, צו ה':מ"ח-מ"ט

277 תול כטל

"יערוף כמטר לקחי" — השפע העליון, כפי שמוסבר בסעיף 6.

Deuteronomy 32:2 דברים ל"ב:ב'

יַעֲרֹף כַּמָּטֶר לִקְחֵי תוֹל כִּטְל אֶמְרָתִי כְּשַׁעֲרִים עֲלִי־דָשָׁא וְכִרְכִּיבִים עֲלֵי־
עֶשֶׂב:

My doctrine shall drop as the rain, My speech shall distil as
the dew; As the small rain upon the tender grass, And as the
.showers upon the herb

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

278 לא עם הארץ חסיד ולא בור ירא חטא

מאמרו של הלל: "אין בור ירא חטא, ולא עם הארץ חסיד", המצוטט כאן
בסדר הפוך.

Pirkei Avot 2:5 משנה אבות ב':ה'

הוא הֵיָה אֹמֵר, אֵין בּוֹר יֵרָא חֲטָא, וְלֹא עִם הָאָרֶץ חֲסִיד, וְלֹא הַבִּלְשָׁן
לְמַד, וְלֹא הַקִּפְדָּן מְלַמֵּד, וְלֹא כָל הַמְרַבֵּה בְּסִחוּרָה מְחַכֵּים. וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין
אֲנָשִׁים, הַשְׁתַּדֵּל לְהִיּוֹת אִישׁ:

He used to say: A brute is not sin-fearing, nor is an ignorant
person pious; nor can a timid person learn, nor can an im-
patient person teach; nor will someone who engages too
much in business become wise. In a place where there are
.no men, strive to be a man

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-
BY)

279 ורב חסד

מ"יג מידות: "רב חסד ואמת".

Exodus 34:6 שמות ל"ד:ו'

וַיַּעֲבֹר ה' עֲלֵ־פָנָיו וַיִּקְרָא ה' ה' אֵל רַחוּם וְחַנוּן אַרְךָ אֲפַיִם וְרַב־חֶסֶד
וְאַמֶּת:

And the L-RD passed by before him, and proclaimed: "The
L-RD, the L-RD, G-d, merciful and gracious, long-suffering,
;and abundant in goodness and truth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות לד, ו.

280 לא ע"ה חסיד ולא בור ירא חטא

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

אבות ב, ה (בשינוי סדר).

281 בביאור ע"פ וקבל היהודים

הביאור מלמד שהמצוות, 248 ה"איברים", הן כלים לספירות, ושקיום המצוות ממשיך את האורות אל תוך הכלים; במקום שאין כלי, האור מסתלק למקורו.

הערת קה"ת
תו"א צו, ב.

282 וקבל היהודים

"והיהודים קיבלו עליהם לעשות כפי שהחלו" — הפסוק שבביאור שהקטע מצטט.

Esther 9:23 אסתר ט:כ"ג

וְקָבַל הַיְּהוּדִים אֶת אֲשֶׁר־הֵחֵלוּ לַעֲשׂוֹת וְאֵת אֲשֶׁר־כָּתַב מֶרְדֳּכַי אֲלֵיהֶם:

And the Jews took upon them to do as they had begun, and
as Mordecai had written unto them

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

283 לא עם הארץ . . ולכן מתלבש בחכמה תחלה

אור התורה מפנה לקטע זה: החסד העליון של "ורב חסד" מאיר רק באמצעות חכמה, שהיא התורה, כפי שמוסבר שם על "שארית נחלתו".

הערת קה"ת

"ועמ"ש בדי"ה האזינו השמים דרוש הראשון ספ"ה בענין ולא עם הארץ חסיד מפני שבח"י חסד עילאה שהוא בח"י רב חסד אינו מאיר אלא בבחי' חכמה דוקא שהיא התורה, וזהו ע"ד שביאר כאן רבינו ז"ל [באוה"ת שם] בענין לשארית נחלתו שבבחי' זו דוקא מאיר רב חסד" — אוה"ת בראשית כרך א ז, ב.

284 תלת קשרין קוב"ה אורייתא וישראל

"שלושה קשרים זה בזה: הקדוש ברוך הוא, התורה וישראל". התורה היא הקשר בין ישראל לה'.

Zohar III, 73a זח"ג עג, א

הערת קה"ת
ראה זח"ג עג, א.

285 האזינו השמים

"האזינו השמים" — כאן הכוונה לתורה שבכתב.

Deuteronomy 32:1 דברים ל"ב:א'

הָאָזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי־פִי:

Give ear, ye heavens, and I will speak; And let the earth hear
the words of my mouth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 23

286 רע"ק הי דורש על כל קוץ וקוץ

משה ראה שרבי עקיבא עתיד לדרוש תלי תלים של הלכות מכל קוץ וקוץ שבאותיות.

Menachot 29b:3-4 מנחות כ"ט ב:ג-ד'

אמר רב יהודה אמר רב בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות אמר לפניו רבש"ע מי מעכב על ידך אמר לו אדם אחד יש שעתידי להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו שעתידי לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות אמר לפניו רבש"ע הראה לי אמר לו חזור לאחורך הלך וישב בסוף שמונה שורות

ולא היה יודע מה הן אומרים תשש כחו כיון שהגיע לדבר אחד אמרו לו תלמידיו רבי מנין לך אמר להן הלכה למשה מסיני נתיישבה דעתו

Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA)
הערת קה"ת
מנחות כט, ב.

פסקה 24

287 ידבר עמים תחתינו

"יוליך עמים תחתינו". הפועל "דיבר" נקרא כאן במשמעות של הנהגה ומשיכה.

Psalms 47:4 תהילים מ"ז:ד'

יְדַבֵּר עַמִּים תַּחְתֵּינוּ וְלֹאֲמִים תַּחַת רַגְלֵינוּ:

He subdueth peoples under us, and nations under our feet

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים מז, ד.

288 האזינו השמים ותשמע הארץ

"האזינו השמים... ותשמע הארץ" — התורה שבכתב והתורה שבעל פה.

Deuteronomy 32:1 דברים ל"ב:א'

הָאָזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי־פִי:

Give ear, ye heavens, and I will speak; And let the earth hear
the words of my mouth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

289 יערוף כמטר לקחי

"יערוף כמטר לקחי" — האהבה הנמשכת באמצעות התורה.

Deuteronomy 32:2 דברים ל"ב:ב'

יַעְרֹף כַּמָּטֶר לִקְחֵי תֹלַל פֶּטַל אֶמְרָתִי כְּשַׁעִירִים עֲלִידָשָׁא וְכַרְבִּיבִים עֲלִי־עֵשֶׂב:

My doctrine shall drop as the rain, My speech shall distil as the dew;
As the small rain upon the tender grass, And as the showers upon the herb

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

290 תלת קשרין מתקשראן דא בדא קוב"ה ואורייתא וישראל

"שלושה קשרים מתקשרים זה בזה: הקדוש ברוך הוא, התורה וישראל".

Zohar, Achrei Mot 49:296-50:305 ספר זוהר, אחרי מות מ"ט:רצ"ו-
נ"ש"ה

And Israel themselves are in two grades, corresponding to the two grades of the Torah, the disclosed and the undisclosed. To all who have been circumcised and stamped with the holy impress, we impart those things in the Torah which are on the surface, the letters and the plain contents and the precepts, and no more. This is indicated in the words, "He telleth his words to Jacob

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

291 כי עמך מקור חיים

"כי עמך מקור חיים" — הפסוק מן המאמר שהטקסט מצטט.

Psalms 36:10 תהילים ל"ו:י'

כִּי־עֲמֶךָ מְקוֹר חַיִּים בְּאֵרֶךְ־יָמִים נִרְאָה־אֹר:

For with Thee is the fountain of life; In Thy light do we see
light.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

292 המשפילי לראות בשמים ובארץ

”המשפיל לראות בשמים ובארץ.”

Psalms 113:6 תהילים קי"ג:ו

הַמִּשְׁפִּילִי לְרֹאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ:

?That looketh down low Upon heaven and upon the earth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

293 השקיפה ממעון קדשך מן השמים

”השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל.”

Deuteronomy 26:15 דברים כ"ו:ט"ו

הַשְׁקִיפָה מִמַּעוֹן קֹדֶשְׁךָ מִן־הַשָּׁמַיִם וּבָרַךְ אֶת־עַמֶּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כְּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּינוּ אֶרֶץ זָבֶת חֶלֶב וּדְבָשׁ:

Look forth from Thy holy habitation, from heaven, and bless Thy people Israel, and the land which Thou hast given us, as Thou didst swear unto our fathers, a land flowing with milk
'and honey

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

294 השמים כסאי והארץ הדום רגלי

”השמים כסאי והארץ הדום רגלי.”

Isaiah 66:1 ישעיהו ס"ו:א

כֹּה אָמַר ה' הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הָדָם רַגְלִי אֵינִי בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאֵינִי מְקוֹם מְנוּחָתִי:

Thus saith the L-RD: The heaven is My throne, and the earth is My footstool; where is the house that ye may build unto
?Me? And where is the place that may be My resting-place

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 25

295 אהיה כטל

”אהיה כטל לישראל — תשובתו של ה'.

Hosea 14:6 הושע י"ד:ו

אֶהְיֶה כְּטַל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח כְּשׁוֹשַׁנָּה וְיִהְיֶה שְׁרִשָּׁיו כְּלִבְנוֹן:

I will be as the dew unto Israel; He shall blossom as the lily,
And cast forth his roots as Lebanon

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

296 שיבא כגשם

”ויבוא כגשם לנו” — הבקשה שבאה תחילה.

Hosea 6:3 הושע ו:ג

וְנִדְעָה נִרְדָּפָה לִדְעַת אֶת־ה' כְּשֶׁחֵר נִכּוֹן מִצְאוֹ וְיָבוֹא כְּגֶשֶׁם לָנוּ כְּמַלְקוֹשׁ יוֹרָה אֶרֶץ:

And let us know, eagerly strive to know the L-RD, His going forth is sure as the morning; And He shall come unto us as
'the rain, As the latter rain that watereth the earth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

297 ה' צלך

”הו' שומרך, הו' צלך על יד ימינך.”

Psalms 121:5 תהילים קכ"א:ה

ה' שֹׁמְרֶךָ ה' צֶלֶךְ עַל־יַד יְמִינֶךָ:

The L-RD is thy keeper; The L-RD is thy shade upon thy
right hand

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קכא, ה.

298 ובצל ידי כסיתך

”ואשים דברי בפך ובצל ידי כיסיתך, לנטוע שמים וליסוד ארץ, ולאמר לציון עמי אתה.”

Isaiah 51:16 ישעיהו נ"א:ט"ז

וְאֲשֶׁם דְּבָרִי בְּפִיךָ וּבְצֶל יָדִי כִסִּיתִיךָ לְנִטְע שָׁמַיִם וְלִיסוֹד אֶרֶץ וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן עַמִּי־אַתָּה:

And I have put My words in thy mouth, And have covered thee in the shadow of My hand, That I may plant the heav-
ens, And lay the foundations of the earth, And say unto Zion:
'Thou art My people

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י נא, טז.

299 וימינו תחבקני

”שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני.”

Song of Songs 2:6 שיר השירים ב:ו

שְׁמָאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי וַיְמִינֹו תַּחְבֶּקֶנִי:

Let his left hand be under my head, And his right hand em-
brace me

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

300 וסוכה תהי לצל יומם

”וסוכה תהיה לצל יומם מחורב.”

Isaiah 4:6 ישעיהו ד:ו

וְסֻכָּה תִּהְיֶה לְצֶל־יוֹמָם מִחֹרֵב וּלְמַחְסֵה וּלְמַסְתוֹר מִזֶּרֶם וּמִמְּסָר:

And there shall be a pavilion for a shadow in the day-time
from the heat, and for a refuge and for a covert from storm
and from rain

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י ד, ו.

301 יבנו ויטללנו

על שער המעיין נאמר: ”בנה אותו וכיסהו”.

Nehemiah 3:15 נחמיה ג:ט"ו

וְאֵת שַׁעַר הָעִיר הַחֲזִיק שְׁלֹו בְּדִלְחָזָה שֶׁר פִּלָּה הַמִּצְפָּה הוּא יִבְנֶנּוּ וַיִּטְלְלוּ וַיַּעֲמִיד דְּלֹתָתָיו מִנְעָלָיו וּבְרִיחָיו וְאֵת חוֹמַת בְּרַכַּת הַשְּׁלַח לְגֹד הַמֶּלֶךְ וְעַד־הַמַּעְלֹת הַיּוֹרְדוֹת מֵעִיר דָּוִד:

And the fountain gate repaired Shallun the son of Colhozeh, the ruler of the district of Mizpah; he built it, and covered it, and set up the doors thereof, the bolts thereof, and the bars thereof, and the wall of the pool of Shelah by the king's gar-

den, even unto the stairs that go down from the city of David.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

302 תזל כטל

”תזל כטל אמרתי” — השפע הבא מלמעלה, הבא מאליו.

Deuteronomy 32:2 דברים ל"ב:ב

יערף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי כשעירם עלי דשא וכרביבים עלי עשב:

My doctrine shall drop as the rain, My speech shall distil as the dew; As the small rain upon the tender grass, And as the showers upon the herb.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

303 ואשים דברי בפיו

הוזהר בפרשת צו, המובא גם הוא בגוף הטקסט על פסוק זה.

Zohar, Tzav 25:178-29:187 ספר הוזהר, צו כ"ה:קע"ח-כ"ט:קפ"ז

As R. Eleazar was once going from Cappadocia to Lydda, accompanied by R. Jose and R. Hizkiah, he began to discourse thus: 'It is written, "And I have put my words in thy mouth and have covered thee in the shadow of my hand" (Isa. 51, 16). We have been taught', he said, 'that if a man studies the words of the Torah and ever has them on his lips, G-d protects him and the Shekinah spreads her wings over him; nay ... more, he supports the world and G-d rejoices

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

304 ופי יגיד תהלתך

”ה', שפתי תפתח, ופי יגיד תהלתך”.

Psalms 51:17 תהילים נ"א:י"ז

אֲדֹנָי שְׁפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יִגִּיד תִּהְלֶתְךָ:

O L-rd, open Thou my lips; and my mouth shall declare Thy praise.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים נא, יז.

305 ואשים דברי בפיו ובצל ידי כסיתך

הוזהר בתחילת בראשית, המובא בגוף הטקסט, על פסוק זה.

Zohar, Introduction 10:56-11:64 ספר הוזהר, הקדמה י"ג:ו-י"א:ס"ד

306 אין הטל נפסק

הגמרא מלמדת שהטל והרוחות אינם נעצרים לעולם, ולכן אין צורך להוכיחם בתפילה.

Taanit 3a תענית ג' א

הערת קה"ת

תענית ג, א.

307 אלא עד מקור נשמות ישראל ומזליהם העליון

ההערה מפנה לפסקה הפותחת של מאמר זה, שבה מוסברים ארבעת שלבי ירידת הנשמה ושורשה שנותר למעלה, הנקרא מזל.

הערת קה"ת

ראה לעיל עא, ג. לקמן שה"ש טז, ד ובמ"מ בענין אין מזל לישראל.

308 טלא דבדולחא

שם ממוקם "טל דבדולחא" למעלה מכל סדר ההשתלשלות, בגולגלתא, בדומה ללחלוחית המוח. הוא אינו נפסק לעולם מחמת חטא, משום שאינו תלוי באתערותא דלתתא; וזוהי בחינת "אהיה כטל לישראל". הוא שורה למטה מאליו כאשר יש שלמות למטה.

הערת קה"ת

ועל"ק שה"ש (לה, סע"ד). [כ].

309 אורות

הקטע השני בכרך הראשון של הוזהר שהטקסט מצטט בעניין "טל אורות".

Zohar, Vayechi 43:462-45:469 ספר הוזהר, ויחי מ"ג:תס"ב-מ"ה:תס"ט

310 כי טל אורות טלך

”כי טל אורות טלך, וארץ רפאים תפיל” — פסוק העוסק בתחיית המתים.

Isaiah 26:19 ישעיהו כ"ו:י"ט

יְחִיֹּו מִתֵּיךְ נִבְלָתִי יְקוּמוּן וְקִיצוֹ וְרִנְנוֹ שְׁכֵנִי עֶפְרַיִם כִּי טַל אֹרֶת טַלְךָ וְאַרְץ רִפְאִים תִּפִּיל:

Thy dead shall live, my dead bodies shall arise— Awake and sing, ye that dwell in the dust— For Thy dew is as the dew of light, And the earth shall bring to life the shades

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

311 מאינן נהרין עילאין דנהרין לעילא

הוזהר מסביר ש"אורות" הם האורות העליונים המאירים למעלה.

Zohar, Chayei Sara 17:133-19:205 ספר הוזהר, חיי שרה י"ז:קל"ג-י"ט:ר"ה

When the soul is on its descent again, all those malignant bands are eager to meet it in order to obtain from it that information, in exchange for which they impart to it many other things. But the one thing it learnt from the holy angels is to those other things as grain to chaff. This is a rare privilege for one whose soul is still in this world. Similar adventures await the souls when they altogether leave the body to ... depart from this world. In their attempt to soar

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

312 נהורא דחוורתא דעתיקא

הוזהר (אדרא רבא): "אורות" הם אור הלובר של עתיקא.

Zohar, Idra Rabba 3:14-6:25 ספר הוזהר, האדרא רבא ג':י"ד-ו':כ"ה

313 ועינו כעין הבדולח

על הזמן נאמר: "ומראהו כמראה הבדולח".

Numbers 11:7 במדבר י"א:ז

וְהַמָּן כְּזַרְעֵי־זַד הוּא וְעֵינוֹ כְּעֵין הַבְּדֹלָח:

Now the manna was like coriander seed, and the appearance thereof as the appearance of bdellium

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

314 נוצר חסד ונקה

מ"ג מידות הרחמים: "נוצר חסד לאלפים... ונקה". אלה שני המזלות.

Exodus 34:7 שמות ל"ד:ז

נִצֹּר חֶסֶד לְאַלְפִים נִשָּׂא עוֹן וְנִשְׁפָּע וְחִטָּאָה וְנִקְיָה לֹא יִנְקָה פְקֹד עוֹן אָבוֹת עַל־בָּנִים וְעַל־בָּנִי בָנִים עַל־שְׁלֹשִׁים וְעַל־רַבְעִים:

keeping mercy unto the thousandth generation, forgiving iniquity and transgression and sin; and that will by no means clear the guilty; visiting the iniquity of the fathers upon the children, and upon the children's children, unto the third and unto the fourth generation

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

315 ויתן לך האלקים

ברכת יצחק ליעקב: "ויתן לך האלקים מטל השמים".

Genesis 27:28 בראשית כ"ח:ח

וַיִּתֵּן־לְךָ הָאֱלֹקִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֹב דָּגָן וְתִירֹשׁ:

So G-d give thee of the dew of heaven, And of the fat places of the earth, And plenty of corn and wine

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית כו, כח.

316 הזה עליהם מי חטאת

טהרת הלויים: "וזהו עליהם מי טהרה".

Numbers 8:7 במדבר ח':ז

וְכֹה־תַעֲשֶׂה לָהֶם לְטַהֲרָם הַזֶּה עֲלֵיהֶם מִי חֲטָאת וְהַעֲבִירוּ תַעַר עַל־כָּל־בָּשָׂרָם וּכְבֹּסוּ בְגָדֵיהֶם וְהִטְהָרוּ:

And thus shalt thou do unto them, to cleanse them: sprinkle the water of purification upon them, and let them cause a razor to pass over all their flesh, and let them wash their clothes, and cleanse themselves

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

317 שיורי טלא דבדולחא

בוהר על תזריע נאמר שמי הטהרה שהיו על הלויים הם שיירי הטל הבדולחי.

Zohar, Tazria 24:123-25:134 ספר זוהר, תזריע כ"ד:קכ"ג-כ"ה:קל"ד

318 באגה"ק ד"ה למה נסמכה

ההערה מזוה את האגרת באגרת הקודש המובאת בטקסט, העוסקת בטעם הסמיכות בין מיתת מרים לפרה אדומה.

הערת קה"ת

סי כח. וראה המשך מים רבים תרל"ו פרק קעד.

319 להיות תחיית המתים . עצמיות טל

במתן תורה פרחו נשמות ישראל מהם, וה' הוריד את הטל שבו יחיה את המתים לעתיד לבוא, והחיה אותם.

Shabbat 88b:6 שבת פ"ח ב:ו

... ומאחר שמידיבור ראשון יצתה נשמתו, דיבור שני היאך קיבלו? — הוריד טל שעתידי להחיות בו מתים והחיה אותם, שנאמר: "גשם נדבות תניף אלקים נחלתך ונללאה אתה כוננתה". ואמר רבי יהושע בן לוי: כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא חזרו ישראל לאחוריהן שנים עשר מיל והיו מלאכי השרת מדיין אותן, שנאמר: "מלאכי צבאות ידדון ידדון" — אל תיקרי "ידדון", אלא "ידדון".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ראה שבת פח, ב. אוה"ת מג"א ע' קפב. (הוצאת תשנ"ג).

320 הגמרא מדברת על "קורה זו של הסכך", תוך שימוש בשורש ט"ל ביחס

לקירוי של סוכה.

Sukkah 31a:9 סוכה ל"א א:ט

אמר רבינא: האי פשוטא דמטלקתא דגזולה, עבדי לקה רבנן תקנתא, משום תקנת מריש.

Ravina said, "This is like a beam of a Sukkah, and the Sages make a fix for it because of the Statute of the Beam [that stolen beams built into houses do not need to be removed, but should rather have their value paid]

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CC0)

321 דברי לוט: "כי באו בצל קורת". אונקלוס מתרגם: "בטלל".

Genesis 19:8 בראשית י"ט:ח

הנהינא לי שתי בנות אשר לא ידעו איש אוציאהנא אתהן אליכם ועשו להן פטוב בעיניכם רק לאנשים האל אלימעשו דבר כייעליכן באו בצל קרתי:

Behold now, I have two daughters that have not known man; let me, I pray you, bring them out unto you, and do ye to them as is good in your eyes; only unto these men do nothing; forasmuch as they are come under the shadow of my roof

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 26

322 ואהיה אצלו אמן

החכמה אומרת: "ואהיה אצלו אמן, ואהיה שעשועים יום יום".

Proverbs 8:30 משלי ח':ל

וְאֶהְיֶה אֲצֻלוֹ אֲמֹן וְאֶהְיֶה שַׁעֲשׁוּעִים יוֹם יוֹם מִשְׁחָקָת לִפְנֵי כָל־עֵת:

Then I was by Him, as a nursling; And I was daily all delight, Playing always before Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

323 אחור וקדם צרתני

"אחור וקדם צרתני, ותשת עלי כפכה". שתי הבחינות, "אחור" ו"קדם", של הרצון העליון.

Psalms 139:5 תהילים קל"ט:ה

אַחֲרֹר וְקָדָם צִרְתָּנִי וְתָשֶׁת עָלַי כַּפְכָּה:

Thou hast hemmed me in behind and before, And laid Thy hand upon me

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

324 ותול כטל

"יערוף כמטר לקחי, תול כטל אמרתי" — "אחור" ו"קדם" של הרצון העליון.

Deuteronomy 32:2 דברים ל"ב:ב

יערף כמטר לקחי תול כטל אמרתי כשעירם עלידשא וכרכיבים עלי עשב:

My doctrine shall drop as the rain, My speech shall distil as the dew; As the small rain upon the tender grass, And as the showers upon the herb

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

325 תזל כטל

הזוהר בפרשת ויקהל, המובא בקטע על המילים "תזל כטל".

Zohar, Vayakhel 24:297-308 ספר הזוהר, ויקהל כ"ד:רצ"ז-ש"ח

326 בביאור ע"פ צאינה וראינה (בפ' קדושים)

הביאור שנדפס שם פותח בשאלה מדוע אתערותא דלעילא שבאה בעקבות אתערותא דלתתא היא הגבוהה יותר ("אשה מזרעת תחילה יולדת זכר", האהבה הגדולה), ואילו אהבה המתעוררת מלמעלה בלי שקדמה לה אתערותא דלתתא היא האהבה הקטנה. בהמשך הוא מסביר, על פי עץ חיים, שסוג אחד של השפעה נמשך תמיד מלמעלה גם בלי אתערותא דלתתא, "כי חפץ חסד הוא". ההערה מונה גם מקומות נוספים שבהם הנושא נדון.

Song of Songs 2:4 שיר השירים ב:ד'

הביאני אלי־בית הַיֵּין וְדָגְלוּ עָלַי אֲהָבָה:

He hath brought me to the banqueting-house, And his ban-
ner over me is love

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

נדפס להלן בדרושי שה"ש כב, ב ואילך. (ונמצא בכת"י מס' 4 (שהוא מהדו"ק מלקו"ת ויקרא) בין דרושי פי קדושים. וראה גם בהנסמן להלן ברשימת הכתבי-יד לד"ה צא"ר. ולהלן ובהמ"מ לסוכות פא, ד. שה"ש ב, ד. לעיל פינחס עט, ד. מסעי צה, ב. ועוד).

327 צאינה וראינה

"צאינה וראינה בנות ציון" — הפסוק המובא בקטע כהסבר.

Song of Songs 3:11 שיר השירים ג:יא

צֵאנָה וּרְאִינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בְּמִלֶּךָ שְׁלֹמֹה בְּעֶטְרָה שְׁעֵטְרָה־לּוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתָנָתוֹ וּבְיוֹם שְׂמֻחַת לְבוֹ:

Go forth, O ye daughters of Zion, And gaze upon king
Solomon, Even upon the crown wherewith his mother hath
crowned him in the day of his espousals, And in the day of
the gladness of his heart

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

328 שראשי נמלא טל

"אני ישנה ולבי ער... שראשי נמלא טל".

Song of Songs 5:2 שיר השירים ה:ב'

אֲנִי יִשְׁנָה וְלִבִּי עֵר קוֹל דּוֹדִי דּוֹפֵק פֶּתַח־יָדַי אֲחֹתִי רֵעִיתִי יוֹנָתִי תִמְתִּי
שְׂרָאשִׁי נִמְלֵא־טָל קְנֻצוֹתַי רְסִיסֵי לֵילָה:

I sleep, but my heart waketh; Hark! my beloved knocketh:
'Open to me, my sister, my love, my dove, my undefiled; For
my head is filled with dew, My locks with the drops of the
'night

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 28

329 ינוזלים מן לבנון

"ינוזלים מן לבנון", הקשורים למזל ולמקורה הנסתר של חכמה.

Song of Songs 4:15 שיר השירים ד:ט"ו

מַעְיֵן גִּנִּים בְּאֵר מַיִם חַיִּים וְנִזְלִים מִדִּלְכָּנוֹן:

Thou art a fountain of gardens, A well of living waters, And
flowing streams from Lebanon

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 29

330 שהרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה

שיבת הרוח למקורה, שהיא עצם התשובה.

Ecclesiastes 12:7 קהלת י"ב:ז'

וַיָּשָׁב הָעָפָר עַל־הָאָרֶץ כְּשֶׁהָיָה וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל־הָאֱלֹקִים אֲשֶׁר נָתַנָּה:

And the dust returneth to the earth as it was, and the spirit
.returneth unto G-d who gave it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

331 עד יעבור עמך הוי

"עד יעבור עמך, הוי" — יש לקרוא זאת כמעבר אל מעבר למדרגת הוי.

Exodus 15:16 שמות ט"ו:ט"ז

תַּפַּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וּפָחַד בְּגִדְלָם וְרוּעָה יִדְמוּ כְּאֶבֶן עַד־יַעֲבֹר עִמָּךְ

Havayah עַד־יַעֲבֹר עִמָּךְ קִנְיָה:

Terror and dread falleth upon them; By the greatness of
Thine arm they are as still as a stone; Till Thy people pass
over, O L-RD, Till the people pass over that Thou hast
gotten

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 31

332 ובחרת בחיים

"ובחרת בחיים" — הבחירה בה', שהוא חיי כל החיים.

Deuteronomy 30:19 דברים ל:י"ט

הַעֲדַתִּי כִּכֶּם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נִתְּנִי לְפָנֶיךָ
הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבִחְרַתְּ בַּחַיִּים לְמַעַן תַּחֲיָה אֹתָהּ וְיִרְעָה:

I call heaven and earth to witness against you this day, that I
have set before thee life and death, the blessing and the
curse; therefore choose life, that thou mayest live, thou and
thy seed

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 32

333 אם לעוברי רצונו

"אם כך הוא אצל מי שעוברים על רצונו, על אחת כמה וכמה אצל מי שעושים את רצונו".

Nedarim 50b:10 נדרים נ' ב:י'

רַבִּי עֲבֹד לָקָה הַלּוּלָא לְרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרַבִּי, כָּתַב עַל בֵּית גִּנְנָא: עֲשִׂרִין
וְאַרְבַּעַה אֲלָפִין רִיבּוּאִין דִּינִרִין נָפְקוּ עַל בֵּית גִּנְנָא דִּין, וְלֹא אִזְמַנְיָה לְכַר
קִפְרָא. אָמַר לָקָה: אִם לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוּ כֶּךָ — לְעוֹשֵׂי רְצוֹנוּ עַל אַחַת כִּמָּה
וְכַמָּה. אִזְמַנְיָה, אָמַר: לְעוֹשֵׂי רְצוֹנוּ כְּעוֹלָם הָזֶה כֶּךָ — לְעוֹלָם הַבָּא עַל
אַחַת כִּמָּה וְכַמָּה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

334 ועמך לא חפצתי

"ומלבדך איני חפץ בדבר על הארץ".

Psalms 73:25 תהילים ע"ג:כ"ה

מִי־לִי בַשָּׁמַיִם וְעַמִּי לֹא־חִפְצָתִי כְּאָרֶץ:

340 האזינו השמים ותשמע הארץ

השמים והארץ, התורה שבכתב והתורה שבעל פה.

Deuteronomy 32:1 דברים ל"ב:א'

הָאָזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אֲמִרִי־פִי:

Give ear, ye heavens, and I will speak; And let the earth hear
the words of my mouth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

341 יערוף כמטר

”יערוף כמטר לקחי”.

Deuteronomy 32:2 דברים ל"ב:ב'

יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי תֹזֶל כַּטֵּל אֶמְרָתִי כְּשֶׁעִירִם עֲלִידָשָׁא וְכַרְבִּיבִים עָלֶי־
עֶשֶׂב:

My doctrine shall drop as the rain, My speech shall distil as
the dew; As the small rain upon the tender grass, And as the
showers upon the herb

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 36

342 אהי כטל

”אהיה כטל לישראל”

Hosea 14:6 הושע י"ד:ו'

אֶהְיֶה כַּטֵּל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח כְּשׁוֹשַׁנָּה וְיֶהְיֶה שְׂרָשָׁיו כְּלִכְנוֹן:

I will be as the dew unto Israel; He shall blossom as the lily,
And cast forth his roots as Lebanon

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Whom have I in heaven but Thee? And beside Thee I desire
none upon earth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

335 מי שטרח בע"ש

”מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת.”

Avodah Zarah 3a:10 עבודה זרה ג' א"י

אָמְרוּ לִפְנֵי: רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, תִּנֶּה לָנוּ מֵרֹאשׁ וְנַעֲשֶׂנָּה. אָמַר לָהֶן
הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: שׁוּטִים שֶׁבַעֲוִלָם! מִי שֶׁטָּרַח בְּעֶרֶב שַׁבָּת יֹאכֵל בְּשַׁבָּת,
מִי שֶׁלֹּא טָרַח בְּעֶרֶב שַׁבָּת מֵהֵיכָן יֹאכֵל בְּשַׁבָּת? אֲלָא אֵף עַל פִּי כּוֹ, מִצְוָה
קָלָה יֵשׁ לִי וְסוּפָה שְׂמָה, לָכוֹ וְעֲשׂוּ אוֹתָהּ.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

פסוקה 34

336 סלחתי כדברך

”סלחתי כדברך”.

Numbers 14:20 במדבר י"ד:כ'

וַיֹּאמֶר ה' סְלַחְתִּי כְּדִבְרְךָ:

And the L-RD said: 'I have pardoned according to thy word

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 35

337 ויבא כגשם לנו

”ויבוא אלינו כגשם”.

Hosea 6:3 הושע ו:ג'

וְנִדְעָה נִרְדְּפָה לְדַעַת אֲתִיָּה כֶּשֶׁחַר נָכוֹן מִצְאוֹ וְיָבוֹא כְּגֶשֶׁם לָנוּ כְּמִלְקוֹשׁ
יֹרֶה אֶרֶץ:

And let us know, eagerly strive to know the L-RD, His going
forth is sure as the morning; And He shall come unto us as
'the rain, As the latter rain that watereth the earth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

338 ואד יעלה

”ואד יעלה מן הארץ” — ההתעוררות מלמטה.

Genesis 2:6 בראשית ב:ו'

וְאֵד יַעֲלֶה מִן־הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת־כָּל־פְּנֵי הָאֲדָמָה:

but there went up a mist from the earth, and watered the
whole face of the ground

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

339 האזינו השמים

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Maamarei Admur
HaZaken 5567.

הערת קה"ת

הנחת כ"ק אדמו"ר האמצעי בסה"מ תקס"ז ע' שנה. ושם בע' שס ביאור על
המאמר. הגהות וקיצורים נדפסו באוה"ת האזינו ע' איתרנ. קיצורים
איתרנה. שם כרך ה ע' ביקמ. הגהות בכרך ו ב'תקכב. ובע' ב'תקכה.

על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו וההערות.

The Hebrew text of Likkutei Torah: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) דרך (Public Domain); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); Daat Shemot Rabbah (Public Domain); The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain); Daat Bereshit Rabbah (Public Domain); Midrash Rabbah -- TE (Public Domain); Torat Emet 357 (Public Domain); Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY); Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain); Sefer Yezirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain); Daf Shevui (CC0); Constantinople, 1740 (CC-BY-NC); Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain); Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA).

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. מותר להעתיק, להדפיס ולהפיץ בחינם, בציון Kehot Publication Society ו־likuteitorah.com; אסור למכור. [/https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). למה ללמוד, וברכות הרבי: [/likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha](https://likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha) (Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309).

מיזם חינוכי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך likuteitorah.com/he/likutei-torah/haazinu/1/

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק